

Damir Globočnik
»Mej dva stola«¹
 Levstikov satirični list Pavliha

UDK 070.487(497.4)»18«

GLOBOČNIK Damir, dr., muzejski svetovalec za umetnostno zgodovino, Gorenjski muzej v Kranju, SI-4000 Kranj, Tomšičeva 44

»Mej dva stola« – Levstikov satirični list Pavliha

Zgodovinski časopis, Ljubljana 63/2009 (139), št. 1-2, str. 116–172, cit. 242

1.01 izvirni znanstveni članek: jezik Sn. (En., Sn., En.)

Ključne besede: Fran Levstik, Pavliha, satirični časopis

Pavliha, ki ga je od aprila do julija 1870 na Dunaju izdajal Fran Levstik (1831–1887), velja za najznamenitejšega med slovenskimi satiričnimi listi. Prispevek na podlagi pisanja časnikov, Levstikove korespondence, zgodovinskih in literarnozgodovinskih študij razkriva politične razmere, v katerih je izhajal Pavliha, vzroke za prenehanje izhajanja, okoliščine izvolitve dr. Valentina Zarnika (1835–1888) v deželni zbor 1869 in 1870, mladoslovenska stališča do sloge, radikalnega političnega delovanja in kritičnosti do duhovščine ter vzroke za Levstikovo ravnanje.

Avtorski izvleček

UDC 070.487(497.4)»18«

GLOBOČNIK Damir, PhD, museum adviser, art historian, Gorenjski muzej v Kranju, SI-4000 Kranj, Tomšičeva 44

“You Can Keep Your Two Chairs!” Levstik’s Satirical Newspaper Pavliha

Zgodovinski časopis (Historical Review), Ljubljana 63/2009 (139), No. 1-2, pp. 116–172, 242 notes

Language: Sn. (En., Sn., En.)

Key Words: Fran Levstik, Pavliha, satirical newspaper

It may well be said that Pavliha, published between April and July 1870 by Fran Levstik (1831–1887), was the most remarkable Slovene satirical newspaper. The article is based primarily on articles in Slovene newspapers, Levstik’s correspondence, and studies from the field of history and literary history. It examines political circumstances during the period of Pavliha’s publication; causes for its termination; circumstances of Valentin Zarnik’s (1835–1888) election to the Provincial Assembly in 1869 and 1870; position of the liberal political option (mladoslovenci) on national concord, radical political activities, and critical views on the clergy; and Levstik’s motivation for his actions.

Author’s Abstract

¹ Fran Levstik, »Dr. Valentin Zarnik«, Pavliha, 1870/6.

Fran Levstik se je po rokopisnih listih Brencelj (1865) in Dobrodejno olje (1867) odločil izdati tiskan satirični list, s katerim bi pod pretvezo šaljivosti in humorja obravnaval politično dogajanje, vzgajal in usmerjal domačo javnost ter krepil njeno kritično zavest. Februarja 1870 je sprejel povabilo Josipa Stritarja, naj mu na Dunaju pomaga pri urejanju leposlovnega lista Zvon. Da bi poravnal dolgove in pridobil sredstva za satirični list, si je denar sposodil od prijateljev in sprejel manjše posojilo kranjskega deželnega predsednika Conrada pl. Eybesfelda.¹

Ob prvi napovedi Levstikovega lista konec leta 1869 ga je napadel urednik nemško pisanega časnika za slovenske zadeve Triglav Jakob Alešovec, ki je v začetku leta začel izdajati tiskan satirični list Brencelj. Kranjski prvaki so namreč pričakovali, da se jih bo Levstik polotil v satiričnem listu zaradi starih zamer in njihovega aktualnega delovanja. Triglav je objavil vest, da je Conrad ponudil Levstiku dobro plačano mesto urednika vladnega lista v slovenskem jeziku, Conradovo izjavo Levstiku o slovenskih politikih, in očitek, da bo Levstikov satirični list deležen denarne pomoči iz vladnega dispozicijskega fonda.

Mladoslavenski časnik Slovenski narod je poročal o pripravi na satirični list in Levstika branil pred Alešovčevimi napadi. Štajerski mladoslovenci so menili, da bo Levstikov list okrepil časnikarsko opozicijo proti osrednjeslovenskim prvakom.

Levstik je po Stritarjevem nasvetu izbral za satirični list naslov Pavliha. S Stritarjem sta se dogovorila, da bosta izdajala Zvon in Pavliho izmenoma na štirinajst dni, tako da bi vsak teden na Dunaju izšel »opozicijski« list.

Po letu 1848 se je na Dunaju oblikovala tradicija izhajanja satiričnih listov, ki so jih prebirali po vsej monarhiji. Liberalnejši tiskovni zakon in novele so v šestdesetih letih 19. stoletja omogočili izid kopice satiričnih listov. Med najbolj priljubljene dunajske »Witzblätterje« so leta 1870 sodili Figaro (1857–1919), Kikeriki (1861–1933) in Der Floh (1869–1881, 1883–1919).

Leta 1870 je prišlo do kratkega razcveta slovenske satirične periodike. Izhajali so namreč štirje slovenski satirični listi (Brencelj v Ljubljani, v Trstu Juri s pušo – od februarja 1869 do konca 1870, in Petelinček – od aprila 1870, samo tri številke, Pavliha), ki so se zgledovali po dunajskih in drugih satiričnih listih.

Prva številka Pavlihe je bila nared nekoliko kasneje kot je bilo načrtovano (datum izida: 30. april). Levstik je med razlogi za zamudo poleg klevetanja o vladni

podpori, navedel stavko dunajskih črkostavcev, ženitev karikaturista ter pripravo klišejev za karikature.²

Časopisno glavo Pavlihe krasi z velikimi, lepo oblikovanimi črkami izpisan naslov lista. Figura nasmejanega Pavlihe s klobukom na glavi in pipo v roki se nagiba skozi trebuh velike začetnice P. V predstavitvi naslovnega junaka bi lahko zasledili nekaj podzavestne simbolike: če je hotel izdati satiričen list, se je Levstik moral pred staroslovenskimi prvaki umakniti iz Ljubljane na Dunaj, toda s tem se mu je odprla možnost opazovati in komentirati domače dogodke z določene distance, iz drugega zornega kota oziroma okolja. Personifikacija satiričnega lista Pavliha morda zato gleda skozi zgornji del inicialke kot skozi nekakšno okno.

Levstik je na prvi strani Pavlihe objavil portretno karikaturu narodnega odpadnika, kranjskega deželnega in državnozborskega poslanca dr. Vincenca Ferrerija Kluna in list zapolnil z vrsto lastnih sestavkov. Avtor imenitnih celostranskih karikatur za naslovnice Pavlihe je bil Stritarjev znanec češki karikaturist Karel Václav Klíč (1841–1926), ki je bil v letih 1869 do 1871 risar in urednik satiričnega lista *Der Floh*.³ Stritar je prispeval uvodno pesem, za katero pa Anton Slodnjak meni, da jo je Levstik najbrž v celoti prepesnil.⁴

Pavliha naj bi se glede formata zgledoval po satiričnemu listu *Figaro*. Urejen je bil dokaj podobno kot *Der Floh*: na prvi strani je velika portretna karikatura, sledijo stalne satirične rubrike in drugi Levstikovi literarno dovršeni prispevki, ki povečini spadajo v zvrst politične satire. Izhajal je na štirih straneh, *Der Floh* pa je imel leta 1870 osem ali deset strani, na zadnjih so bili objavljeni oglasi, ki jih v Pavlihi ni. Naročnikov zanje Levstik ni mogel pridobiti, pogosti niso bili niti v tedanjih slovenskih časnikih in revijah.

Staroslovenski prvaki so v tujih, od leta 1869 pa tudi v dveh domačih humorističnih oziroma satiričnih listih lahko videli, kaj zmore satira in kako boleča lahko postane njena ost. Satirični listi so se v veliki meri posvečali politični satiri. Zato je dejstvo, da se je izdajanja politično-satiričnega lista polotil mož, ki je veljal za najbolj doslednega, ostrega in radikalnega kritika domačih slovstvenih, kulturnih in političnih razmer, med prvaki upravičeno vzbudilo zaskrbljenost.

Satirični listi so v monarhiji zastopali predvsem svobodomiselna oziroma liberalna stališča (Alešovčev *Brencelj* je bil v tem pogledu ena izmed izjem, tako kot *Triglav* je sledil pogledom zmernih in konservativnih, staroslovenskih *Bleiweisovih Novic*). Levstikov list je zato zbujal bojazni tudi v cerkvenih krogih. Časnik nemške ustavoverne stranke na Kranjskem *Laibacher Tagblatt* (1868–1880) je poročal o izjavi nekega pridigarja v ljubljanski stolnici: »*Selig sind die, die nicht lesen können*«, kar naj bi predstavljalo opozorilo zoper v pridigarjevem govoru

² Po: Fran Levstik, »Gospodom naročnikom«, Pavliha, 1870/1.

³ Več o karikaturah: D. Globočnik, »V pomoč si je pridobil Klíč, ki 'Floh' njegovo slavo priča / Karikature Karla Václava Klíča za Levstikovega Pavliho in njihov družbeno-zgodovinski okvir«, *Acta historiae artis Slovenica* 12 (2007), str. 197–216.

⁴ Po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, *Zbrano delo*, Tretja knjiga, *Satire II* / Ježa na Parnas (2. redakcija) / Ljudski glas / Kraljedvorski rokopis / Dodatek, Ljubljana 1953, str. 432.

omenjenega »žurnalističnega Mefista«, prav tako pa naj bi letelo na dvojce novih slovenskih listov, Levstikov satirični list in Stritarjev Zvon.⁵

Čeprav je Laibacher Tagblatt 1. številka Pavlihe prepričala, da bo satirični list razkril marsikateri komični prizor veseloigre, ki jo na skrivaj uprizarjajo kranjski prvaki,⁶ je bil Pavliha zasnovan tako, da pri prvakih ne bi povzročil pretirane nejevolje. Naletel je na naklonjen sprejem, kar potrjujejo omembe v Jadranski Zarji, Slovenskem gospodarju, Slovenskem narodu in Zvonu.⁷

Mariborski poučen list za ljudstvo Slovenski gospodar (1867–1941) je poudaril: »Vse je tako izvrstno, da mora bralec vsakega stanu prav zadovoljen biti. List ni samo šaljiv, temuč tudi prav podučiven. Drvorezi so tako dobri, da boljših noben drug šaljiv list v Avstriji ne prinaša. Ker upamo, da bode tudi zanaprej prinašal prav izvrstne stvari, ga vsem rodoljubom prav vroče priporočamo.«⁸

Laibacher Tagblatt in Triglav sta se strinjala, da je oprema lista čedna. Urednika Triglava je znova izzvalo h kritičnemu pisanju predvsem dejstvo, da glavno temo Pavlihe predstavljajo prvaki. Kaj drugega tudi ni bilo pričakovati od Levstika, ki se je po gostilnah »krtačil«, da je sekira, ki bo spodnesla voditelje, je poudaril Jakob Alešovec. Kdor pozna Levstikove dopise v Slovenskem narodu, v Pavlihi ne bo našel nič novega, Laibacher Tagblatt pa bo z njegovimi težnjami zadovoljen. Če se Levstik brani očitka podpore iz dispozicijskega fonda, radi verjamemo, da podpore v današnjih razmerah ne prejema. Morda je usahnila celo podpora za Laibacher Tagblatt.⁹ Kljub temu so pri Triglavu želeli pojasnilo glede dejstva, da je bil Levstik pred odhodom na Dunaj pri deželnem predsedniku in je od njega dobil denar. Triglav je Levstiku zastavil naslednji vprašanji: 1. Kaj ima iskati »plodoviti« vodja opozicije pri deželnem predsedniku? 2. V kakšen namen je Levstik, ki narodnim voditeljem nenehno očita skrb za lastne potrebe, sprejel denar?¹⁰

Conradovo posojilo Levstiku je bilo ljubljanskim prvakom najbrž znano sredi aprila. Conrada je takoj po objavi domnevne izjave Levstiku – govoril naj bi o skrahiranih strankarskih voditeljih (nem. »abgewirtschaftete Parteiführer«) oziroma: (mlado)slovenski voditelji so dogospodarili – v Triglavu doletela staroslovenska interpelacija, ali se je res zvezal z mladostenci v škodo staroslovencem in plačal v ta namen kakšne subvencije, pri tem pa je bil posebej omenjen Levstik. Conrad je oboje zanikal, najbrž pa je omenil privatno posojilo Levstiku.¹¹ Levstik je menil, da je Conradu omenjeni vprašanji zastavil dr. Janez Bleiweis (1808–1881).¹²

⁵ Po: Jakob Alešovec, »Habt acht!«, Triglav, 1870/3.

⁶ Po: »Die soeben in Wien erschienene erste Nummer des slovenischen Witzblattes 'Pavliha' ...«, Laibacher Tagblatt, 1870/99.

⁷ Fran Levstik, »Oznaniilo«, Zvon, 1870/7, str. 112, Slovenski narod, 1870/40, in Jadranska zarja, 1870/8.

⁸ »Pavliha«, Slovenski gospodar, 1870/19.

⁹ Za časa vlad Potockega (11. 4. 1870–5. 2. 1871) in Hohenwarta (5. 2. 1871–27. 10. 1871) so bili ustavoverci v opoziciji.

¹⁰ Po: Jakob Alešovec, »Das Witzblatt 'Pavliha'«, Triglav, 1870/35.

¹¹ Po: Levstikova pisma (uredil Avgust Pirjevec), Ljubljana 1931, str. 14.

¹² Po: Levstikovo pismo Conradu z dne 2. maja 1870, iz: Fran Levstik, Zbrano delo, Enajsta knjiga, Pisma, Ljubljana 1980, str. 169.



Fran Levstik, okrog 1865, Kartografska in slikovna zbirka NUK.

Urednik Slovenskega naroda Anton Tomšič (1842–1871) je konec aprila sporočil Levstiku, da so prvaki obveščeni o Conradovem posojilu.¹³ Levstik ni želel javno govoriti o finančnih stiskah, zato Triglavu oziroma Alešovcu ni odgovoril. Ohranilo se je njegovo pojasnilo časnikarju Albinu Arku (1845–1893): »*Konradu sem novce poslal, ko sem imel prvih 25 fl. v roci, in nikakor nij zahteval niti on od mene, niti mu jaz nijsem obetal ali obétati hotel, da bode na moj list imelo to kaj vplíva. Za 25 fl. se vendar ne bodem prodajal, in Konrad se lahko sramuje, da je táko lapalíjo* [op. zastarel izraz: malenkost, nepomembnost] *tako raztrobil, in privatnej stvari dal javni značaj. To mu uže povrnem. Lepo te prosim, dobodi mi Konradovo fotografíjo, če kolikaj moreš, naj veljá, kar hoče* [op. fotografíjo bi Klíč uporabil kot predlogo za karikaturó].

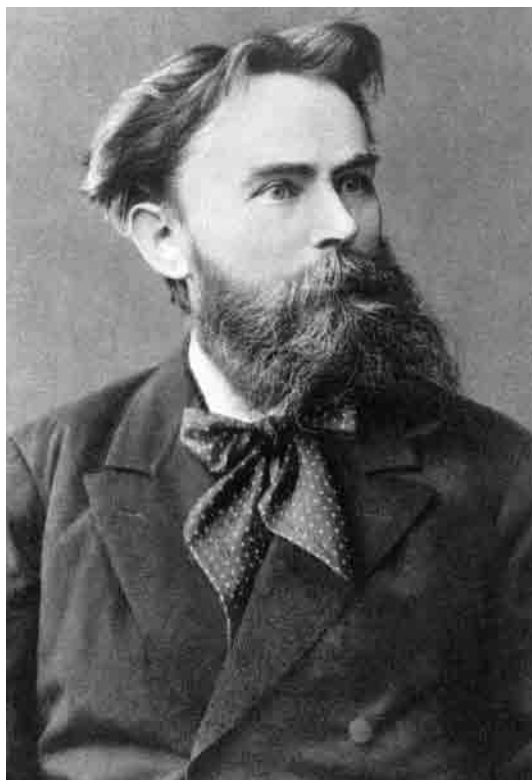
Prváki so si s tem podrli sami zadnji ozir, katerega bi jaz bil imel do njih.

O tej stvari se bode več govorilo po javnem poti.«¹⁴

2. maja se je Levstik obrnil na deželnega predsednika Conrada (posojenih 25 goldinarjev mu je s Stritarjevo pomočjo vrnil v prvem mesecu bivanja na Dunaju,

¹³ Tomšičevo pismo Levstiku z dne 23. oziroma 25. aprila, Levstikova pisma, Ljubljana 1931, str. 47.

¹⁴ Po: Levstikovo pismo Arku z dne 5. maja 1870, prav tam, str. 12–13.



Josip Stritar, Kartografska in slikovna zbirka NUK.

*»torej predno je 1. list 'Pavlihe' zagledal beli dan, dolgo poprej«).*¹⁵ Pojasnil je, da njunih pogovorov ni razumel kot zaupne, zato je z vsebino seznanil prijatelje, ni pa mu znano, kdo je avtor dopisa v Slovenskem narodu. Od Conrada je pričakoval, da bo z izjavo v Triglavu potrdil, da ga ni nikoli prosil za podporo, da mu za satirični list ni bil obljubljen ali podeljen denar iz državnih sredstev, prejel je samo denar za poučevanje in neznatno kratkoročno posojilo. Poudaril je, da bo primoran objaviti obe pismi, ki jih je poslal Conradu (Conrad je odpisal enkrat), če mu ta do prihodnjega večera s kratkim brzojavnim odgovorom ne potrdi namere o izjavi v Triglavu. *»Moja čast pa je zdaj omadeževana in moj šaljivi list popolnoma onemogočen: zato se ne morem in tudi ne smem toliko premagati, 'da bi vso to nesrečno zadevo, kakor mi Vaše blagorodje svetuje, imel za končano in jo zavrnil v tisto nerodovitno območje opravljanja, ob katerem se vsakdo umaže, ki se le količkaj zmeni zanj.' V očeh svojega naroda se nočem zdeti bolji, kakor sem, pa tudi slabši ne.«*¹⁶

Conrad se je odločil za javno pojasnilo, ki je bilo 4. maja objavljeno v uradnem ljubljanskem listu Laibacher Zeitung (v rubriki »Lokales«). Deželni predsednik

¹⁵ Prav tam.

¹⁶ Po: Levstikovo pismo Conradu z dne 2. maja 1870, iz: Fran Levstik, Zbrano delo, Enajsta knjiga, Ljubljana 1980, str. 168–170.

je dokaj medlo zanikal očitek vladne subvencije, omenil je tudi posojilo. Izjavo je ponatisnil Triglav, časopisna gonja se je morala končati.

Sumničenja o vladni podpori in podkupovanju časnikov so v tem času veljala za pogosto orožje v političnem boju. Slovenci so Laibacher Tagblatt od začetka njegovega izhajanja obtoževali prejemanja denarja iz vladnega dispozicijskega fonda za plačevanje uslužnih in kupljivih časnikarjev (nem. der Reptilienfonds: skrivni fond, fond za tajno razpolaganje). Deželna vlada do 1870 tovrstnih govoric ni zanikala. Zaradi javnega pojasnila deželnega predsednika, da vlada Levstikovega satiričnega lista denarno ne podpira, je tovrsten odgovor zahteval tudi ljubljanski nemški dnevnik.¹⁷ Odgovor vladnega lista, da Laibacher Tagblatt ne dobiva vladne podpore, ni zatrl slovenskih dvomov.

Novice so objavile govorico o posredovanju dvornega svetnika dr. Vincenca Ferrerija Kluna za Laibacher Tagblatt: tudi »ljubljski Tagblatt« naj bi se podobno kot drugi »Tagblatti« rodil pod Giskrovo nemško-liberalno vlado, stroški izdajanja Laibacher Tagblatta (tisk, kolek, poštnina, honorarji) naj bi bili namreč precej večji kot njegov letni dohodek, nikdar še ni bilo slišati, da bi ga vzdrževala »neslovenska« stranka (op. ustavoverna stranka, Verfassungstreue Partei: stranka na strani ustave oziroma februarskega patenta), iz več dežel pa so prispele govorice, da »Tagblatte« podpira dispozicijski fond. Zakaj torej bi bil ravno »ljubljski Tagblatt« nesrečna izjema, saj je njegov pokrovitelj »hofrath« Klun.¹⁸ Laibacher Tagblatt je domnevo Novic o vladni subvenciji in dispozicijski podpori ostro zanikal.¹⁹

Poleg avstrijskih državnikov in domačih narodnih in političnih odpadnikov si je Levstik v Pavlihi privoščil tudi prvake, katerim pa je istočasno ponujal premirje. Stritarjeva uvodna pesem je zgovorno obljubljala, da bo Pavliha bičal *»nemškutarje in narodnjake, če bodo delali napake«*, toda *»če se moti morebiti, vesel se hoče pokoriti«*. Starih sramot in napak sicer ne namerava pozabiti, če pa se bodo prvaki poboljšali, je Pavliha pripravljen vse oprostiti, je sporočala Levstikova pesem »Nova politična doba«, prav tako objavljena v 1. številki Pavlihe. V 2. številki je Levstik zaupal »svojim prijateljem«: *»... a kadar napake prestanete plesti, / Pavliha začne se prijazno vam vesti.«*²⁰ Vendar prvaki tovrstne napotke najbrž niso razumeli kot dobrohotne.

Najuglednejši domači kritik Stritar, ki je prvi dobil priložnost napisati mnenje o Pavlihi, je poudaril: *»Njegov urednik nam je izrekel željó, naj ne hvalimo posebno njegovega lista, ali zato, ker mu je malo mari 'Zvonova' hvala, ali ker misli, da 'Pavliha' hvale ne potrebuje. /.../ To pa morebiti vendar smemo, namreč opomniti vse Slovence, zlasti naše bralce, naj ga pogledajo. Da se jim prikupi z besedami in podobami – to je njegova skerb; nam se zdi, da še tisti ne bodo mogli biti iz*

¹⁷ Po: »'Pavliha' und die Regierung«, Laibacher Tagblatt, 1870/101.

¹⁸ Po: »Poberki iz časnikov«, Novice, 1870/19.

Klun je Laibacher Tagblattu priskrbel brezplačne korespondence tiskovnega urada (po: Avgust Pirjevec, »Klun, Vinko Fereri«, Slovenski biografski leksikon, III. zvezek, Ljubljana 1928, str. 468).

¹⁹ Po: »An den Herrn Redakteur der 'Novice'«, Laibacher Tagblatt, 1870/107.

²⁰ Fran Levstik, »Pavliha svojim prijateljem«, Pavliha, 1870/2.

serca hudi nanj, katerim pripoveduje v lice sicer prav neprijetne resnice, ker jim pripoveduje sè soljó in – z lepo mánero.»²¹

Vseeno se je Levstik polotil pravnika in državnoborskega poslanca Luka Svetca (1826–1921). Svetec se je za Levstikovo kritiko glasovanja v prid adresi ministrskega predsednika Beusta in decembrsko ustavo 1867 maščeval s spletkami pri odboru za pripravo slovensko-nemškega slovarja, ki je Levstika odslovil konec leta 1868, in lažjo, da bo Levstikov satirični list prejemal sredstva iz dispozicijskega fonda. Levstik je Svetcu namenil stalno rubriko z naslovom »Svetčeva omivalnica«. Z njo je parodiral članke, s katerimi je Svetec zagovarjal ravnanje slovenskih poslancev na Dunaju. Rubriko je spremljala podoba Svetca med pisanjem demantijev.

Podobna rubrika je bila namenjena »podprvaku«, ljubljanskemu odvetniškemu koncipientu dr. Josipu Poklukarju (1837–1891), ki je upodobljen na lestvi, po kateri se vzpenja na prvaško polico. Med stalne rubrike je sodil tudi »Gregor Potrebnik«. Levstik je v njej s krepkimi besedami »predstavnik ljudstva« šaljivo obravnaval aktualne dogodke.²² Prav tako je imel svojo rubriko Pavliha, ki se je zapletal v pogovore z visokimi državniki in politiki ali pripovedoval, kaj je doživel v Ljubljani in drugje.

Junake Potrebnikove, Svetčeve, Poklukarjeve in Pavlihove rubrike, naslovno vinjeto in druge satirične ilustracije je narisal Gustav Jaroslav Schulz (1846–1903),²³ inšpektor donavske paroplovne družbe, ki je sodeloval pri vrsti čeških in nemških listov.²⁴

Tudi satirična rubrika »V Šmidovej kavarni« se je lotila prvakov. Njeni protagonisti (Bleiweis, Souvan, Toman, Costa, Svetec in Poklukar) so sedeli okrog »prvaške mize« in pretresali razne narodne in politične zadeve. Šmidova kavarna je bila znana ljubljanska kavarna, v kateri so se zbirali staroslovenski veljaki.

Davorin Bole (1833–190?), študent zgodovinsko-filološke fakultete na Dunaju in občasni sobesednik pri Stritarjevem in Levstikovem gostilniškem omizju (do maja 1870, ko se je s Stritarjem razšel zaradi njegove kritike slovenskega Dramatičnega društva oziroma dramatičnega slovstva), je odgovornemu uredniku Novic Ivanu Murniku (1839–1913) poročal o časopisnem delovanju dunajskih Slovencev.

Kdor pritruje trditvi o Stritarjevi in Levstikovi podkupljenosti, da bi delovala proti slovenskim poslancem, jima dela krivico, omenja Bole v pismu Murniku na začetku aprila 1870. Stritar bi rad narod prerodil po zgledih ruske pariško-londonske revije Kolokol in njenega urednika Aleksandra Hercena, vendar bo dosegel samo nekaj več prepira. Hercen se je lotil dela z duševnimi močmi, ki jih je razvil med ruskim narodom, Stritar pa s tujim duševnim orožjem; velikanski ruski narod ima opraviti sam s seboj in gospodarjem v lastni hiši, slovenski narod pa imajo tuji

²¹ Josip Stritar, »Pavliha«, Zvon, 1870/9, str. 144.

²² Po: Velemir Gjurin, »Socialnozvrstna zaznamovanost besedil v Levstikovem Pavlihi«, Obdobje realizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (zbornik mednarodnega simpozija v Ljubljani 1981), Ljubljana 1982, str. 401.

²³ Glej tudi: D. Globočnik, »Novovaška dogodka na Štajerskem / Ilustracije Gustava Jaroslava Schulza v Pavlihi«, Zgodovina za vse 2007/1, str. 77–97.

²⁴ Po: Michal Navrátil, »Schulz Gustav Jaroslav«, Ottův slovník naučný / Illustrovaná encyklopædie obecných vědomostí, XXIII. del, Schlossar – Starowolski, Praga 1905, str. 66.

narodi vklenjenega v verigah. Hercen je svojo nalogo razumel, Stritar pa hoče narod pitati s pičo, ki jo je nasrebal iz nemških in francoskih naturalistov. *»Kolikor več članov našega naroda se bode teh idej poprijelo, toliko huje bode ginil naš narod za slovanstvo, dokler nazadnje kot narod ne zgine.«* Stritar naj bi se tresel od jeze, ko mu je Bole dokazoval, da Giskra ni liberalen mož: čeprav bi bil v drugih zadevah, do Slovanov zagotovo ni liberalen. Izjava, da Klíč noče hvaliti Giskre, naj bi Stritarja spravila v togoto. Stritar, Šuklje in drugi naj bi bili pripravljeni za lečico nemškega liberalizma utopiti slovenski narod v nemškem morju. Giskra naj iztrebi vero in farje, pa bo smel zaradi Stritarja storiti z narodom kar hoče. *»Levstik je prišel na Dunaj s principi 'Slov. Naroda': 'Šibati premalo energične narodne može, dokler se ne dvignejo iz letargije, kakor nemškutarje.' Tukaj so ga bili pregovorili, vsaj kolikor sem posnel iz nekaterih pogovorov, šibati samo napake na narodni strani. Pa zdaj se je spet povernil k prejšnjemu programu. Pripomogel je k temu veliko Klíč. In dokler bo Klíč sodelavec Pavlihov, bo menda Pavliha proti narodnim možem zmeren, in šibal bode nemškutarje, k večem bo Svetec nekoliko trpel. Kakor stvari zdaj stoje, menda 'Pavliha' ne bo napačen. Klíč je risar pri listu 'Floh', ki nikdar Slovanov ne šiba.«*²⁵

V nasprotni smeri, iz Ljubljane na Dunaj, je bilo istega dne odposlano (pri)poročilo kranjskega deželnega predsednika barona Conrada, ki omenja Zvon in Pavliho: *»Če se visoki vladi zdi, da bi s svoje strani podprla in dala gmotno podporo slovenskemu tisku, da bi imela pri tem korist za svoje lastne namene, si dovoljujem obrniti njeno pozornost zazdaj na časopisa Zvon in Pavliha, ki v najnovjšem času izhajata na Dunaju. Oba spadata po svojih izdajateljih pretežno k mladoslovenski stranki, v kolikor je mogoče smatrati, da že danes obstoja. Prvi časopis je leposloven in tukaj na Kranjskem med mladino zelo razširjen, drugi, satirične vsebine, bo, kot poznam osebne razmere njegovega urednika, usmerjen predvsem proti klerikalnim skrajnejšem slovenskih prvakov.«*²⁶

Vasilij Melik poudarja, da je bil vladi vsak spor v slovenskem taboru dobrodošel, v tem smislu je razumeti tudi Conradovo priporočilo, ki morda priča, da je nameraval Pavlihi in Zvonu priskrbeti finančno podporo.²⁷ Dunajski vladi bi namreč koristilo, če bi ta lista nadalje krepila slovensko neslogo.

»Zloga povrni se blaga«

Zadostno število naročnikov, prodaja in ugodna recepcija lista so govorili v prid uspešnosti Levstikovega časopisnega projekta. Pavliha se bo lahko obdržal.

²⁵ Boletovo pismo Murniku z dne 8. aprila 1870, po: Fran Levstik, Zbrano delo, Druga knjiga, Lirika / epika / pesmi za mladino / prigodnice / satire / dodatek, Ljubljana 1952, str. 316–317.

²⁶ Po: Vasilij Melik, »Levstikovo mesto v slovenskem političnem življenju«, Levstikov zbornik, Ljubljana 1982, str. 35–36, tam po: Avgustin Malle, Die slowenische Presse in Kärnten 1848–1900, Celovec 1979, str. 176.

²⁷ Po: Vasilij Melik, prav tam, str. 35 in 176.

Vendar aktualno politično dogajanje ni bilo naklonjeno satiričnemu listu, ki naj bi bil po Levstikovi zamisli neodvisno glasilo protinemškutarske in narodne, načelne in radikalne politike: »'Pavliha' bode v politiki brez ozira na desno ali na levo pravi Slovan, kakor se umeje samo ob sebi, in poleg tega oster zabavljivec na polji slovstva in okusa sploh tudi v javnem narodnem življenji. Ker je pri nas v teh krogih neumnega, smešnega in napačnega, nič se ne bode njegovemu biču zdélo sveto, bodi si osoba ali stvar. Napake je nejprvo treba spoznati, še le potem se dadé poboljšati.«²⁸

Glasovanje slovenskih državnozborskih poslancev za dualistično adresno junija 1867 in novo besedilo temeljnega zakona o državnem zastopu oktobra istega leta je razcepilo slovensko politično javnost. Večina je menila, da bi morali poslanci delovati v duhu slovanske solidarnosti in (namesto Poljakov) posnemati Čeha, ki se od leta 1863 niso udeleževali zasedanj državnega zbora.

Kljub protestom dela domače javnosti so slovenski poslanci sedeli v državnem zboru. Njihovo ravnanje so branile Novice. Očitkov Slovenskega naroda so bili deležni zlasti kranjski poslanci, saj naj bi se po njihovih dejanjih ravnali tudi štajerski in goriški poslanci. Slovenski narod je državnozborskim poslancem svetoval, naj tako kot Poljaki zberejo pogum in pripravijo resolucijo za Zedinjeno Slovenijo, ki resda ne bo potrjena, zato naj se zgledujejo po Čehih in Tirolcih ter demonstrativno zapustijo državni zbor. »V tem znamenju leži – narodna sloga!«²⁹ »Vse drugo ni piškavega oreha vredno, in nima narodne, ampak k večjemu kako osebno korist za nagib in cilj.«³⁰

Februarja 1870 so slovenski poslanci z bukovinskimi (romunskimi) poslanci pripravili predlog o razširjenju deželne avtonomije, ki jo je zahtevala poljska resolucija, na vsa v državnem zboru zastopana kraljestva in dežele glede na njihove potrebe.³¹ Pojavila se je govorica, da slovenski poslanci zapustijo državni zbor, če predlog ne bo sprejet in predan resolucijskemu odboru.³²

Predlog, ki ga je v državnem zboru predstavil romunski poslanec baron Petrino, je komajda dobil potrebnih 20 glasov podpore. Proti so bili tudi preračunljivi Poljaki. Za izstop poslancev naj bi se najbolj zavzemal dr. Lovro Toman (1827–1870).³³ Luka Svetec naj bi v klubu federalistov govoril proti izstopu, večina kluba pa je bila za izstop. Slovenski poslanci, primorski Italijani in Petrino so se za izstop odločili, »ker se je zavrzel nasvet zaradi razširjenja avtonomije, ker se žalijo pravice deželnih zborov in ker se je predložila posilna volilna postava.«³⁴

Pomemben razlog za odločitev slovenskih in poljskih poslancev je bilo nasprotovanje direktnim volitvam (če deželni zbori ne bi hoteli voliti poslancev v državni zbor, naj bi bili ti izvoljeni neposredno), ki naj bi krepile centralizem,

²⁸ Fran Levstik, »Oznaniilo«, Slovenski narod, 1870/40.

²⁹ Po: »Slovenci in državni zbor«, Slovenski narod, 1870/14.

³⁰ »Slovenci in državni zbor«, Slovenski narod, 1870/18.

³¹ Po: »Politični razgled«, Slovenski narod, 1870/18.

³² Po: »Slovenskim 'državnim' poslancem«, Slovenski narod, 1870/28.

³³ Po: »Slovenskemu narodu v preudarek«, Slovenski narod, 1870/31.

³⁴ Po: »Eno dejanje«, Slovenski narod, 1870/39.

uničevale deželno avtonomijo oziroma posegale v kompetence deželnih zborov. Slovenci so bili proti odpravi indirektnih volitev, čeprav bi jim volilna reforma koristila. Kranjski deželni zbor je na 12. seji leta 1869 direktne volitve odklonil. Z živahnim odobravanjem so bile sprejete Tomanove besede: *»Direktne volitve so zoper ustavo deželno, in deželni poslanec vsak bi moral živ protest zoper nje izreči, in ko bo državni zbor tudi sklenil, da se voli direktno v državni zbor, bi vsak poslanec v državnem zboru moral tisti trenutek se odpovedati zboru, v katerem bi se smrt kranjskega deželnega zbora sklenila.«*³⁵ Tudi Svetec je februarja 1870 v adresni razpravi v državnem zboru nasprotoval neposrednim volitvam.

31. marca 1870 (dva meseca za tirolskimi poslanci in istočasno s poljskimi poslanci, romunskim poslancem in primorskimi Italijani) so slovenski poslanci zapustili državni zbor (pred izstopom so predsedništvu poslanske zbornice izročili deklaracijo). Nemška unitaristična liberalna vlada je odstopila.

Na dejanje poslancev je v večji meri kot pritisk domače javnosti in znotraj nje na prvem mestu mladoslovenske opozicije vplivalo zaostrovanje boja med federalistično manjšino in centralistično večino v državnem zboru. Kljub temu je izstop poslancev naletel na veliko navdušenje. Novice so v pozdrav kranjskim poslancem (Tomanu, Svetcu, Barbotu in Pintarju) zapisale: *»Zato Vam vrnivšim se iz Beča radostni kličemo: dobro došli! slava! Storili ste, kar je domovina od Vas pričakovala: borili ste se junaško za blagor njen in pravice njene; spričali ste zopet nepremakljivo lojalnost slovensko do prestola Njegovega Veličanstva in do Avstrije, kajti edino le to Vas je v mršavih situacijah držalo v zbornici dunajski do tega momenta, ko to, kar je dosihmal razumnost politična bila, bilo bi posihmal samomorstvo.«*³⁶

Spora glede ravnanja državnih poslancev je bilo konec, možno bo politično soglasje, nastopila bo »narodna sloga« – eden tedanjih slovenskih političnih idealov.³⁷ *»Sloga pa mora biti zastava, pod katero naj se zbirajo vsi pravi brambovci narodnih pravic, katerim je nesloga pogin,«* je na drugem občnem zboru Društva za brambo narodnih pravic (društvo Slovenija) leta 1868 poudaril dr. Janez Bleiweis.³⁸

»Kaj se je koli godilo / V belej Ljubljani kedaj, / Kar je na Dunaji bilo, / Bodi pozabljeno zdaj!'' // Zloga povrni se blaga / V prsi razdražene spét, / Rázkol naj prejšnji omaga, / Ki je mej brati bil vnét! /.../ Zlógo nebó nam povrni, / Sladki mej brate daj mir, / Ki jih v nezgodi je črni, / Dòmač razganjal prepír!« je sarkastično zapisal Levstik v pesmi »Nova politična doba« v 1. številki Pavlihe. Sledili so verzi: *»Vendar je drugo vprašanje / Ali pozábiti res / Módro je zmote nekdanje / Módro nekdanjo vso zmés? /.../ Tórej nikdár ne zabímo / Starih sramót in napák; / Vendar mu vse oprostímo, / Če se poboljša prvá!«*³⁹

³⁵ Po: »Iz Ljubljane«, Novice, 1870/14.

³⁶ Prav tam.

³⁷ Po: Vasilij Melik, »Levstikovo mesto v slovenskem političnem življenju«, Levstikov zbornik, Ljubljana 1982, str. 36.

³⁸ Po: »Društvo za brambo narodnih pravic ...«, Novice, 1868/46.

³⁹ Fran Levstik, »Nova politična doba«, Pavliha, 1870/1.

Slovenci bodo lahko složno in enotno nastopali na volitvah, ki so bile zaradi padca nemško-liberalne vlade pred vrati. 22. maja 1870 je cesarjev patent razpustil državni zbor in deželne zборе razen češkega ter zaukazal nove volitve. Za kranjski deželni zbor so bile za kmečke občine razpisane 27. junija, za mesta, trge ter Trgovsko in obrtno zbornico 28. junija, za veleposestvo 1. julija.

V uvodniku Slovenskega naroda »Narodne ali politične stranke?« je urednik Anton Tomšič zapisal: Nemci brez izjeme in ne glede na politično mišljenje pozivajo k slogi in protislovanski zvezi, Slovenci se moramo začeti učiti pri svojih nasprotnikih in jih posnemati, kakor Nemci poudarjajo svoje narodno stališče, tako moramo Slovenci poudarjati slovensko narodno stališče, »in na tem stališču se moramo najti vsi: duhovniki in neduhovniki, izobraženi in priprosti kmeti«, brez razločevanja na klerikalce in liberalce. Tomšič se je opredelil za narodno enotnost: »Klerikalci in neklerikalci bodo imeli dokazati, ali so Slovenci, ali niso, in to bodo dokazali, ako složno in v porazumljeni ravnajo. Kjer moremo pri volitvah zmagati z duhovnikom, zmagajmo z duhovnikom, kjer s svetovnjakom, zmagajmo s svetovnjakom: delajmo vsi kakor en mož, delajmo vsi za narod. Pa začnimo delati. Vsak okraj naj se hitro dogovori o prihodnjem kandidatu. Centralizirati se take stvari ne da: bodimo centralizirani samo v misli: zmagati moramo, da pa zmagamo, treba je delati, složno delati, z vsemi močmi delati.« Vzor naj bodo Nemci, ki iščejo zaveznike celo med Slovani, in češka Politika, ki poziva k skupnemu delovanju celotne opozicije.⁴⁰

Za uresničitev narodne sloge so se morali čim prej zblížati, poenotiti stališča in najti skupen jezik vsi slovensko zavedni možje (v prvi vrsti staroslovenski prvaki na Kranjskem in mladoslovenci). Zato »v sedanjih pomirljivih časih«⁴¹ (tako je Levstika aprila poskušal usmerjati Slovenski narod) ni bil več zaželen dosleden političen boj, v katerem je izstopal Levstik. Eden vodilnih mladoslovenskih politikov dr. Valentin Zarnik (1837–1888) je v pismu Levstiku decembra 1869 poudaril: »V humor. listu bi me veselilo, ako bi 3/4 svojega dovtipa na nemškutarje i.t.d. izljal, 1/4 pa le na prvake. Na ta način se bo bolj po Kranjskem razširjal. V klerikalnih stvareh mora čisto indiferenten biti!«⁴² Tudi dr. Josip Vošnjak (1834–1911), dopisnik in solastnik Slovenskega naroda, je 21. maja pisal Levstiku: »Ker smo se zdaj s starimi poravnali, bi menda bilo dobro, ko bi tudi Pavliha jih bolj v miru pustil ...«⁴³

Levstik je odklonil predlog, naj 1. številko satiričnega lista priloži Slovenskemu narodu. Najbrž je želel ostati neodvisen tudi od mladoslovenskih somišljenikov, ki so v zameno za javno podporo tiho pričakovali prizanesljivost za njihove napake.⁴⁴

⁴⁰ Po: »Narodne ali politične stranke?«, Slovenski narod, 1870/45.

⁴¹ Slovenski narod, 1870/45, po: Levstikova pisma, Ljubljana 1931, str. 7.

⁴² Zarnikovo pismo Levstiku, po: Janez Logar, »Levstik v boju s prvaki / Pavliha«, Levstikov zbornik, Ljubljana 1933, str. 250.

⁴³ Vošnjakovo pismo Levstiku z dne 21. maja 1870, Levstikova pisma, Ljubljana 1931, str. 336.

⁴⁴ Po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, Zbrano delo, Deseta knjiga, Politični spisi III / Jezikoslovni spisi in odlomki / Avtobiografski zapisi in spisi, Ljubljana 1978, str. 458.

Tomšič je po Levstikovi zavrnitvi predloga 23. aprila 1870 previdno pisal Levstiku: *»Skoraj mislim, da imaš druge razloge, vsled katerih nočeš svojega lista 'Narodu' priložiti. Če misliš 'Narod' zgrabiti, lahko bi bil počakal do druge številke, tako da bi bilo mogoče prvo brez ovir priložiti. Potem pa 'grabi', kolikor hočeš ... saj ga vse grabi ... še nekoliko drzljajev in spravili ga bode ... tja, kjer počiva 'Naprej', 'Slovenec' itd. itd.«*⁴⁵

Slovenski narod, ki je izhajal trikrat na teden, je izid 1. številke Pavlihe napovedal 3. maja 1870. Čeprav je Tomšič v pismu Josipu Jurčiču (1844–1881) pohvalil 2. številko Pavlihe (datum izida: 13. maj), češ da je Pavliha *»dovršen«* in da se je ves dan smejal, ko ga je prebral, ta v Slovenskem narodu ni bila omenjena.⁴⁶

Tudi novice iz Ljubljane so bile skope. *»Od žive duše nijsem iz Ljubljane besedice zvedel, kako so sprejeli in sodili 2. list 'Pavlihe',«* je Levstik 20. maja pisal Arku. *»Ti si ne moreš ali nečeš misliti, kako se mi to čudno zdí, da od vseh strani vse molči.«*⁴⁷ – *»Dragi prijatelj! Piši mi prihodnjič bolj na tánko o očinku 'Pavlihe'. Povédi, kaj je rekel ta in tam. Posebno mi poróči, ali so bili naročniki jezni, da se je poprej prodajal nego njim poslal, ino ali nij po 14 kr. predrag? Vse to mi naglo odgovóri (z obrátno pošto), ker moram vedeti za prihodnji list.«*⁴⁸

Pavliha se je pojavil v napetem političnem vzdušju. Pred njegovim izidom je padla Giskrova nemško-liberalna vlada, ki jo je nadomestila fevdalno-birokratska vlada pod vodstvom poljskega fevdalca Alfreda Potockega. Slovenci so od nove vlade pričakovali naklonjenost do njihovih teženj po povečanju narodnih in političnih pravic. Potockovo ministrstvo *»spravedljivosti in sporazumljenja«* jih je kmalu razočaralo. Vlada je kranjskemu deželnemu zboru zavrnila potrditev postav o enakopravnosti slovenščine v uradih in slovenskem pouku v začetnih ali kmečkih šolah v krajih, kjer prebivajo samo Slovenci.⁴⁹

Slovenci so nadaljevali s prirejanjem taborov, na njih predstavljali politične, kulturne in gospodarske zahteve, razmišljali o bližajočih volitvah in poskušali strniti svoje vrste ... Med pripravami 2. številke Pavlihe je prišlo do prvega zbližanja med kranjskimi prvaki in štajerskim krilom mladoslovenskih voditeljev.

Slovenski narod je objavo telegramskega obvestila o odhodu slovenskih poslancev iz dunajskega parlamenta pospremil s pohvalo neformalnega voditelja kranjskih poslancev dr. Tomana, ki naj bi v poslanskem klubu najbolj odločno utemeljeval potrebo po izstopu. Dejanje poslancev naj bi bilo uvod v novo dobo, *»dobo sprave in splošne svobode«*, predstavljalo naj bi pot do ponovne narodne sloge, ki so jo pogrešali zadnja leta. Minila je nevarnost ločitve naroda v nasprotna

⁴⁵ Tomšičevo pismo Levstiku z dne 25. aprila 1870, po: Dušan Kermavner, Politično-zgodovinske opombe k: Ivan Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895, Četrta knjiga, Ljubljana 1961, str. 565.

⁴⁶ Po: Levstikovo pismo Stritarju z dne 18. maja 1870, Levstikova pisma, Ljubljana 1931, str. 299.

⁴⁷ Levstikovo pismo Albinu Arku z dne 20. maja 1870, po: Fran Levstik, Zbrano delo, Enajsta knjiga, Pisma, Ljubljana 1980, str. 174–175.

⁴⁸ Levstikovo pismo Albinu Arku z dne 22. maja 1870, prav tam, str. 175.

⁴⁹ Po: »Pozor Slovenci!«, Slovenski narod, 1870/63.



Dr. Lovro Toman, iz knjige: Dr. Lovro Toman, Ljubljana 1876.

tabora. Slovenskemu narodu se je zato odvalil kamen od srca, saj je dve leti imel žalostno dolžnost, pisati zoper politično vedenje zaslužnih mož, kakršen je dr. Toman. Nikoli pa mu ni nasprotoval iz nespoštovanja, ampak samo zato, ker je bila po prepričanju Slovenskega naroda in njegovih političnih prijateljev Tomanova politika neplodna. Dolžnost, ki je včasih povzročala trpljenje, je Slovenski narod izpolnjeval po svoji vesti in prepričanju, zato mu ni mogoče očitati hinavščine, če slovenskim poslancem zakliče: »Bodite nam pozdravljeni na domači zemlji!« – »Sloga se v naše kroge vrne, kader neha posameznih trma biti veljavna. Piše se nam, da se je v tej zadevi posebno taktno in energično obnašal poslanec dr. Toman. Naj nadaljuje.«⁵⁰

12. aprila 1870 (na dan nastopa nove vlade pod vodstvom grofa Potockega) je bil dr. Toman na avdienci pri cesarju. Cesarju se je poklonil v imenu slovenskih poslancev, ki so zapustili državni zbor.⁵¹ Razložil mu je položaj in politiko Slovencev, njihove pravične želje in prizadevanja, zlasti glede jezikovne enakopravnosti v šolah in uradih, ter slovensko ljudstvo priporočal cesarjevi milosti. Cesar je poslancu Tomanu prijazno prisluhnil in ga odpravil z zagotovilom, da je njegova

⁵⁰ Po: »Eno dejanje«, Slovenski narod, 1870/39.

⁵¹ Po: »Iz Ljubljane«, Novice, 1870/15.

volja, »naj se za splošno spravo med narodi začne delati i naj se ta sprava popolnoma vresniči«. V Ljubljani so državne poslance veselo sprejeli, Tomana so hoteli počastiti z baklado.⁵²

Kranjski prvaki so konec aprila znova poslali Tomana na Dunaj na pogovore z novimi ministri ter češkimi in moravskimi prvaki.⁵³ Toman se je v Ljubljano vrnil 30. aprila (tega dne je izšel Pavliha). Prvaki so 8. maja sklicali skupni posvet s Slovenci iz drugih dežel, o katerem so Novice objavile kratko poročilo (15. maja je o njem poročala tudi Jadranska Zarja). Prvaki so se v Ljubljani sestali s predstavniki iz Goriške, Istre in Trsta, da bi se pogovorili, kako naj v »velevažnem času« delujejo na političnem polju. Štajerski narodnjaki se sestanka niso udeležili (čeprav je dr. Josip Vošnjak vedel zanj).⁵⁴ Novice pišejo, da so iz Štajerske in Koroške prispela pismena mnenja. »Razprave so bile jako živahne in jako temeljite; razmere primorskih Slovencev, bivajočih v Istri, na Goriškem, Trstu in okolici tržaški, bile so tako obširno razjasnjene, da še nikoli tako. Konec teh razprav je bilo popolno soglasje vseh pričujočih o vsem.«⁵⁵

Uvodničar Slovenskega naroda (najbrž urednik Tomšič) je poudaril, da so v Ljubljani morda res kaj pametnega in koristnega sklenili, a zakaj se ljubljanski sklepi skrivajo celo pred nenavzočimi poslanci in rodoljubi, npr. pred voditeljem goriških mladoslovencev dr. Karlom Lavričem? Skrivanje ne zbuja zaupanja, narod ima pravico poznati načrte svojih mandatarjev, saj ni samo zato, da voli poslance. Uredništvo Slovenskega naroda si želi prenehanja ali po možnosti konca domačega prepira. Vendar ne more delovati v skladu z ljubljanskimi sklepi, saj jih ne pozna. Do Maribora bodo morda prispela popačena, nepopolna ali neresnična poročila. Ker pa bo Slovenski narod moral pisati o ljubljanskem posvetovanju, bo morda zopet zanetil domači prepir. Pisec je terjal, naj v prid sloge o sklepih obvestijo Slovenski narod. »Ako za zdaj niso za razglašenje, bomo vedeli molčati – ako se to ne zgodi, zavračamo vso odgovornost od sebe, ko bi se res unel kak domač boj. Mi smo s tem 'iskali sprave'. Na drugih je zdaj, da se pusté najti!«⁵⁶

Mladoslovenci so si politični kapital pridobili v letu 1867 z nasprotovanjem oportunistični politiki slovenskih državnozborskih poslancev, ki je močno omajala avtoriteto staroslovencev, in z vodilno vlogo pri taborskem gibanju, ki so ga sprožili v imenu celotne narodne stranke. Mladoslovenska politika je temeljila na političnem radikalizmu, ki je povezoval narodnostno načelo (zahtevo po Združeni Sloveniji) s federalističnimi prizadevanji Čehov in avstrijskih fevdalcev. Staroslovenski prvaki in državnozborski poslanci so se lahko brez težav pridružili mladoslovenski politiki, s čimer je bila mladoslovenska ofenziva proti staroslovencom zaustavljena. Mladoslovenci bi lahko zaostrovali nasprotovanja do konservativnega prvaštva,

⁵² Po: »Dr. Toman pri cesarju«, Jadranska zarja, 1870/8.

⁵³ Po: »Novičar iz domačih in ptujih dežel / Iz Dunaja«, Novice, 1870/18.

⁵⁴ Po: Dušan Kermavner, Političnogodovinske opombe k: Ivan Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895, Četrta knjiga, Ljubljana 1961, str. 567–568.

⁵⁵ Po: »Iz Ljubljane«, Novice, 1870/19.

⁵⁶ Po: »V porazumljenjek«, Slovenski narod, 1870/57.

a so se raje odločili za prilagajanje staroslovenskemu vodstvu. Tej politiki je nasprotoval »radikalec« Levstik.⁵⁷

Levstik se s spravljivim pisanjem Slovenskega naroda ni strinjal. Odklanjal je mladoslovensko taktiziranje, popuščanje prvacom in zato tudi načrtovano narodno »liberalno-konservativno« slogo. V pismu dr. Josipu Vošnjaku je poudaril, da spravi posebno ne zaupa, ker so mu »*prvaki znani od nog do glave*«. ⁵⁸ Prepričan je bil, da so razmere dozorele za načelno ločitev duhov oziroma politično diferenciacijo med mladoslovinci in staroslovinci, za katero bi lahko dejali, da je bila leta 1870 dejansko v zraku.⁵⁹

Levstik je za temeljno vsebinsko smernico Pavlihe izbral boj z nemškutarji, Nemci in prvaki. Ker so se po njegovem mnenju pred slednjimi začeli poniževati mladoslovinci, je Pavliha začel kritično pisati tudi o mladoslovincih. Kot da bi se začela izpolnjevati skrivnostna Levstikova napoved iz zavrnitve Alešovčevih očitkov (»*Blisku' bodo vse druge namére*«).⁶⁰

Levstik je v 2. številki Pavlihe objavil epigram: »*Če kdo 'Pavliho' je naročil, / naj se zato ne veseli, / da njega, kadar kaj greši, / 'Pavliha' bi od drugih ločil.*«⁶¹ Tomšiču in Zarniku (oba sta z naročilom želela podpreti Pavliho)⁶² »v razum« namenjeni epigram je sporočal, da ne misli biti bolj prizanesljiv do njunih napak.⁶³

Za dobo volitev sklenjeno spravo in mladoslovence je Levstik osmešil v satirični pesmi »Na kolodvoru« (Pavliha, 3. št., datum izida: 31. maj). Pesem se nanaša na Tomanov sestanek z mariborskim mladoslovinci 13. aprila. Mladoslovinci so bili o Tomanovem prihodu obveščeni z brzojavnim sporočilom. Med tistimi, ki so na mariborskem kolodvoru pričakali Tomana, sta bila tudi Tomšič in Zarnik.⁶⁴ Tomšič naj bi celo poskrbel, da so »narodovci« pričakali Tomana ob prihodu v Ljubljano.⁶⁵

Levstik omenja, da so mladoslovinci moledovali pred »grešnikom« Tomanom, ki naj bi na mariborskem kolodvoru »*z vóza gledáje odpustke delil*«, sprejemali pa so jih narodni Štajerci, vrli možje, ki »*v skok so pritekli*«. – »*Kaj so možáki mu rekli, Krščena duša ne vé.*« Med postankom na mariborskem kolodvoru naj bi se

⁵⁷ Po: Dušan Kermavner, Političnogodovinske opombe k: Ivan Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895, Četrta knjiga, Ljubljana 1961, str. 564.

⁵⁸ Po: Levstikovo pismo Vošnjaku z dne 23. maja 1870, Levstikova pisma, Ljubljana 1931, str. 336.

⁵⁹ Po: Ivan Prijatelj, Mladoslovinci, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895, Tretja knjiga, Ljubljana 1958, str. 295.

⁶⁰ Po: Fran Levstik, »Iz Ljubljane, 19. decembra (Izv. dop.)«, Slovenski narod, 1869/149. Levstik je konec leta 1869 razmišljal, da bi dal satiričnemu list naslov Blisk.

⁶¹ Fran Levstik, »V razum«, Pavliha, 1870/2.

⁶² Zarnikovo pismo Levstiku, po: Janez Logar, »Levstik v boju s prvaki / Pavliha«, Levstikov zbornik, Ljubljana 1933, str. 255.

⁶³ Po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, Zbrano delo, Tretja knjiga, Ljubljana 1953, str. 299.

⁶⁴ Po: Josip Vošnjak, »Dr. L. Toman«, Spomini, Ljubljana 1982, str. 351.

⁶⁵ Po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, Zbrano delo, Tretja knjiga, Ljubljana 1953, str. 296.

Toman dal *»omečiti je v mir«*, a po končanih volitvah, tako je menil Levstik, se vrne *»v Kostovih britvah Toman-Svetčev prepir!«*⁶⁶

Toman se je maja 1870 na poti z Dunaja v Ljubljano znova ustavil v Mariboru. Na mariborski železniški postaji naj bi se *»slučajno sešel«* z nekaterimi mladoslovenci. Štajerski voditelji so ga pregovorili, da se nekoliko pomudi pri njih. Toman jim je razložil sklepe nedavnega ljubljanskega posvetovanja. Kot je zapisal Tomšič v Slovenskem narodu (članek je nastal na Tomanovo prošnjo),⁶⁷ naj bi bili pravzaprav vse *»edini in enih misli o sredstvih in potih, katera moramo rabiti v praktični politiki, edini in složni tudi o končnih ciljih«*. Sklepe slovenskih rodoljubov v Ljubljani bi lahko *»z najboljšo vestjo«* podpisal vsak rodoljuben Slovenec. Tomšič je uvodnik »Sloga« sklenil z naslednjimi besedami: *»V zadnjem listu smo izrekli željo: Mi iščemo slogo, pustite se najti! Denes imamo najbolje upanje, da se najdemo vsi!«*⁶⁸

Toman, ki je po uspešnih dogovorih z mariborskimi narodnjaki poslal v Ljubljano vesel telegram,⁶⁹ naj bi Tomšiču v Mariboru priznal, *»da je škoda bila, ko porazum za to ceno ni prej došel«*. S sporazumom naj bi bila mišljena sloga pod federalističnim praporom.⁷⁰

Vsi slovenski rodoljubi so spoznali, da se morajo sporazumeti, zediniti o končnem cilju, je Slovenski narod poudarjal v uvodniku z dne 21. maja. Uspeha naj bi se Slovenci nadejali samo v primeru, če bodo *»složni in zedinjeni kakor en sam mož«* predložili vladi svoje želje in zahteve. Pismena in zlasti osebno izrečena mnenja so uredništvo privedla do ugotovitve, da se je *»sloga med strankami brez rekriminacij [op. nasprotna obdolžitev ali obtožba], brez mejusobnega poniževanja, brez preklicavanja in priseganja naredila kakor sama ob sebi«*. Dogovori s štajerskimi voditelji in Tomanom, ki jih je seznanil z ljubljanskimi sklepi, ter vesti s Primorske so Slovenski narod prepričali, da ne bo potrebno opustiti nobene točke (mladoslovenskega) političnega programa, mogoče bo složno delovanje z voditelji vseh slovenskih dežel, *»ki hočejo biti med seboj drug drugemu podpornik, drug drugemu branitelj in prijatelj«*. *»S tem je postal ne le naš položaj, postala je vsa pozicija Slovencev proti vladi in državi drugačna: enotna, celotna, torej mogočna, da se ne bode dala meni nič tebi nič prezirati; postala torej mnogo ugodnejša tudi pozicija tistih mož, ki bodo morebiti imeli vladi poročati slovenske tirjatve, pogajati se z njo.«*⁷¹

Levstikova samozavestna, v satiro preoblečena kritika pri mariborskih mladoslovincih ni naletela na odobravanje. Med Levstikovimi prijatelji v Mariboru naj bi edino Josip Jurčič ostal zagovornik Pavlihe.⁷² Jurčič je bil Tomšičeva desna roka

⁶⁶ Po: Fran Levstik, »Na kolodvoru«, Pavliha, 1870/3.

⁶⁷ Tomanovo pismo Jurčiču, po: Štefan Barbarič, »Levstik in Jurčič«, Levstikov zbornik, Ljubljana 1982, str. 138.

⁶⁸ Po: Anton Tomšič, »Sloga«, Slovenski narod, 1870/58.

⁶⁹ Tomanovo pismo Jurčiču, po: Štefan Barbarič, »Levstik in Jurčič«, Levstikov zbornik, Ljubljana 1982, str. 138.

⁷⁰ Po: »J-č.« (Josip Jurčič), »Anton Tomšič«, Slovenski narod, 1871/63.

⁷¹ Po: »Sprava in Slovenci«, Slovenski narod, 1870/59.

⁷² Po: Janez Logar, »Pavliha / Levstik v boju s prvaki«, Levstikov zbornik, Ljubljana 1933, str. 257.



Josip Jurčič, Kartografska in slikovna zbirka NUK.

pri urejanju Slovenskega naroda. Zaradi težkih razmer, v katerih je bil Slovenski narod (nizko število naročnikov, nezadovoljstvo ljubljanskih prvakov s Tomšičem in Jurčičem), se v Mariboru ni dobro počutil. Sredi aprila 1870 se je vrnil na Dunaj, kjer je želel dokončati študij slavistike in klasične filologije in upal, da bo dobil službo pri dunajskem federalističnem konservativnem dnevniku Vaterland. Ostal je v stikih s Tomšičem in mu pošiljal podlistke in politične članke, s krajšimi leposlovnimi prispevki je pomagal Stritarjevemu Zvonu.⁷³

12. junija 1870 se je Jurčič vrnil v Maribor. Tomšiču je umrla mati in je najbrž prosil Jurčiča, naj ga nadomešča v uredništvu. Vendar Tomšič ni odšel domov, ker je pogreb zamudil. Jurčič in Tomšič sta bila istega dne povabljena na kosilo k mariborskemu odvetniku dr. Ferdinandu Dominkušu (1829–1901),⁷⁴ soustanovitelju mariborske čitalnice, Slovenske matice, Narodne tiskarne in solastniku Slovenskega naroda. Tomšič je bil od leta 1867 koncipient v Dominkušovi pisarni.

Jurčič je istega dne pisal Levstiku o vsem, kar je izvedel pri Dominkušu. Iz Jurčičevega pisma je mogoče razbrati, da ga je Levstik prosil predvsem za novice o Zarnikovi kandidaturi in sprejemu Pavlihe v Mariboru: »S 'Pavliho' so bili zadovoljni. Ali zadnji list (3. št.) moram povsod zagovarjati. Vse je čez-te. **Zdaj ne!** pravijo, zdaj smo Slovenci vsi, kakoršni koli. Imena bom pozneje imenoval. Če nočeš vseh naročnikov izgubiti razen neveljavnih, pusti narodnjake **popolnoma** v prihodnjem listu. Tudi Poklukarja. Stvar narodna je **povsod** v nevarnosti in kakor

⁷³ Po: Janez Logar, opombe k: Josip Jurčič, Zbrano delo. Deseta knjiga, Literarni članki / Podlistki / Ocene / Politični članki 1. del / dodatek, Ljubljana 1982, str. 475.

⁷⁴ Po: Janez Logar, opombe k: Josip Jurčič, Zbrano delo. Enajsta knjiga, Politični članki 2. del / Pisma / Dodatek, Ljubljana 1984, str. 383.



Karel Klič, ban Levin Rauch, Pavliha, 1870, št. 3.

*pravijo, delajo in agitirajo povsod kakor še nikoli. 'Pavliha' bi zdaj Zarniku nič ne koristil. 'Narod' bo z lepo storil kar je moči. Bo vse dobro. – Sicer se boš čudil, ko Ti bom povedal, **kteri** ljudje so zadnjega 'Pavliho' raztrgali'. Tak je svet! Mlad in nedolžno neumen in **naroden** samo! /.../*

To kar ti zdaj povem je pa sub rosa [op. lat. »pod rožo« – na tihem, molče]
Zarniku nasproti: -

*Veš kdo in kaj je krivo, da lj. narodnjaki? niso kandidirali Zarnika? – Konradov babji jezik. Konrad je razčvekal, **kaj** in **kako** je Z. o narodni stranki **sploh** njemu govoril. To imajo v Ljubljani za rezervo (po moji misli), in bodo s tem Z. podirali. Z. tega ne vé, in ne zve, dokler ni avtentično! Toraj tebi sub rosa, kakor je meni bilo. – Da bi bili Štajerci Z. prodali, na tem Tvojem sumu ni nič. Zato sem porok, kakor vidim in slišim. Toman ni 'odpuškov delil', temuč bolj prosil: Na pesem 'v Mariboru na kolodvoru' so vsi Štajerci strašno hudí.«⁷⁵*

Levstik je začel mešati politične štrene mariborskim zaveznikom, ki so od Pavlihe pričakovali delovanje v prid narodne sloge. Uredništvo Slovenskega naroda

⁷⁵ Jurčičevo pismo Levstiku z dne 12. junija 1870, po: Josip Jurčič, *Zbrano delo*, Enajsta knjiga, Ljubljana 1984, str. 239–240.

je k drobnim notici o uspehu Kličeve karikature hrvaškega bana Levina Raucha na Hrvaškem pripomnilo, da je bilo slišati mnogo bridkih pritožb, da Pavliha »*ravno zdaj samo po domačinih udriha*«. ⁷⁶

Na priporočilo uredništva Slovenskega naroda oziroma Tomšiča, naj Pavliha o domačih razmerah molči, je Levstik v 4. številki Pavlihe (20. junij), ki je izšla teden dni pred volitvami, odgovoril s satiro »Molčimo!«. Molčati je potrebno o dogodkih na taboru v Cerknici, ker je tako ukazal »podravske prijatelj« (spravljivi Tomšič), molčati je potrebno o vsem, kar se godi po deželi Kranjski, »*ker k zmagi najprvo potreba je zloge*«; »Molčimo!«, čeprav »*naj v prsih nam bridko srcé krvavi*«. – »*Če stáro ošabnost in puhli ves red / Z molčanjem pohlevnim uredimo spet, / Pôtlej kričimo!*« ⁷⁷

Iz »zapovedi« molčanja (komentarja o pisanju Triglava, s katerim se je Slovenski narod pravzaprav znova postavil v bran Levstika: »... *če molčimo, molčimo zato, ker nam je za slogo – pa za slogo brez ljubljanskega absolutizma*«) ⁷⁸ se je Levstik ponorčeval tudi tako, da je nekaj rubrik zapolnil s samimi pomišljaji, kar je pojasnil na naslednji način: »*Ves list je bil uže postavljen; samo natisnjen še ne, ter 'Pavliha' je v božjem strahu mirno počival. Polunoči pred njegovo posteljo stopi dolga, v belo ruto zavita podoba, ter ga strastno ostro ogovori: 'Pavliha! Pavliha!' On se predrami in oglási: 'govôri, kdor koli si! Pavliha, tvoj hlapec poslušaj!' Prikazen reče: 'gorje ti na tem in ónem svetu, ako prineseš, kar si napisal zopet zabavljivega na slovenske može, kajti znanega imena zdaj celó rabiti nij svobodno. Vstani in izbriši vsako vrstico, ako nečeš v nesrečo pokopati vse domovine!' Pavliha ustrašen pogleda, kdo z njim govori, in vidi, da se iz ruhe izvije dolg, mlad mož, velicij rjavokodrastih lās, ter pleteno šibo je za hrbtom srdito a nalašč tako držal, da se je vendar nekoliko videla. Ker Pavliha nikakor noče domovine pokopavati v nesrečo, snél je iz lista vse, kar je bilo zabavljivega in obljubil, da bode v prihodnem listu same slavodatke [op. slavospeve, himne, besedo je ustvaril J. V. Koseski] prepeval.*« ⁷⁹

Prikazen naj bi bil Slovenski narod v podobi urednika Tomšiča, ki je Levstika v zasebnih pismih poskušal usmerjati k preudarnemu pisanju oziroma blagemu prijemanju staroslovenskih rodoljubov, kar pa je bilo za Levstika najbrž enakovredno samocenzuri ter odpovedi uredniške avtonomije in kritične svobode.

Tomšič je dva dni po izidu 4. številke poslal Levstiku ogorčeno pismo: »*Dragi prijatelj!*

Zdi se mi, da se hočeš pečati z mojo osebo. Vsakdo, kakor mu drago! Ker sem do zdaj kot prijatelj po svojih slabih močeh podpiral Tvoje edino, izveličavno edinorešnično popolnoma nezmotljivo početje, prisiljen sem iz doslednosti podpirati Te tudi v prihodnje. /.../

Sovražnikov imam mnogo; od njih znaš izvedeti vse moje slabosti, saj veš, da sovražnik kaj takega rad pove, in čim glasneje pové Tem lažje mu je pri srcu.

⁷⁶ »Pavliha«, Slovenski narod, 1870/66.

⁷⁷ Po: Fran Levstik, »Molčimo!«, Pavliha, 1870/4.

⁷⁸ »Triglav« je prinesel nek napad na »Slov. Narod«, Slovenski narod, 1870/27.

⁷⁹ Fran Levstik, »Pavliha je slavnim čitateljem dolžan povedati ...«, Pavliha, 1870/4.



Anton Tomšič, Kartografska in slikovna zbirka NUK.

Morbti ti pa ne bode treba še posebej naštevati teh ljudi, morebiti si zadnje čase enega takih videl v svojem zrcalu v Johanisgasse [op. naslov uredništva Stritarjevega Zvona je bil Johannesgasse št. 6].

Želim Ti, da bi pogumno začeto stvar ravno tako srečno dokončal, potem se bodeš na rešeni domovini i zlato okovan bliščal kot zadnji slovenski Mohikanec. Fiat Pavliha, pereat mundus!»⁸⁰

Levstik naj bi v neohranjenem odgovoru Tomšiču zatrdil, da je bilo vse skupaj zgolj »šala«. »Novo je samo to, da je zaradi zadnjega 'Pavlihe' Tomšič grozno hud na-me; pisal mi je zelo srdit list, kateremu sem precej odgovoril, a pomirilno,« je Levstik omenil Stritarju.⁸¹

Tomšič je odpisal in opozoril Levstika, da bo z nadaljnjim napadanjem mladoslovencev izgubil naročnike. »Dragi prijatelj! Razkačen, misliš, da sem bil. Motiš se. Bil sem globoko razžaljen, globoko žaljen. Čutila hodijo svoja pota. Je tudi to premagano. Če bi imel denes odgovarjati 'Pavlihi' molčal bi. /.../

Stvar ti imenuješ 'šalo' in list 'humorističen'. Jaz sem družega mnenja. Marsikater kamen si si s 'Pavlihom' odkrušil od Tvojega razkačenega srca; tako si sebi

⁸⁰ Zapuščina Frana Levstika, Ms. 491, ovoj 30, Rokopisna zbirka v NUK v Ljubljani.

Fiat Pavliha, pereat mundus!, lat. »zgodí se Pavliha, četudi propade svet«, po domnevnem izreku cesarja Ferdinanda I. *fiat iustitia, pereat mundus*: zgodí se pravica, četudi propade svet.

⁸¹ Levstikovo pismo Stritarju z dne 24. junija 1870, Levstikova pisma, Ljubljana 1931, str. 302.

srce olajšal, in sebi kratek čas delal. Sam si se pa morebiti veselo smejal in roke mencial in svoj 'opus' si imenoval 'šaljiv', 'humorističen'. Ljudje, ki niso stali na tvojem stališču, imenovali so stvar drugače. Jaz sam pravim, da je Tvoj list zdaj najbolj resen, po zadržaji in obliki. Mnogo satire, malo ali nič humora! Tako ne sodim jaz sam. Tudi Ti tega ne očitam; opominjam samo, da je za mladino prenihilističen, da nemogoče dela vsako navdušenje, da odvrča od resnega prizadevanja. Za me je končno to brez vpliva, mene ne bodeš pohujšal. Ali vprašal bi te samo eno: Kje bodeš v prihodnje jemal ljudi, ki bi bili po Tvoji volji? /.../

Čul sem mnogo glasov, mnogo nezadovoljnih, celo jeznih. Obsojali in obsodili so 'Pavliho', zadnje napade na mene so Ti celo v greh šteli. Jaz Ti ne bom ponavljal, kar sem slišal od odličnih in pametnih rodoljubov, samo toliko Ti smem reči, da naši štirski krogi ne bodo dolgo tisti krogi, – sem ter tje že zdaj niso več – kjer se Tvoj list 'rad bere'. Po tem je soditi moj dotični stavek. Ti si ga hudobno zasukal – za mene nauk, da Te naj več ne opominjam na to, kar je, ampak Ti pustim mirno hoditi svojim putem. V javnosti Te podpirati ne morem, ovire Ti ne bom delal nobene. /.../

Ne da bi bil jaz toliko aboten, da bi mislil, da 'Pavlihi' škodujejo kaj napadi name, a po mojih izkušnjah list zgublja prijatelje. Jaz bi to jako obžaloval, pomagaš lahko tudi brez 'šaljive' – božje volje; a pomagati moraš, dokler je še čas.

*Za drugo tudi jaz mislim, da najini javni posel ni treba, da bi kalil najino osebno prijateljstvo. Pozdravljam Te torej po stari šegi kot Tvoj stari prijatelj Tomšič.*⁸²

V pismu, ki ga je 11. aprila poslal stavcu Martinu Jelovšku (1832–1906) v Maribor, se Levstik pritožuje zaradi Tomšičeve ošabnosti in škrtosti, saj mu ni izplačal dogovorjenega honorarja za prispevke. Motila ga je tudi »popovska« opredelitev Slovenskega naroda.⁸³

Iz korespondence je mogoče zaslutiti napredujoče razhajanje med Levstikom in Tomšičem. Mladoslavenci so s pomočjo pozivanja k slogi želeli prispevati k izvolitvi narodnih kandidatov in mdr. ohraniti Zarnikov poslanski mandat na Kranjskem. Levstik pa je najbrž menil, da so mariborski mladoslavenci pripravljeni prodati Zarnika v prid narodni slogi.⁸⁴ Verjel je, da je Zarnik po zaslugi doslednega političnega programa in prizadevanj za Zedinjeno Slovenijo primeren za narodnega voditelja. Nameraval mu je pomagati pri kandidaturi, pa čeprav bi bilo potrebno v Pavlihi kritizirati premalo odločne narodnjake (mišljeni so tudi štajerski mladoslavenci), dokler se ne predramijo iz globokega spanja.⁸⁵

⁸² Tomšičevo pismo Levstiku z dne 27. junija 1870, prav tam, str. 342–343.

⁸³ Po: Anton Ocirk, »Levstikov duševni obraz«, Literarna umetnina med zgodovino in teorijo, I. del, Ljubljana 1978, str. 67.

Pop: duhovnik, slabšalen izraz za duhovnika.

⁸⁴ Jurčičevo pismo Levstiku z dne 12. junija 1870, po: Josip Jurčič, Zbrano delo, Enajsta knjiga, Ljubljana 1984, str. 240.

⁸⁵ Po: Pismo Davorina Boleta Ivanu Murniku z dne 8. aprila 1870, po: Fran Levstik, Zbrano delo, Druga knjiga, Ljubljana 1952, str. 316–317.

V »Listnici« Pavlihe⁸⁶ je Levstik odgovoril na pisanje nekega bralca, da bi se delovanju radovljiškega okrajnega glavarja Wurzbacha v okolici Radovljice, na Bledu, Koroški Beli, v Dovjem in Kranjski Gori zoper poslanca Lovra Pintarja lahko zoperstavil samo Toman, tega pa so za poslanca po nepotrebnem priporočili tam, kjer je bil prej izvoljen Zarnik; morebiti bi bilo dobro, da se to razglasi v Slovenskem narodu. *»Tukaj je težko svetovati. 'Slov. Narod' je ljubljanskim bogovom dal oblast, da 'zaradi zloge' delajo, kar koli hoté, in če dr. Zarnika odrinejo, potlej bodo z veseljem do komolca bogá hvalili, ako s tem početjem tudi trijem nemškutarjem vrata odpró v deželni zbor. Grozno žalostno je, kar se zdaj godí po naši domovini.«*⁸⁷

»Narodno-klerikalen program«

Mladoslavenci so imeli težave že s prvo Zarnikovo izvolitvijo v kranjski deželni zbor leta 1869. Da bi si Zarnik lahko priboril poslanski mandat v Trebnjem, ni zadostovala njegova priljubljenost med ljudstvom. Zarnik je poleg duhovnika Božidarja Raiča veljal za najboljšega govornika na taborih, v Novicah so ga imenovali »oče taborov slovenskih«.

Volilci (*»volilni možje«*) so bili dokaj dovzetni za napotke prvakov, pogosto so se podredili skupni volilni disciplini. Prvaki so poleg Novic obvladovali avgusta 1868 ustanovljeno narodno-politično Društvo za brambo narodnih pravic (kmalu se je preimenovalo v »Slovenijo«, predsednik je bil Bleiweis, tajnik Murnik), ki je imelo v programu poleg dogovarjanja o načelnih političnih, socialnih, narodno-gospodarskih in dnevnih vprašanjih ter dogodkih, sklicevanja narodnih shodov (taborov), izdajanja tipkopisov ter sestavljanja in izročanja prošenj, adres, spomenic in sklepov tudi *»nasvetovanje in podpiranje značajnih kandidatov za razne zastope, ter vedno občenje z izvoljenimi«*.⁸⁸ Odbor »Slovenije« se je sestajal na sejah, da *»prevdarja glase in nasvete, ki mu dohajajo iz dežele in odkritosrčno se pomenkva o možeh, ki naj se volijo za poslance«*.⁸⁹ Priporočilo »Slovenije« je imelo odločilen vpliv na slovensko opredeljene volivce.

V letu 1869 je bilo 56 sej. Leta 1870 je imela »Slovenija« 700 članov. Na občnem zboru na začetku leta so bili v odbor »Slovenije« izvoljeni: dr. J. Bleiweis, dr. E. H. Costa, dr. J. Ahačič, P. Kozler, I. Murnik, M. Pakiž, dr. J. Poklukar, A. Perme, dr. R. Razlag in F. Souvan st.

Prvaki Zarnika niso želeli predlagati namesto umrlega poslanca Santa Trea. Zarnikovo kandidaturo so imeli za predrznost, vendar so morali popustiti, saj so bili volivci Zarniku naklonjeni, kar ni veljalo za dr. Josipa Poklukarja, morebitnega

⁸⁶ »Listnica« (listnica uredništva) je bila rubrika Pavlihe, v kateri je Levstik odgovarjal na pisma sodelavcev.

⁸⁷ Fran Levstik, »Listnica«, Pavliha, 1870/4.

⁸⁸ Po: »Pravila društva za brambo narodnih pravic v Ljubljani«, Slovenski narod, 1858/58.

⁸⁹ »Iz Ljubljane«, Novice, 1870/24.



Dr. Janez Bleiweis, Novice, 1893.

kandidata društva »Slovenija«.⁹⁰ Pri nasprotovanju Zarnikovi kandidaturi naj bi izstopal Bleiweis. V Zarniku naj bi zaslutil moža, »ki bo kalil tišino in povzročil nesoglasje v vrstah slovenskih poslancev kranjskega deželnega zbora«. »Slovenija« je zato sklenila povprašati zaupne može volilnih okrajev, koga nameravajo voliti. Bleiweis naj bi jim Zarnika očrnil kot nevarnega prihodnja Dežmana ali Kluna⁹¹ (najbolj znana narodna odpadnika). Pisma so svarila trebanjske volivce pred Zarnikom, ki da je egoist in nasprotnik duhovščine.⁹² Pismo, ki ga je društvo »Slovenija« poslalo dolenskim poverjenikom, je omenjalo, da so Bleiweis in dunajski slovenski poslanci zoper Zarnikovo izvolitev, njegovi kandidaturi naj bi odločno nasprotovala Toman in Svetec.⁹³

Zarnik je v polemiki z Bleiweisom leta 1873 zatrdil, da je dobil v roke dvoje pisem: litijskim rodoljubom naj bi se Bleiweis med drugim na vse pretege pridušal, naj Zarnika, »tacega za 'Dežmovanje' pripravljenega peklenščeka«, pustijo na miru. Bleiweis naj bi Litijčane napol pridobil na svojo stran, a se je tem vendarle precej čudno zdelo, da naj bi se Zarnik na taborih z zavzemanjem za Zedinjeno Slovenijo pripravljaj za »dežmanovanje«, zato so poiskali nasvet pri Hočevarju in Kapusu v Celju.⁹⁴

Za Zarnika so bili tudi Trebenjčani. Ko so prvaki spoznali, da bo Zarnik

⁹⁰ Po: »Iz Ljubljane 28. apr. (Izv. dopis)«, Slovenski narod, 1869/52.

⁹¹ Po: Miroslav Gorše, Doktor Valentin Zarnik / narodni buditelj, pisatelj in politik, Slovenska matica v Ljubljani 1940, str. 106–107.

⁹² Po: »Iz Ljubljane 5. maja«, Slovenski narod, 1869/54.

⁹³ Po: »Iz Zagreba 9. maja«, Slovenski narod, 1869/55.

⁹⁴ Po: Valentin Zarnik, »Poslano«, Slovenski narod, 1873/220.

morda izvoljen, je Bleiweis od njega zahteval *»klerikalni program«* (izjavo, da ni proti duhovščini), *»kar se nij nikdar niti poprej niti pozneje zgodilo pri naj bolj obiskurni osebnosti, katera se je za deželni zbor kandidirala«*. Bleiweis naj bi postavil zahtevo, ker mu je bilo iz zasebnih pogovorov z Zarnikom znano njegovo liberalno prepričanje. Zarnik se je izgovarjal na članek *»Naša duhovščina in sedanje volitve«* (Novice, 1867, št. 11). Bleiweis naj bi odgovoril, da bi tak članek lahko napisal vsak liberalec Mazzinijevega kova (op. Giuseppe Mazzini (1805–1872), italijanski revolucionar in patriot, ustanovitelj Mlade Italije). Zarnik se je – tako je poudarjal leta 1873 v javnem pismu Bleiweisu – po posvetovanju s prijatelji, ki so spregledali Bleiweisov *»manever«*, odločil pripraviti korekten, *»narodno-klerikalen program«*, ne iz političnega oportunitizma, temveč zato, ker narodno-liberalna stranka še ni bila organizirana.⁹⁵

1. maja 1869 je v Ljutomeru spisal program in ga 13. maja (tik pred taborom v Vižmarjih, Zarnik je bil poleg Bleiweisa, Coste, Razlaga, Nollija, Tomana in Vošnjaka govornik na taboru) objavil v Slovenskem narodu. V prvi točki je obljubil, da se bo potegoval za Zedinjeno Slovenijo. V drugi točki se je opredelil za federativno ureditev Avstrije. V tretji točki je poudaril, da je v verskih in šolskih zadevah najbolj koristna in učinkovita politika narodne večine kranjskega deželnega zbora, v primeru izvolitve o omenjenih zadevah ne bo glasoval drugače in da se mu zlasti škodljivo in pogubno za slovenski narod zdi delovanje za ločitev šolstva od cerkve. Četrta točka je govorila o prizadevanjih za uveljavitev slovenščine v javnem življenju, uradih in šolah. Zarnikov program je vseboval tudi predlog za zamenjavo treh volilnih razredov z enim samim, v katerem bi bil nižji cenzus, in odvzem volilne pravice uradnikom (ti naj bi bili preveč odvisni od volje vlade), prav tako častnikom in upokojencem, v državni zbor pa naj bi poslali samo delegacijo deželnega zbora Zedinjene Slovenije, če bi jo nekoč uspeli doseči po zakoniti poti.⁹⁶ Društvo *»Slovenija«* je Zarnika priporočilo volivcem.⁹⁷

Na dan volitev 24. maja je Zarnik v Trebnjem nastopil pred volivci in jim v prepričljivem govoru predstavil troje najpomembnejših lastnosti dobrega poslanca, ki mora biti neodvisen, izobražen in večš govorništva. *»Ako si na dalje ogledamo dolžnosti poslančeve, ktere ga vežejo, moram reči, da se delijo v 2 vrsti: 1) napram celemu narodu in 2) napram volilcem dotičnih okrajev, kteri ga v zbor pošljejo. – Kar se tiče slovenskega poslanca dolžnosti napram slovenskemu narodu, moram naravnost izreči, da mu je prva dolžnost in prva naloga potezati se za zedinjeno Slovenijo, to je: da se mi Kranjci, Štajerci, Korošci in Primorci v eno administrativno telo, po domače rečeno, v eno deželo združimo.«*⁹⁸ Volivcem, ki naj bi ta del Zarnikovega govora pospremili z vzkliki *»Živio!«*, je podrobno predstavil finančne

⁹⁵ Prav tam.

⁹⁶ Po: *»Volilci Trebanskega, Zatičinskega, Žužemberškega, Mokronoškega, Litijskega in Boštjanskega okraja!«, Slovenski narod, 1869/56.*

⁹⁷ Po: *»Volilci Trebanskega, Zatičinskega, Žužemberškega, Mokronoškega, Litijskega in Boštjanskega okraja!«, Novice, 1869/19.*

⁹⁸ Po: *»Iz Trebanskega okraja 2. julija (Izv. dop.) / Govor dr. V. Zarnika pred volitvijo 24. maja l. l.«, Slovenski narod, 1869/78.*

in davčne prednosti bodoče Zedinjene Slovenije.⁹⁹ Zarnikovo zagotovilo, da se bo potegoval za pravice katoliške cerkve, naj bi prisotni sprejeli s soglasnimi vzkliki »da! da!«. Zarnik: *»Hvala vam lepa za tako soglasni in odločni odgovor! To mi bode, ako me za svojega poslanca izvolite, ravnalo in vodilo v verskih zadevah, ako kterikrat v razpravo pridejo, kajti po mojem mnenji mora biti poslanec, kar sem že poprej rekel več ali manj zastopnik želj, misel in namerov svojih volilcev.«*¹⁰⁰

Zarnik je bil 24. maja izvoljen z veliko večino: od 99 je prejel kar 92 glasov, saj ni imel protikandidata iz (staro)slovenskih vrst. *»Ta volitev je spet častno znamenje politične discipline volilcev.«*¹⁰¹ Zarniku je poleg priporočila »Slovenije« koristila tudi priljubljenost med volilci. Ko je deželni predsednik Conrad uvidel, da nima možnosti za zmago, se je odpovedal kandidaturi.¹⁰² Novi ljubljanski župan dr. Josip Suppan je prejel samo sedem glasov, čeprav naj bi novomeški odvetnik dr. Škedl ves teden hodil od volivca do volivca in obljubljal, da se bo dr. Suppan potegoval za pravice katoliške cerkve.¹⁰³

»Trebanjska dogodba«¹⁰⁴

Leta 1870 si je Zarnik želel ponovno zagotoviti deželnozborski mandat v Trebnjem, ki je veljal za največji volilni okraj v deželi Kranjski, saj so v njem volili kar tri poslance. Izguba poslanskega sedeža bi zanj namreč pomenila politično smrt. Zarnikov mandat je bil prvi mandat, ki so si ga uspeli priboriti mladoslovenci. Zarnikov življenjepisec Miroslav Gorše poudarja, da je pojav mladoslovenca Zarnika sredi konservativnih narodnih poslancev v kranjskem deželnem zboru predstavljal mejnik, *»pričetek borbe starih gesel z duhom novega časa, hrepenečega po napredku«*.¹⁰⁵ Zato so bili mladoslovenski možje okrog Slovenskega naroda trdno odločeni, da svojemu predstavniku v kranjskem deželnem zboru pomagajo do ponovnega uspeha na volitvah.

Zakulisni spor glede slovenske kandidature na volitvah v Trebnjem junija 1870 ni bil edini predvolilni spopad na narodni strani, vendar mu je Slovenski narod posvečal največ pozornosti. Vesti o Zarnikovi kandidaturi so si junija sledile v vsaki številki.

Na začetku junija je ljubljanski dopisnik sporočil, da *»ljubljski kolovodje«* Zarnika ne nameravajo uvrstiti med kandidate. Slovenski narod je poudaril, da so

⁹⁹ Po: »Iz Trebanskega okraja 3. julija (Dalje) / Govor dr. V. Zarnika pred volitvijo 24. maja l. l.«, Slovenski narod, 1869/79.

¹⁰⁰ Po: »Iz Trebanjskega okraja 3. julija (Konec) / Govor dr. V. Zarnika pred volitvijo 24. maja l. l.«, Slovenski narod, 1869/81.

¹⁰¹ Po: »Vkljub slabemu vremenu ...«, Novice, 1869/21.

¹⁰² Po: »K volitvi deželnega poslanca v Trebnem 24. dne t. m.«, Novice, 1869/20, in »Pismo deželnega predsednika Konrada pl. Eybisfelda«, Slovenski narod, 1869/59.

¹⁰³ Po: »Iz Ljubljane, 1. junija (Izv. dop.)«, Slovenski narod, 1869/65.

¹⁰⁴ Fran Levstik, »Pavlihi 'Slovenski Narod' očita ...«, Pavliha 1870/7.

¹⁰⁵ Miroslav Gorše, »Poslanec kranjskega deželnega zbora«, Doktor Valentin Zarnik, Ljubljana 1940, str. 103.

mladoslovenci po daljšem razgovoru s Tomanom pristopili k ljubljanskim sklepom. Zato je neverjetno, da bi bil kdo izmed ljubljanskih gospodov »*nepolitichen in breztakten*« in bi v pomembnem trenutku za narodno prihodnost, »*ko bi se morali vsi politični faktorji cele Slovenije v eno veliko akcijo združiti*«, »*iz malenkostne žeje po osebnem maščevanju*« deloval proti Zarnikovi kandidaturi. »*Mi slogo jako resno vzamemo, ter vsled tega tudi od ljubljanskih gospodov pričakujemo, da ne bode sloga pri njih samo siva teorija ostala. – Videant consules, ne –*«¹⁰⁶

V naslednji številki je Slovenski narod objavil telegram z dne 8. junija s seznamom kandidatov, ki jih je v kmečkih volilnih okrajih na Kranjskem priporočala narodna stranka. Zarnika med njimi ni bilo.¹⁰⁷ Dopis iz Ljubljane z dne 6. junija v isti številki je sporočal, da vest o prvaškem odklanjanju Zarnikove kandidature ni resnična, kajti »Slovenija« namerava kandidirati vse poslance, vendar si deželni poslanec, župnik iz Vač Miha Tavčar močno prizadeva spraviti Zarnika iz kranjskega deželnega zbora.¹⁰⁸ Laibacher Tagblatt je poročal, da so proti Zarnikovi kandidaturi poleg prvakov tudi duhovniki, zlasti Anton Lesar. Zarnika naj bi kljub Bleiweisovemu in Costinemu nasprotovanju postavila za kandidata Trgovska in obrtna zbornica, drugi kandidat zbornice pa je njen predsednik ljubljanski rokavičar Janez Horak.¹⁰⁹

Dopis iz Trebnjega, ki naj bi ga 9. junija napisalo več volivcev, je izražal osuplost in jezo nad pozivom odbora društva »Slovenija«, ki med kandidate ni uvrstilo »*ljubljenega in mnogocenjenega prejšnjega poslanca*« Zarnika. Ne glede na priporočilo »Slovenije«, naj volijo graščaka v Rakovniku grofa Barba in župnika Miha Tavčarja,¹¹⁰ so volivci zatrjevali, da bodo znova za Zarnika. »*Ako se bodo zavoljo tega glasovi tako razcepili, da pride v deželni zbor Vam in nam neljub izdajalec domovine, krivda na Vas same spada. Če že morata grof Barbo in župnik g. Tavčar pri nas voljena biti, zakaj bi dr. Tomana tje ne postavili za kandidata, kjer je lansko leto bil? Dr. Zarnika pa nam pustite.*«¹¹¹

Avtor ljubljanskega dopisa z dne 9. junija 1870 sicer ni imel v mislih kritike delovanja razširjenega odbora društva »Slovenije«, ki je pravkar razpravljal o narodnih kandidatih, želel pa je odgovoriti na ugovore nekaterih članov zoper Zarnika, ki so »*jako razni, jako mnogobrojni in ne jako modri.*« Ljubljanski kolovodje so lansko leto dr. Zarnika vzeli medse, ker so mislili, »*da se bode pozneje tudi on tiho vstopil za njih skrivne kolicе*«. Ker tega ni storil, se ga branijo z vsemi štirimi. »*On je liberalec (oh, kako smešno!) pravi prvi; on je nasprotnik*

¹⁰⁶ »Razne stvari«, Slovenski narod, 1870/65.

Videant consules, ne quid res publica detrimenti capiat., lat. »naj konzula pazita, da država ne bo trpela škode«, formula, s katero je rimski senat v nevarnih časih dajal konzulom diktatorsko oblast, fig. naj poklicani pazijo, da ne bo trpela javna blaginja (po: France Verbinc, Slovar tujk, Ljubljana 1968, str. 755).

¹⁰⁷ Po: »Izviren telegram 'Slovenskemu Narodu'«, Slovenski narod, 1870/66.

¹⁰⁸ »Iz Ljubljane. 6. rožnika (Izv. dopis)«, Slovenski narod, 1870/66.

¹⁰⁹ Po: »Lokal- und Provinzial-Angelegenheiten«, Laibacher Tagblatt, 1870/131.

¹¹⁰ Po: »Odbor društva 'Slovenije' priporoča za deželni zbor te-le poslance ...«, Novice, 1870/25.

¹¹¹ »Iz Trebnjega. 9. junija (Izv. dopis)«, Slovenski narod, 1870/67.

duhovščini, modruje zopet drugi; lansko leto se je obnašal breztaktno, da je izdal tajne govore narodnega kluba, trdi tretji itd. itd. Vprašamo le: ali je v lanski dež. zbornici dr. Zarnik le eno besedico spregovoril zoper duhovščino ali zakone kat. cerkve? ali se je le katerikrat zgodilo, da bi ne bil glasoval z narodno večino?» Med Zarnikovimi prijatelji v mestih in trgih je mnogo najbolj izobraženih rodoljubov, ki bodo volili narodnega kandidata, vendar ne bodo prizadevno in goreče delali za tiste, ki izpodrivajo njihovega narodnega prijatelja. Zlasti v Ljubljani bodo volitve zelo dvomljive, saj večina posestnikov šentjakobskega trga grozi z volilno abstinenco, če na seznamu kandidatov ne bo Zarnika ali pa ga postavijo v volilni okraj, kjer je vnaprej jasno, da propade. – »Sicer bomo pa, ako bo trebalo, o teh debatah prihodnjič govorili obširneje; kako n. pr. so se klicali župani iz dežele v konferencije in kako se jim je črnil dr. Zarnik ter se jim zatrjevalo, da naj ga vsaj nikjer ne tirajo za kandidata; – torej vederemo!»¹¹²

Kljub podrobnemu poročanju in komentiranju priprav na volitve v trebanjskem okraju je bilo v Slovenskem narodu mogoče prebrati, da njegovo uredništvo zaenkrat ne namerava izraziti svojega mnenja, ker ne želi še bolj kaliti domačih zadev, toda koliko časa bo zaradi ljubljanskega ravnanja mogoče molčati.¹¹³

Na taboru v Cerknici 12. junija (dva tedna pred volitvami) je okrog 8.000 udeležencev najbolj navdušeno sprejelo Zarnikov govor o Zedinjeni Sloveniji.¹¹⁴ Slovenski narod je poudaril, da je ljudstvo najbrž zahtevalo Zarnika za predsednika tabora, ker ga ljubljanski kolovodje še niso kandidirali za deželnega poslanca – »a zdaj je narod le malo zamrmral, drugič pa bo brezobzirno pokazal, da se drža političnih principov ne oseb».¹¹⁵

Na banketu po taboru (taborskem kosilu) si je Zarnik privoščil precejšen politični spodrseljaj. Sodeč po pisanju Novic naj bi v napitnici med drugim izjavil: »Duhovniki v politiki ne bodo komandirali!»¹¹⁶

Slovenski narod je s pomočjo besed očividca iz Ljubljane zanikal omenjeno Zarnikovo izjavo oziroma verodostojnost Noviškega »psevdodopisa s Cirknice« in namigoval, da ga je sestavil dr. Bleiweis: »Jaz sem imel cel tist večer čast sedeti v Tine-tovi Zarnik-ovi (jej! jej!) družini in nikdar nisem čul tistih zabavljivih napitnic na slov. duhovščino, kakor mu jih podtika v Ljubljani fabricirana psevdokorespondenca. Ko bi bil dopis s pratkarским znamenjem na čelu res z Notranjskega, rekli bi, da je bil pisatelj takrat 'in dulci júbilo.'«¹¹⁷

Zarnikovo izjavo podrobneje navaja spodnještajerski nemški časnik Marburger Zeitung (1862–1945). Zarnik naj bi po cerkniškem taboru prvič pokazal srčnost in moško korajžo ter se odrekel klerikalcem, ki so mu nasprotovali pri izboru za

¹¹² »Iz Ljubljane. 9. junija (izv. dopis)«, prav tam.

vederemo: italij. bomo videli.

¹¹³ Po: »Kranjski kandidati«, Slovenski narod, 1870/68.

¹¹⁴ Po: »Razne stvari / Tabor v Cirknici«, Slovenski narod, 1870/69.

¹¹⁵ Po: »Iz Ljubljane 14. junija (Izv. dopis)«, Slovenski narod, 1870/71.

¹¹⁶ »Iz Notranjskega 13. junija«, Novice, 1870/25.

¹¹⁷ »Iz Ljubljane, 25. junija (Izv. dop.)«, Slovenski narod, 1870/74.

in dulci iúbilo: lat. »v sladkem veselju«, začetne besede srednjeveške latinsko-nemške pesmi.

predsednika tabora. Dejal naj bi: *»Moja zdravica je bila doslej v slovenskih vrstah preganjana. Danes, ko so evropske narodnosti častijo napredek in svobodo, se temu početu ne smemo odtujiti tudi Slovenci. Cenim, tako kot vsak izmed vas, našo duhovščino, toda, dragi rojaki, tako ni mogoče nadaljevati, duhovščina nas Slovencev ne bo več komandirala.«* Po teh besedah, ki so naletele na viharno odobravanje, je Zarnik nadaljeval: *»Zato naj nazdravim pravi narodni svobodi! Le naprej po tej poti, pa bo govora o napredni, antiklerikalni stranki.«*¹¹⁸

Zarnik se je leta 1867 zavzel za aktivno sodelovanje duhovščine v politiki: udeležba na volitvah je državljanska dolžnost, za duhovnike tudi sveta dolžnost, prav tako naj bi jim bilo dovoljeno agitiranje.¹¹⁹ Zavrnil je nemške liberalne časnike in pohvalno pisal o domači duhovščini, ki je veliko prispevala k prepričljivi slovenski zmagi na deželnozborskih volitvah v začetku leta. *»Jaz pa rečem: blagor narodu, kjer duhovščina tako nerazrušljivo s svojim narodom stoji kakor egiptovske piramide, kjer se vedno tako apostelski za najsvetejše pravice svojega naroda poteguje, kakor pri nas. Naj se zgodi z našim narodom, kar si boji; ali to vaše držanje, čestiti duhovniki, posebno vi kaplanje na deželi, na veke ostane z zlatolesketočimi črkami v našo povestnico vsekano.«*¹²⁰

Izjava v Cerknici je bila v nasprotju z Zarnikovimi članki iz leta 1867, pismom Levstiku glede političnega tednika Naprej leta 1862 (sam je sicer proti duhovščini, vendar je prvi in najpomembnejši steber narodnosti, zato jo je treba vsaj še deset let pustiti pri miru)¹²¹ in nedavnim nasvetom, naj bo Levstikov satiričen list neopredeljen v cerkvenih zadevah.¹²² Kritičnost do duhovščine ja bila lastna tako Levstiku kot Zarniku. Cerkniško izjavo bi lahko imeli za odraz Zarnikovega kritičnega odnosa do duhovščine, predvsem do njenega poseganja v politiko, boja proti liberalizmu in krepitve klerikalizma kot odgovora na liberalno naperjenost proti konkordatu.

Mladoslovenci so bili pri vprašanju o konkordatu med monarhijo in Svetim sedežem postavljeni v protisloven položaj. Mnogi med njimi so poleg narodne in politične svobode zasebno zagovarjali versko svobodo, vendar so v javnosti poskušali zavzeti nevtrarno stališče. Nemški liberalci so 1867 začeli z ostrim bojem za revizijo konkordata. Tudi liberalno nemško meščanstvo v slovenskih deželah je bilo pretežno protikonkordatno usmerjeno, medtem ko so med Slovenci prevladovali zagovorniki konkordata, zato je slovenski tabor na splošno veljal za klerikalnega. Mladoslovenski časnik je domači očitek, da se včasih preveč približuje *»nevarnemu liberalizmu«*, in nasprotni očitek nemškega tabora, da se ni odcepil od *»črnuhov«*, poskusil zavrniti z naslednjimi besedami: *»Mi ne tajimo, da bi radi hodili v lepi složnosti z duhovništvom, ktero čislamo kot izvrsten steber*

¹¹⁸ »Dr. Zarnik hat auf dem Tabor in Zirknitz ...«, Marburger Zeitung, 1870/72.

¹¹⁹ Po: Valentin Zarnik, »Naša duhovščina in sedanje volitve«, Novice, 1867/11.

¹²⁰ Valentin Zarnik, »21., 26. in 30. januar«, Novice, 1867/6.

¹²¹ Po: France Koblar & Vasilij Melik, »Zarnik Valentin«, Slovenski biografski leksikon, XIV. zvezek, Ljubljana 1986, str. 767.

¹²² Zarnikovo pismo Levstiku, po: Janez Logar, »Levstik v boju s prvaki / Pavliha«, Levstikov zbornik, Ljubljana 1933.

naše narodnosti, ali zopet mu svetujemo, naj ono ne išče nikjer druge zvez, nego v narodu, kterega podučuje in z vzvišenim svojim poslanstvom posvečuje. Mi nismo in ne bomo podkopavali večnih resnic, niti se uprli napravam in obredom cerkve, ktere udje so naši rojaki, ako pa ne polemiziramo zoper napake cerkvenih nasprotnikov, držimo se samo svojega načela, po kterem nismo ustanavljali cerkveno-političnega časnika. Če je duhovništvu tacega treba, našlo bode gotovo dovolj dušnega in materijalnega zaklada v svojih krogih. Kako bi se tudi mi mogli postaviti za odvetnika duhovskih koristi, saj kakor skušnja uči, sami niso še našli kompasa v novem ustroju držav.»¹²³

Po slovenski volilni zmagi januarja 1867 je klerikalni del narodnega gibanja spoznal pomen, ki ga je pri volitvah imela duhovščina. Uspehi katoliškega gibanja v nemških deželah so liberalce postavili v defenzivo. Soočili so se z zahtevo po vedno bolj neizprosnih aktivni obrambi cerkvenih interesov. V letih 1870 in 1871 je naraščal njihov odpor, ki so ga sprva skrivali in tajili. Konec leta 1871 se začenja ločitev, vedno manj je skupnega dela in nastopov.¹²⁴

Zarnikove radikalne besede po taboru v Cerknici so izrabile Novice: »Gospod dohtar Tine je mej drugim jasno rekel, da z duhovščino v političnih zborih on ni zadovoljen; potem je naše slovenske prvake dobro obiral, sebe pa hvalil, kar se je dalo, reki, da njemu so ljubši 'Dežmanovci' nego tako prvaštvo kot je sedanje slovensko, in da od danes (12. junija 1870.) naprej on ni več tisti, ki je doslej bil, nego je popolen 'liberalec'. V naša srca je mladi g. dohtar dosti dvombe vtisnil s tem, da se je po takem skoro da Dežmanovemu in Kljunovemu 'liberalizmu' v naročje vrgel.«¹²⁵

»Za poslanca ni sposoben, / Kdor malik je nove ere, / Ki umé ko zajc' na boben / O stvareh svetle vere,« je bralce Novic poučeval rodoljubni in nabožni pesnik, župnik v Ločah pri Poljčanah Jožef Virk (1810–1880), zato: »Izvolite može blage, / Svitle zvezde domovine, / Stebre zlate, rôdu drage, / Žive vere, cerkve sine! / Taki bojo trdno stali, / E za vas potegovali, / In grmeli sred viharja: / Vse za vero, dom, cesarja!«¹²⁶

»Za deželnega poslanca si ne izbirajte nikogar, kterega ne poznate po skušnji in po delih, da ima srce za narod, za njegove dušne in telesne potrebe, za deželne in narodne pravice; da hoče Avstrijo vsem enakopravno, in ki tudi pravic katoliške cerkve ne dá teptati in zasmehovati,« je narodnim volivcem naročala »Slovenija«. ¹²⁷

Kandidati »Slovenije« v trebanjskem okraju so bili trije. V primeru Zarnikove samostojne kandidature bi bil najbolj nevaren tekmeec znameniti domoljubni govornik, »ljubljenec slovenskega naroda« dr. Toman, ki se je zaradi zdravstvenih težav moral odpovedati kandidaturi.¹²⁸ Ostala sta dva uradna slovenska kandidata:

¹²³ »Novoletni list do razkosanih Slovencev«, Slovenski narod, 1870/1.

¹²⁴ Po: Vasilij Melik, »Klerikalno-liberalna trenja in konec taborov«, Bašev zbornik / Časopis za zgodovino in narodopisje, Nova vrsta 1969, str. 524.

¹²⁵ »Iz Notranjskega 13. junija«, Novice, 1870/25.

¹²⁶ Jožef Virk, »Volilcem o novih volitvah«, Novice, 1870/24.

¹²⁷ »Predragi rojaki!«, Novice, 1870/23.

¹²⁸ Po: »Dr. Toman ...«, Novice, 1870/28.

grof Barbo in župnik Tavčar.

Ljubljanski dopisnik Slovenskega naroda je vodstvu »Slovenije« očital, da ni sklicalo občnega zbora. Odbor »Slovenije« se je sicer okrepil, vendar se člani niso sestali. Če bi prisluhnili glasovom, katerim so bila to pot zaprta vrata, nikdar ne bi odstranili Zarnika, ki ga nekateri ljubljanski prvaki črtijo iz osebnih razlogov. Dopisnik omenja govorico, da naj bi po končanih volitvah več članov zapustilo »Slovenijo«. *»Nar bolj žalostno pri nas pa je, da so prve agitacije veljale le zoper Zarnika, potem še le zoper renegate.«*¹²⁹

Na seji odbora je bilo postavljeno vprašanje, zakaj »Slovenija« ne kandidira dosedanjega poslanca Zarnika. – *»Odgovor na taka vprašanja je na kratko rečen ta, da po vsem dr. Zarnikovem vedenju je že zdavnej očitno, da program njegov se ne strinja s programom národne večine deželnega zbora kranjskega, in ker sloga med narodnimi zastopniki je prvi pogoj vspešnega delovanja.«* Zato odbor »Slovenije« Zarnika skoraj soglasno ni priporočil za kandidata.¹³⁰

Odbor je sklenil povprašati volivce šestih okrajev, koga želijo imeti za poslanca. Dvanajst pisem je sporočalo, da je največ glasov namesto Tomana prejel žužemberški župan in deželni poslanec Janez Vehovec.¹³¹ Slovenski narod je k pisanju katoliškega cerkvenega lista Zgodnja Danica o Vehovčevi kandidaturi pristavil, da je Vehovec pred volitvami v večji družbi izjavil: *»Kader sem pijan, sem Slovenec, kader sem pa trezen, sem pa nemškutar!«* Zato so vsi narodni volivci, tudi duhovniki, sklenili, da ne bodo zanj, *»na noben način, ne, ako bi ga sam sv. oče priporočali«*. Vehovec je sicer častivreden mož, vendar o njegovi šibki narodni zavednosti priča dejstvo, da ni naročen na noben slovenski časnik.¹³²

Dopisnik Slovenskega naroda je menil, da volivci prav tako ne marajo poslanca, *»ki so slovensko pozabili«*, kar naj bi veljalo za »tihega kandidata« inženirja Frana Potočnika ali pa takšnih, ki v deželnem zboru radi molčijo.¹³³

Odbor se še vedno ni odločil za tretjega kandidata. Sprejet je bil predlog litijskega župana Alojzija Koblerja, naj gresta v Trebnje odbornika »Slovenije« kot njena pooblaščenca in posredovalca, *»nadja se popolnoma, da se po prijaznem porazumljenji srečno izvrši volitev«*.¹³⁴ Kobler je poleg Potočnika in Vehovca veljal za morebitnega tretjega kandidata – *»Kobler in Vehovec, dva kandidata, / v Trebnem sta Zarniku bila na glavi, / in če oba ga na tla ne spehata, / stal je za njima Potočnik v pripravi«*, je v Pavlihi zapisal Levstik.¹³⁵

Zarnik se je medtem odločil za samostojno kandidaturo. 21. junija je v Slovenskem narodu objavil oklic volivcem trebanjskega okraja, ki ga je napisal pet dni prej v Mariboru. Omenil je, da so mu imenitni možje pisno ali ustno sporočili željo

¹²⁹ Po: »Iz Ljubljane, 25. junija (Izv. dop.)«, Slovenski narod, 1870/74.

¹³⁰ Po: »Iz Ljubljane«, Novice, 1870/24.

¹³¹ Po: »V Trebnji ...«, Zgodnja Danica, 1870/26.

¹³² Po: »'Zgodnja Danica' piše v svojem 25. listu ...«, Slovenski narod, 1870/83.

¹³³ Po: »Iz Dolenjskega 2. julija (Izv. dopis)«, Slovenski narod, 1870/77.

Višji stavbni svetnik Fran Potočnik (1811–1892), publicist in železniški projektant, v mladosti Prešernov znanec in občudovalec, kasneje tudi deželnozborski poslanec.

¹³⁴ Po: »Iz seje odborove družba 'Slovenije'«, Novice, 1870/25.

¹³⁵ Fran Levstik, »Pesem o kožuhu«, Pavliha, 1870/5.



Dr. Josip Poklukar, Kartografska in slikovna zbirka NUK.

večine volivcev, naj jih znova zastopa v deželnem zboru, in obljubil, da jih bo obiskal ter na vprašanja o preteklem ali bodočem delovanju podal odločne odgovore. »*Ako torej nekteri česti vredni gospodje rekó, da se moj program ne strinja s programom narodne večine, moj program, kateri mi je vodilo bil v zadnjem deželnem zboru in kterega sem na taborih pred tisoči in tisoči Slovencev razkladal in so ga tisoči in tisoči z navdušenjem potrdili: mogoče je edino, da imajo oni gospodje svoj program. Jaz kandidiram pri Vas na podlagi tega, kterega ste Vi, čestiti možje volilci, lani z mojo volitvijo potrdili. Ako me izvolite, obetam Vam ravnati se po njem kot poštenjak, Slovenec in Slovan vselej in povsod, pred očmi imajoč vedno blagor in lepšo prihodnost našega ubozega naroda in mile slovenske domovine.*«¹³⁶

Zarnik je imel precejšnje možnosti za zmago. Dobil bi največ glasov, vendar ti ne bi zadostovali za izvolitev. Na ožjih volitvah bi se moral pomeriti s staroslovenskim kandidatom. Kot je poudarjal dolenski dopisnik Slovenskega naroda, je bila agitacija za in proti Zarniku živahna in huda. Zanj so bili vsi mlajši zavedni Slovenci in tudi duhovniki, starejši duhovniki in narodnjaki pa so mu odločno nasprotovali. Slednji so imeli v rokah pisma, ki bi v primeru, da so resnična, odvrnila vsakogar, vendar pismom Zarnikovi privrženci niso verjeli.¹³⁷

¹³⁶ Po: Valentin Zarnik, »Volilci Trebanskega, Zatiškega, Žužemberškega, Litijskega, Boštanskega in Mokronoškega okraja!«, Slovenski narod, 1870/71.

¹³⁷ Po: »Iz Dolenjskega 2. julija (Izv. dopis)«, Slovenski narod, 1870/77.



Dr. Radoslav Razlag (foto Jožef Zalar, Alfonz Knesevič), Kartografska in slikovna zbirka NUK.

Da bi si pridobil (staro)slovenske volivce, ki drugače ne bi glasovali zanj, se je Zarnik tik pred volitvami na sestanku pri dekanu in nabožnemu pisatelju Jožefu Rozmanu (1801–1871) v Trebnjem začel pogajati z odposlancema »Slovenije«, dr. Josipom Poklukarjem in dr. Radoslavom Razlagom (1826–1880), ki sta prišla z namenom, »da zedineta volilce glede tretjega poslanca«.¹³⁸ S pravnikom dr. Razlagom, kandidatom »Slovenije« v okraju Kranj, Tržič in Škofja Loka, je bil Zarnik dobro znan, saj je bil od oktobra 1869 do začetka naslednjega leta Razlagov odvetniški koncipient v Brežicah. Razlag je predsedoval prvemu slovenskemu taboru v Ljutomeru, prav tako kot Zarnik (tedaj je bil odvetniški koncipient v Ljutomeru in tajnik tamkajšnje čitalnice) je veljal za enega osrednjih taborskih govornikov. Levstik je proti Razlagovi in Majarjevi novoilirščini naperil puščico »En jezik« (Pesmi, 1854).

Kot so zapisale Novice, je dr. Poklukar po uspešnih pogajanjih »za dr. Zarnika po odločni njegovi želji prvi pred volilci besedo poprijel«. Razlag in Poklukar naj bi imela neprijetno nalogo, ki je odbor »Slovenije« po pismeni poti ni mogel dovršiti, »ker zagovorniki in protivniki dr. Zarnika so si ostro stali nasproti«. Svoje poslanstvo sta častno rešila, »na hvalo vseh rodoljubov, katerim sloga ni prazna beseda.«¹³⁹

Slovenski narod se je trudil nekoliko zmanjšati vpliv odposlancev »Slovenije«, kajti Zarnik ni mogel biti izvoljen na predlog Poklukarja, ki je menda pošten

¹³⁸ Po: »Iz Ljubljane, 25. junija (Izv. dop.)«, Slovenski narod, 1870/74.

¹³⁹ Po: Novice, 1870/28, in »Razne stvari / V 'Novicah'«, Slovenski narod, 1870/79.

narodnjak, saj si je kot slovenski literat, poslanec, »če hočete kot slovensk agitator«, pridobil dovolj zaslug in ne potrebuje protekcije Poklukarja, odvetniškega koncipienta iz Ljubljane, ki ga je »na milost 'Slovenije' ljubljanska okolica volila za poslanca«. Edina Poklukarjeva zasluga v Zarnikovem volilnem okraju naj bi bila v tem, da je tam njegov stric župnik, sam pa je v Trebnjem ravno tako »obskuren« kakor drugod.¹⁴⁰

Na omenjenem sestanku tik pred volitvami naj bi grof Barbo Zarniku po njegovem nagovoru volivcev strogo postavil vprašanje, kaj misli o veri. Zarnik je odgovoril, da je pri deželnozborskih volitvah vera zadnja točka, ki jo je potrebno pritegniti v premislek. Grof Barbo naj bi zavpil, da je vera prva, na tokratnih volitvah gre predvsem za vero.¹⁴¹

Zarnik je v polemiki z Bleiweisom tri leta pozneje svojo odločitev pojasnil na naslednji način: okrog 30 župnikov in kaplanov, zbranih pri dekanu v Trebnjem, je menilo, da jim ni znano, da bi se kadarkoli pregrešil zoper program, a ker ga je Bleiweis tolikokrat osumil in očrnil, naj s podpisom ponovno potrdi svoj stari program, kar ne bo težko storiti, saj ga je razglasil z oklicem v Slovenskem narodu. »Podpisal sem 'bona fide' [lat. v dobri veri, z dobrim namenom] v drugo svoj program od 1869. leta ne vpričo dveh, temuč vpričo več kot 30 svedokov. Zadostil sem pa tej želji nekaterih volilcev zaradi tega, ker bi mi lahko očitali, ako bi se bil branil, da jaz v svojem oklicu v 'Sl. Narodu' od 21. junija lažem, kajti bil sem še takrat tega političnega prepričanja, da je na korist naše narodnosti najboljše, da delamo iz oportunitete še s klerikalci v zajedno.«¹⁴²

Za staroslovensko podporo naj bi Zarnik plačal visoko ceno. Prvacom je moral tako rekoč predložiti lojalen politični program oziroma obljubiti, da bo »bo složno z narodno večino deželnega zbora hodil«,¹⁴³ deloval sporazumno z drugimi narodnimi poslanci, po potrebi skupaj z njimi zapustil deželni zbor ter celo izstopil iz zbora, če narodna večina ne bo zadovoljna z njegovim delovanjem.¹⁴⁴ Po sprejetem Zarnikovem zagotovitvi so bili na Razlagov in Poklukarjev predlog za Zarnika tudi tisti, »ki ga sicer nikakor ne bi bili volili«. »In tako je vsega razpora konec: dobro!«¹⁴⁵

Tovrstna jamstva niso bila neobičajna. Vendar prvaki podobnih zagotovil oziroma lojalnega programa kot od Zarnika niso zahtevali od dr. Etbina Henrika Coste, »o katerem takrat nij bilo trdno, ali ostane zvest narodu ali ne«, prav tako ne od c. kr. uradnikov Ravnikarja in Koširja ali dr. Poklukarja, ki naj bi bil brez političnih in slovstvenih zaslug. Jamstvo naj bi pričakovali samo od dr. Kluna.¹⁴⁶

V prepričanju, da namen posvečuje sredstva, je bil Zarnik v zameno za mladoslovenski mandat (ki bi mu omogočil nadaljevanje radikalne politike v prid

¹⁴⁰ Po: »Smešni ne bodite«, Slovenski narod, 1870/76.

¹⁴¹ Po: »Nachträgliches zu Landtagswahlen in Krain«, Laibacher Tagblatt, 1870/147.

¹⁴² Valentin Zarnik, »Poslano«, Slovenski narod, 1873/220.

¹⁴³ Po: »Po volitvah«, Novice, 1870/27.

¹⁴⁴ Po: Fran Levstik, »Pavlihi 'Slovenski Narod' očita ...«, Pavliha 1870/7.

¹⁴⁵ Po: »Iz Ljubljane«, Novice, 1870/26.

¹⁴⁶ Po: Fran Levstik, »Pavlihi 'Slovenski Narod' očita ...«, Pavliha 1870/7.

Zedinjene Slovenije) pripravljen obljubiti, da bo sledil željam prvaške večine in s tem sprejeti prvaško politično pokroviteljstvo.

Zarnikovo ravnanje med slovenskimi liberalci ni bilo izjemno, podobno so popuščali in se prilagajali domala vsi, če ni bilo drugih možnosti.¹⁴⁷ Zato je Zarnikova taktična poteza naletela na odpor le pri redkih radikalnih liberalcih. Med njimi je bil tudi načelni Levstik, »*junak svoje ideje, nasprotnik laži in obtoževalec krivic, neizprosen sodnik vsakomur*«,¹⁴⁸ ki je v svoji časnikarski karieri napadal nemškutarje, kranjske Nemce, vlado, nemške liberalce in uradnike, jezikoslovce, prvake in podprvake, nemški politični časopis za slovenske interese, politiko državnih poslancev ..., ni poznal politične potrpežljivosti in mlačnosti, prenašal takšnega ali drugačnega materialnega ali moralnega okoriščenja ter je nenazadnje želel igrati vlogo arbitra in voditelja mlajših rodov.

Zarnik je prejel 119 glasov, za njim nista veliko zaostajala uradna kandidata slovenske stranke, grof Barbo s 103 glasovi in župnik Tavčar s 101 glasom. Nemški kandidati so zbrali malo glasov: Langer in dr. Skedl sta prejela po en glas, Böhm pa 30 glasov.¹⁴⁹

Kot piše udeleženec volitev (v Novicah se je predstavil kot dopisnik »iz gornjega Krasa«), naj bi Zarnik po uspešnem zaključku trebanjskih volitev znova izrazil nezadovoljstvo nad duhovščino: »*Zvečer zbrali so se nekateri narodnjaki pri g. Rozmanu; med njimi je bil tudi Tine, ali tudi zdaj lotila se ga je stara tuga in boleost ter zdihnil je iz globočine svojega ranjenega srca: 'ah prokleti farji! Dragi možje, mi moramo z vsemi močmi delati med narodom, da farji pri njem zgube ves upljiv.' Navzoči možje pobesili so glave, ko so zaslišali take kosmate iz ust Tinetovih, posebno onim se je brala nezadovoljnost, kateri so pred nekoliko dnevi agitovali za narodnega poslanca, ki je bil le s pomočjo duhovstva izvoljen.*«¹⁵⁰

»Duabus sedere sellis«¹⁵¹

Ob pripravah na 5. številko Pavlihe (izšla je z datumom 30. junij) Levstik ni vedel, kaj se je 27. junija dogajalo na volitvah v Trebnjem, zato je s »Pesmijo o kožuhu« pozdravil Zarnikov volilni uspeh kot mladoslovensko zmago. Zarnika je primerjal z ušjo, skrito v prvaškem kožuhu.¹⁵² Pesem je začel z »Bleiweisovim«

¹⁴⁷ Po: Vasilij Melik, »Klerikalno-liberalna trenja in konec taborov«, Bašev zbornik / Časopis za zgodovino in narodopisje, Nova vrsta 1969, str. 518.

¹⁴⁸ Anton Ocvirk, »Uvod«, Levstikov duševni obraz, Literarna zgodovina med zgodovino in teorijo, Prvi del, Ljubljana 1978, str. 13.

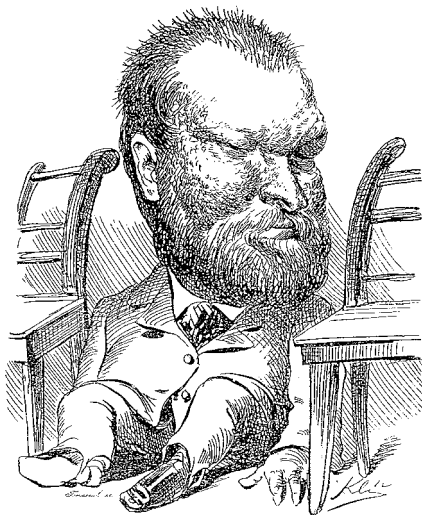
¹⁴⁹ Po: »Iz Ljubljane«, Novice, 1870/26.

¹⁵⁰ Po: »Iz gornjega Krasa 26. jan.«, Slovenec, 1874/14.

¹⁵¹ Lat.: Sedeti na dveh stolih (Makrobij).

Atqui soles duabus sellis sedere., lat.: »In vendar si navajen sedeti na dveh stolih« – tako je rekel Laberij Ciceronu (po: Stanko Banič in sodelavci, Latinski pregovori, izreki in izrazi, Ljubljana 1996, str. 50).

¹⁵² Levstik je prvič primerjal Zarnika z »ušjo v kožuhu« (nem. Laus in Pelze) v članku »Res stavimo 'Zedinjeno Slovenijo' da Bog pomagaj!« (Slovenski narod, 1869, št. 136). Tako



Karel Klič, ban Levin Rauch, Pavliha, 1870, št. 3.

razmišljanjem: »Mi smo se vpirali, kar smo mogli, / da ne izvolil bi v Trebnjem se Zarnik, / javno črnili ga ino za ogli, / da je posebno duhovstvu nevarnik; / da iz njegovih se bati je strun, / ker bi edino rad služil trebuhu, / pesmice, kakršno poje nam Klun – / uš nam je vendar ostala v kožuhu!«¹⁵³

»Opomin« matere Slovenije Zarniku (t. j. Zedinjene Slovenije, ne Društva za brambo narodnih pravic) je Levstik pripravil z oziroma na pisanje Slovenskega naroda (1870, št. 71), da je Zarnik na cerkniškem taboru morda prizadel ljubljanske »kolovodje«, vendar slovenskega naroda do sedaj ni razžalil. »Ljubi moj sin! Če te je razžalilo prvaštvo, ne pozabi, da te nijsem razžalila niti jaz niti moj narod, kateri ti je pokazal svojo ljubezen s tem, ker te je tako sijajno izvolil za svojega zastopnika, če tudi so mu od vseh stranij grozovito branili. Pómni še to, da vsaka stvar na svetu mine. Tako nosijo tudi zdanji ljubljanski prvaki zažgano znamenje minljivosti, kakor cesarski konj na stegni.«¹⁵⁴

»Pavliha« je hkrati poudarjal, da ne ve, ali naj se ob Zarnikovi izvolitvi smeje ali joče: »Srbske pripovedke govoré o starcu, kateremu se je levo oko smijalo, desno jokalo. Enako se 'Pavlihi' eno oko smeje zaradi narodne in Zarnikove zmage pri volitvah, drugo se mu baš zaradi tega solzí.«¹⁵⁵

Drugače je bila ubrana 6. številka, ki je izšla z datumom 22. julij (tri tedne po 5. št.) – Pavliha naj bi predvidoma izhajal dvakrat mesečno: na osmi in štiriindvajseti dan v mesecu oziroma ko bi bila posamezna številke nared.¹⁵⁶ Do Levstika so medtem

je najbrž Bleiweis ustno označeval Zarnika oziroma njegovo delovanje v kranjskem deželnem zboru (po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, Zbrano delo, Deveta knjiga, Politični spisi II, Ljubljana 1962, str. 520).

¹⁵³ Fran Levstik, »Pesem o kožuhu«, Pavliha, 1870/5.

¹⁵⁴ Fran Levstik, »Slovenija dr. Zarniku«, Pavliha, 1870/5.

¹⁵⁵ Fran Levstik, »Pavliha o volitvah«, Pavliha, 1870/5.

¹⁵⁶ Po: Fran Levstik, »Oznanilo«, Slovenski narod, 1870/48.

prispele sveže novice o dogodkih v Trebnjem (pisanje časnikov, pisma prijateljev), ki so omajale njegovo zaupanje v Zarnikovo načelnost in radikalnost.

Levstik je nastopil proti prijatelju Zarniku, ki je v 4. številki Pavlihe (z Levstikovimi besedami) grozil Bleiweisu, Costi, Svetcu in Poklukarju: *»Vaša je moč in oblast. Delajte, kakor hočete, samo toliko pazite, da bi tega Vašega početja Vam še ne bilo kdaj bridko žal.«*¹⁵⁷ V »Konradovem samogovoru« v 6. številki je razglasil Zarnika za »zvezanega« (nesamostojno odločujočega) poslanca. V »Listnici« je gospodu J. Z. iz Ljubljane (najbrž Zarnikovemu očetu Juriju Zarniku, +1872) pojasnil, zakaj se je odločil za tak korak: potrebno je delovati, *»kakor hoče pravica, a ne, kakor ukazuje osobno prijateljstvo.«*¹⁵⁸

Bralci so v 2. številki Pavlihe lahko prebrali tudi naslednjo Levstikovo misel: *»'Pavliha' se bori za stvar; ne zoper osebe, katere maha smo zaradi stvari.«*¹⁵⁹

Za naslovnico 6. številke je bila predvidena karikatura ljubljanskega trgovca Franca Ksaverja Souvana st.¹⁶⁰ Pred idejo o Souvanovi karikaturi je Levstik razmišljal o karikaturi dr. Lovra Tomana.

Na naslovnici 6. številke Pavlihe se je znašel karikirani Zarnik, ki pa ni bil predstavljen v vlogi *»zmagovalca nad staro gardo«*, kot naj bi Levstik prvotno načrtoval.¹⁶¹ Sporočilo Klíčeve karikature je bilo jasno: mrki Zarnik sedi na tleh med mladoslovenskim in staroslovenskim stolom, hotel je sedeti na obeh stolihi, vendar je dobesedno telebnil na tla med njima, ostal je sam, brez uglednega političnega položaja na mlado- ali staroslovenski strani.

Zarnik je bil podobno kot pri vseh Klíčevih naslovnih karikaturah karikiran na način tedaj priljubljenih *»glavonožcev«*. V karikaturni zvrsti, ki se je uveljavila v tridesetih in štiridesetih letih 19. stoletja v Franciji (npr. Benjamin Roubaud, André Gill), so bili karikiranci prikazani z veliko glavo in malim telesom, nesorazmerje telesnih delov je krepilo satirični učinek karikatur.

V komentarju karikature, ki ni pisan v prvi osebi kot pri prvih petih karikaturah, je *»feljtonist«* Gregor Potrebni, ki naj bi se skupaj s *»Kurjim strahom«* in *»Žukovim Matijčkom«* udeležil volitev v Trebnjem, namigoval, da je *»Uzarnik«* (Zarnik) zaradi poslanskega mandata kapituliral pred *»Klajbosom«* (Bleiweisom), *»Rezglasom«* (Razlagom), *»Košto«* (Costo) in drugimi prvaki.

»Srdito smo si nasproti stali, in vsi smo pisano gledali. Našo vojsko je vodil sam dr. Uzarnik, ki se ne ustraši nobenega, če nej močnejši od njega; za njim smo bili pa mi trije, ki vsacega zapodimo, kdor pred nami teče. /.../

Jest sem rekel: 'Matijček Žukov! dušo bo treba bogu priporočiti', lej; pobiti bomo. Uzarnik ti je začel plahó gledat!' Žukov Matijček je odgovoril: 'kaj bomo trepetali, če se mislimo udarit'? Kdor prej, ta prej! Še v hujših tepežih sem bil, in vendar še zdaj travo tlačim, hvala bogú. Pritisnimo nu! Morda pa vendar pojde.' /.../

¹⁵⁷ Fran Levstik, »V Šmidovej kavarni«, Pavliha, 1870/4.

¹⁵⁸ Po: Fran Levstik, »Listnica«, Pavliha, 1870/6.

¹⁵⁹ Fran Levstik, »Listnica«, Pavliha, 1870/2.

¹⁶⁰ Levstik je 1865 organiziral odpor zoper previsoko stanarino, ki jo je Ljubljanska čitalnica morala plačevati za prostore v Souvanovi hiši. Souvan, ki je bil prvak in Bleiweisov svak, naj bi se najbolj ogreval za Svetčevo laž o podpori Pavlihe iz dispozicijskega fonda.

¹⁶¹ Po: Fran Levstik, »Pavlihi 'Slovenski Narod' očita ...«, Pavliha 1870/7.

Ko dr. Rêzglas to vidi, brž se domisli, kaj ga je v Jibljani Klajbos naučil, in vrhu palice natakne belo ruto, kakor de nehajmo otépat', ker bi rad nekaje posebnega povédal. Takrat so pa dohtarja Uzarnika prevárilili, da nam je z roko dal povelje in vsi smo odstopili od boja.

Vojska je stala, Rêzglas je tekel, in hitro je bil pri nas, ker ima dolge nogé, kakor pajek, pa je Uzarniku pomólil z eno roko veliko písmo, z drugo roko pa maj'hno pismo, da bi podpisal; notri je pa takisto govórililo, da more préceje béžat' iz deželnega zbora, če mu ukažejo Klajbos, Košta in Svêtec. – Jest sem se praskal za desnim ušesom, dr. Uzarnik pa za levim; jest od jeze, on pa menda od straha, in potler je rekel: 'boljši je drži ga, kakor lôvi ga. Dajte pero in tinto!'

Uzarnik je podpisal, Preklikar in Rêzglas pa naglo zasukneta vso svojo vojskó na našo stran, ančèš de so nam oni podporo dali. Jest pa dobro vém, kakó je bilo, Kurji strah tudi in Žukov Matijček. Kakó ne bi? Saj smo vse videli. – Kakor se je to zgodilo, pa je zmagovalec Uzarnik zmagan počénil mej dva stola, katera smo mu pripravili enega mí, enega njegovi jibljanski prijatelji, da bi sedél na tem ali ónem; on pa je tél na obéjeh sedet', in zdaj nejma nobenega pod sebój.»¹⁶²

Morda je Levstikovo zamisel za Zarnikovo karikature pobudil pripetljaj v dunajski prijateljski družbi. Dr. Pavel Turner (1842–1924), ki se je družil z Jurčičem, Stritarjem, Levcem, Levstikom in drugimi dunajskimi Slovenci, namreč piše: »Jaz sem sedel poleg Stritarja. V tesnobi se je ta malo vstal; med tem pa je slučajno mu nekdo odmaknil stol. Nevede, da nima stola, se je Stritar hotel sopet vvesti – in vsedel se je med dvema stoloma na – tla. Vendar zavolj te nezgode nič ni bil hud, temoč je mirno rekel: 'E to je slab omen za izdavanje mojih izbranih spisov.'«¹⁶³

Po mnenju Antona Slodnjaka je Levstik reagiral preostro in preburno, ker je pozabil, da so prvaki kljub opreznemu kritiziranju prvaškega kroga v Slovenskem narodu in Zarnikovi govorniški spretnosti na taborih bolj ali manj gospodovali nad razpoloženjem podeželskih volivcev, zato je bila Zarnikova popustljivost potrebna, če je hotel rešiti mandat in zagotoviti vsaj nekoliko radikalne opozicije v kranjski deželnozborski večini.¹⁶⁴

Vasilij Melik poudarja, da slovenski liberalci niso paktirali z duhovščino, ker bi bili premalo pogumni ali dosledni, ampak predvsem zato, ker so se upravičeno počutili premalo močne. Pobudo in organizacijo taborov so lahko uspešno izvedli samo ob pomoči narodno zavedne duhovščine, ne pa proti njej. Junjske volitve 1870 so pokazale, da so bili samostojni volilni nastopi zelo tvegani. »Zarnikov strah pred prvaki torej lahko razumemo, četudi ni treba, da ga priznamo za upravičenega.«¹⁶⁵

¹⁶² Fran Levstik, »Dr. Valentin Zarnik«, Pavliha, 1870/6.

¹⁶³ Po: Mateja Matjašič Friš, objava spominov Pavla Turnerja, »Spomini iz mojega življenja«, Turnerjev zbornik, Studia Historica Slovenica / Časopis za humanistične in družboslovne študije 1, Maribor 2001, str. 216–217.

omen: lat. predznak, napoved.

¹⁶⁴ Po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, Zbrano delo, Deseta knjiga, Ljubljana 1978, str. 487.

¹⁶⁵ Po: Vasilij Melik, »Levstikovo mesto v slovenskem političnem življenju«, Levstikov zbornik, Ljubljana 1982, str. 36.

Odločitev, da se poloti Zarnika in mariborskih mladoslovencev, so narekovali Levstikov čut za odgovornost pred samim seboj, načeli in vzvišenimi idejami, doslednost, neupogljivost, samozavest, svojeglavost, trmoglavost, avtoritativnost oziroma značajska težnja, da nastopa kot vrhovna avtoriteta, nenazadnje tudi pre-nagljenost, vihravost in eruptiven temperament. *»Moja nagla kri ti je znana«* je Levstik 20. februarja 1870 omenil Stritarju.¹⁶⁶

Fran Levec (1846–1916) se je spominjal: *»Levstik je bil plemenite duše, otročje-blagega srca, radodarnih rok, z ubožcem bi bil delil zadnji krajcar, za iskrenega prijatelja bi dal svojo dušo, a bil je koleričnega temperamenta, in kri mu je hitro vzkipela. Kar je spoznal za pravo in resnično, to je branil z ognjevito zgovornostjo; nazore in svoje prepričanje je zagovarjal odločno, brezozirno; vsakemu je povedal na vsa usta v obraz, kar je mislil; kadar se je boril, zgrabil je za najostrejša orožja.«*¹⁶⁷

Anton Ocvirk ugotavlja, da mnogi nesporazumi, nesreče in zapleti, ki so doleteli Levstika, izvirajo iz njegovega značaja, iz njegove psihofizične zgradbe, iz kopice telesnih in duševnih motenj. Med značajskimi potezami izstopajo: *»premočrtnost, slepa zaverovanost v idejo, od katere ne odstopi za nobeno ceno, ali da bi o njej podvomil, saj bi se mu drugače zamajala tla pod nogami, tudi neustavljiva zagnanost v cilj, ki usmerja in privlačuje k sebi vse njegovo prizadevanje, in še dosledno vztrajanje pri sklepih, ki mu pomenijo etično dolžnost, da jih uresniči, zato jih nikoli ne prekliče«*. Od tod izvira Levstikovo prepričanje, da so le njegove odločitve pravilne in edine mogoče, s katerim so povezani zaupanje vase, nenavadno občutljiva samozavest, kar trmoglavost, ki ne prizna pomislov ali nasprotovanja, *»ko pa izvira vse iz njegove avtoritativnosti, njo pa spremljajo občutki večvrednosti in nezmotljivosti, saj poznajo svojo ceno in pomen.«*¹⁶⁸

Ocvirk poudarja, da je Levstikov značaj postopoma okrneval in dobival vedno bolj bolesterne poteze. Leta 1870 so se temeljne poteze Levstikovega značaja kazale v blagi, zmerni obliki, krčevit bolesterno pretiran videz so dobile šele po Levstikovi vrnitvi v Ljubljano.¹⁶⁹

Lev Milčinski v poskusu psihopatološke diagnostične opredelitve Levstika navaja, da je bil Levstik (po merilih neoanalitske osebnostne teorije Haralda Schultz-Henckea) anankastično-obsesivno strukturirana osebnost z nadkompenzirano agresivnostno zavrtostjo kot dominantno potezo; malo pomembno je vplivala na njegovo osebnostno strukturo tudi retentivna zavrtost.¹⁷⁰ Milčinski poudarja, da je bila dinamična sila Levstikove dejavnosti nasploh in posebej kritike ter satire težnja agresivnosti ali težnja po uveljavljanju (mišljena je življenjsko nujna težnja, njen

¹⁶⁶ Po: Anton Ocvirk, »Osebnost«, Levstikov duševni obraz, Literarna zgodovina med zgodovino in teorijo, Prvi del, Ljubljana 1978, str. 29.

¹⁶⁷ Fran Levec, »Fran Levstik« (Levčevo predavanje v Ljubljanski čitalnici 1888, prirejeno v korist Levstikovemu spomeniku), Ljubljanski zvon, 1891, str. 9–10.

¹⁶⁸ Po: Anton Ocvirk, »Osebnost«, Levstikov duševni obraz, Literarna zgodovina med zgodovino in teorijo, Prvi del, Ljubljana 1978, str. 23–24.

¹⁶⁹ Po: Anton Ocvirk, »Uvod«, prav tam, str. 91.

¹⁷⁰ Po: Lev Milčinski, »Poskus psihopatografije Frana Levstika«, Fran Levstik, Zbrano delo, Deseta knjiga, Ljubljana 1978, str. 550.

naziv Schultz-Hencke izvaja iz latinskega *adgredi*: nečesa se lotiti). Od obdobja, ko je izdal prvo pesniško zbirko, prek let največje kreativnosti do drugega dunajskega obdobja s Pavliho se ton Levstikove »agresivnosti« premika od »aktivno spontane« oblike prek »relativno defenzivne« k »aktivno destruktivni« agresivnosti, s katero si prisluži očitke, da je trmast, uporen, brezobziren, krut, nerazsoden, morebiti celo »blazen« in, kar je še huje, narodni izdajalec. Levstikova kritika in satira delujeta paradokсно, celo mimo svojega namena in v škodo avtorju, »on pa kot da je obseden od tega vzorca uravnavanja medosebnih odnosov in se od njega ne more odtrgati, ker čuti, da mu ta mehanizem poganja življenje.«¹⁷¹

Pavliha velja za enega najboljših satiričnih dosežkov klasičnega časa, kljub temu da se je prevečkrat oglašala Levstikova maščevalnost in zavirala razcvet pravega humora, ki je nujen za učinkovito satiro; »namesto superiorne posmehovalne distance je prispevke obladoval na daleč viden bes«, poudarja Matjaž Kmecl.¹⁷²

Kmecl (na podlagi posvetovanja z zdravnico Živo Kuntarič) ugotavlja, da je na Levstikov značaj najbrž vplival tudi organski defekt – avtoimuno ledvično obolenje (*glomerulonephritis haematogenis diffusa*), ki naj bi se začelo pred afero s Pavliho. Levstikovo postopno spreminjanje v zadirčneža, neuravnovešenca, nesrečnika in čudaka je morda imelo osnovo v domala neizbežni organski okvari. »Njegov prirojeni temperament, osebna in nacionalna usoda so bili ob tem prvine, ki se same od sebe najbrž ne bi nikdar zaostri v tiste vrste spor razuma in čustva, kakršen naj bi začel in končal dramo Levstikovega življenja!«¹⁷³

»... zatirali so ga najbolj neprestani od mnozlj strani, celó od nazvanih prijateljev dohajajoči glasi ...«¹⁷⁴

Zarnika je karikatura spravila v nejevoljo in bes, ob pogledu nanjo naj bi baje celo zajokal.¹⁷⁵ Spomin na Zarnikovo reakcijo na karikaturu dolgujemo dr. Josipu Vošnjaku: »Ko pa je l. 1870 v Levstikovem Pavlihu genialno pero Kličevo naslikalo njegovo podobo – Levstiku se namreč takrat ni zdel dovolj radikalen – bil je preveč karikiran in Zarnik je, zagledavši to karikaturu, bil silno razjarjen in je vzkliknil: 'Tako grd pa vendar le nisem!'«¹⁷⁶

Če torej dobesedno verjamemo Vošnjaku, ki je spomine pisal desetletja po dogodku, naj bi Zarnika razjezilo predvsem dejstvo, da je bila karikirana podoba mnogo grša od originala, ne pa javno osmešenje njegovega političnega taktiziranja in pragmatizma.

Opisi sodobnikov in fotografski portreti sicer pričajo, da se Zarnik ni uvrščal med lepote svojega časa. Na poti na tabor v Ljutomeru, na katerem je Vošnjak

¹⁷¹ Po: Lev Milčinski, prav tam, str. 539–540.

¹⁷² Matjaž Kmecl, »Boji in porazi«, Fran Levstik, Ljubljana 1981, str. 148.

¹⁷³ Po: Matjaž Kmecl, »Levstikova smrt«, prav tam, str. 8–9.

¹⁷⁴ Fran Levstik, »Gospodom naročnikom 'Pavlihe'«, Zvon, Dunaj, 1870/17, str. 270

¹⁷⁵ Po: Levstikovo pismo Žvanutu z dne 9. decembra 1870, Levstikova pisma, Ljubljana 1931, str. 340–341.

¹⁷⁶ Josip Vošnjak, Spomini, Drugi zvezek, Ljubljana 1906, str. 57.



Dr. Valentin Zarnik (foto Ernest Pogorelc), Kartografska in slikovna zbirka NUK.

prvič srečal Zarnika, ga je Jurčič opozoril: »Moške lepote ne pričakuj!« – »Bil je bolj majhne rasti, kratkih nog, za mladega človeka nenavadno trebušast. Glava je bila okrogla, lasje bolj redki, lice razorano po osepnicah, ki so tudi nos mu potlačile in raztegnile. Usta široka, podbradek z redko brado širok, brki redki, rjave oči majhne, globoko ležeče – takšen je bil pred menoj Balant, kakor smo ga v ožjem krogu prijateljsko imenovali.«¹⁷⁷

Karel Klíč je karikature risal po fotografskih predlogah. Portretna podobnost izvrstno narisane karikature, ki je kljub deformacijam oblike in velikosti telesa ohranila realističen podton, je bila torej velika. Zarnika je najbrž moral razjeziti predvsem kontekst, v katerem ga je Pavliha »tako idealno karikiriral – pardon – naslikal«. ¹⁷⁸ Sporna sta bila stola, katerih pomen se je dalo razbrati iz Levstikovega komentarja, ki je podkrepil karikaturu. Nič manj dejstvo, da se je v Pavlihi sploh pojavila Zarnikova karikatura. Klíčeve karikature v prvih petih številkah so namreč prikazovale sovražnike slovenskih in hrvaških narodnih interesov. Levstik je Zarnika s pomočjo karikature pravzaprav uvrstil v nekakšno »galerijo karikirancev«,

¹⁷⁷ Josip Vošnjak, prav tam, str. 57.

¹⁷⁸ Po: Janko Kersnik, »Vieux saxe«, Ljubljanski list, 1884/3, po: Zbrano delo, Peta knjiga, Podlistki / Članki / Ocene / Dodatek, Ljubljana 1952, str. 447.



Dr. Valentin Zarnik, *Kartografska in slikovna zbirka NUK*.

v kateri so prevladovali narodni odpadniki (odpadli poslanec dr. Vincenc Ferreri Klun, nemškutarski predsednik novomeškega sodišča Anton Gertscher in kustos deželnega muzeja in voditelj ljubljanskih liberalnih Nemcev Karel Deschman, hrvaški madžaronski ban Levin Rauch, nemško-liberalni slovenski nasprotnik na Spodnjem Štajerskem Friderik Brandstätter).

Levstik je sicer namignil Zarniku, da bo morda tudi njega in Tomšiča predstavil v Pavlihi. Ker je Zarnik pričakoval, da bo Levstik pripravil nekaj podobnega reprezentančnemu in idealiziranemu portretu ter mu z naštevanjem njegovih zaslug pomagal pri političnem boju, je privolil za oba: »Mene ne smeš na nobeni način prinesiti v 'Pavlihi', dokler sem v Mariboru bivajoč, dovolim pa, da me precej v začetku dež. zbora prineseš (ako bom jaz v Ljubljani kot poslanec).« Prav tako se tudi Tomšič kljub prepovedi ne bi preveč jezil, če bi ga »Ti idealiziranega z lepim životopisom v 'Pavlihi' slovenskemu svetu prezentiral.«¹⁷⁹

Tomšič je 27. junija (na dan volitev v Trebnjem) sporočil Levstiku, da v Pavlihi ne potrebuje privilegijev; dokler namerava Pavliho voditi po sedanjih načelih, mu je celo ljubše, če ga raztrga kot pohvali.¹⁸⁰

Zarnik je po zaslugi humorističnih podlistkov iz dunajskega parlamentarnega in študentskega življenja, potopisov v Novicah in satire Don Quixotte della Blatna

¹⁷⁹ Po: Janez Logar, »Levstik v boju s prvaki / Pavliha«, Levstikov zbornik, Ljubljana 1933, str. 255.

¹⁸⁰ Tomšičevo pismo Levstiku z dne 27. junija 1870, Levstikova pisma, Ljubljana 1931, str. 343.

vas (Zagreb, 1862) veljal za prvega slovenskega humorističnega pisatelja.¹⁸¹ V podlistku »Obraz državnega zbora« (Novice, 1862), ki so ga ponatisnili dunajska Neue Freie Presse (zaradi Zarnikovega podlistka je bila v treh urah razprodana), češki Narodní listy, Pozor, Czas (Krakov), Przegląd in Głos v Lvovu, madžarski Pesti Naplo, Narodne novine v Zagrebu, dunajski Vaterland idr., je hudomušno »oral karikature« poslancev prvega avstrijskega državnega zbora, »pri čemer njegovemu satiričnemu očesu ni ušla nobena beseda, kretnja ali hiba«.¹⁸²

Vendar Zarnik, »humorist že po svoji naravi«, ki pa je bil obdarjen z »dovzetnim, vnetljivim« značajem, »grobostjo, samohvalo, častihlepnostjo in prenagljenostjo«,¹⁸³ satirične kritike na svoj račun ni prenesel. Zaradi karikature v Pavlihi, ki ga je prikazala v »smešni in kritični situaciji«,¹⁸⁴ in Levstikovega komentarja je besnel. Menil je, da sta karikatura in Levstikovo pisanje prizadela njegov javni ugled in čast. Za čast je bilo Zarniku več kot do življenja, vsaj tako je 29. aprila 1870 (zaradi Alešovčeve trditve o njegovi morebitni podkupljivosti) pisal Conradu.¹⁸⁵

Zarnik je izkoristil vpliv, ki ga je imel pri Slovenskem narodu. Leta 1868 se je udeležil posvetovanja v Celju, na katerem so štajerski rodoljubi ustanovili Slovenski narod. Zlasti od leta 1869, ko je v Mariboru spoznal Jurčiča, je »ostal v vseh slučajih zvestoudan temu listu« in Narodni tiskarni.¹⁸⁶ V Slovenskem narodu je objavljala politične članke. Pismo, ki ga je Fran Levec pisal nevesti Jerici, potrjuje, da je bil Zarnik med glavnimi oporniki Slovenskega naroda: »Vrednik mu bo jurist Tomšič, prvi pomočnik pa Dr. Zarnik, besednik bo prevzel menda Jurčič.«¹⁸⁷

Najboljši primer za utrjevanje medsebojne kohezije, tkanje koristnih prijateljskih vezi in oblikovanje zavezništev so bili redni osebni stiki. Z mariborskimi mladoslovenci se je Zarnik sestajal v Dominkuševi in Sernečevi hiši, v uredništvu Slovenskega naroda in Ronacherjevi gostilni (Hotel Nadvojvoda Janez v Gosposki ulici). Ivan Železnikar (1839–1892) piše, da je Zarnik pri slovenskem omizju v Ronacherjevi gostilni s Tomšičem, Jurčičem, dr. Ipavcem, dr. Kocelijem in drugimi mariborskimi narodnjaki, rodoljubi z dežele in tudi odličnimi narodnimi nasprotniki razpravljala o raznih narodnih vprašanjih.¹⁸⁸

Levstik se je znašel ujet v mreži medsebojnih odnosov, osebne naklonjenosti in nasprotovanj, ki se je splela med mladoslovenci. Z mariborskimi mladoslovenci, mednje je od konca januarja 1870 spadal Zarnik, se je lahko srečeval zgolj priložnostno, zato mu razmerja med njimi niso bila do konca znana.

Slovenski narod je sicer Levstiku dolgoval programsko usmeritev. Njegov program je po Levstikovem osnutku pripravil mariborski odvetnik dr. Janko Serbec,

¹⁸¹ Po: Fran Levec, »Dr. Valentin Zarnik+«, Ljubljanski zvon, 1888, str. 308.

¹⁸² Po: Miroslav Gorše, »Zarnikovi spisi«, Doktor Valentin Zarnik, Ljubljana 1940, str. 36.

¹⁸³ Po: Miroslav Gorše, »Življenjepis«, prav tam, str. 13, 35 in 133.

¹⁸⁴ Po: »Dr. Zarniku v poduk!«, Novice, 1873/40.

¹⁸⁵ Po: Valentin Zarnik, »Poslano. Naše koketiranje z vlado«, Slovenski narod, 1870/52.

¹⁸⁶ Po: Fran Levec, »Dr. Valentin Zarnik+«, Ljubljanski zvon, 1888, str. 308.

¹⁸⁷ Po: Ivan Prijatelj, »Vloga 'omladine' v prvem obdobju 'mladoslovenskega' pokreta«, Ljubljanski zvon, 1924/6, str. 343.

¹⁸⁸ Po: Ivan Železnikar, »Dr. Valentin Zarnik«, Dr. Valentin Zarnikovih Zbranih spisov I. zvezek / Pripovedni spisi, Ljubljana 1888, str. XX.

končno obliko pa mu je dal urednik Tomšič. Levstik je bil ljubljanski dopisnik Slovenskega naroda.

Korespondenčni stiki niso zadoščali za vpliv na urednika Tomšiča, ki je Levstika pred objavo Zarnikove karikature obvestil o nestrinjanju štajerskih rodoljubov z usmeritvijo Pavlihe in mu svetoval, naj podpira staroslovenske kandidate, saj bi v nasprotnem primeru deželni zbor dobil nemško večino, ter izrazil prepričanje, da se bodo mlado- in staroslovenci kmalu spet sprli.¹⁸⁹ Čeprav je Levstik nedavno v Slovenskem narodu lahko prebral, da je uredništvo *»čisto neodvisno in brez vsake ožje zveze«* z Zarnikom in da Slovenski narod ne sledi tako njegovemu zapovedovanju kot ukazom Novic glede poročanja o raznih dogodkih,¹⁹⁰ se je mariborski časnik odločno postavil v bran Zarnika.

Slovenski narod, ki je v 85. številki objavil predlog dopisnika iz Zagreba, naj Pavliha objavi karikaturu bodočega zagrebškega nadškofa Mihaljevića, je v naslednji številki (izšla je štiri dni po 6. št. Pavlihe) javno obsodil Levstikov satirični list: *»Trojni so razlogi, zaradi katerih moramo denes spregovoriti nekoliko besedic o listu, ki pod imenom 'Pavliha' in pod krinko 'šaljivega' lista izhaja na Dunaji. Mi smo 'Pavliho' priporočali, predno je začel izhajati. Storil smo to, dasiravno smo dobro vedeli, da nam je to delalo nove sovražnike v narodnih krogih, ker smo pričakovali da bode g. lastnik stojé nad strankami pozabil. Svet zdaj misli, da smo solidarni s 'Pavlihom'. Očitno tú izrekamo, da nimamo s 'Pavlihom' niti osebne, niti stvarne solidarnosti. 'Pavlihi' samemu, ki nam je očital, da smo za hrbtom kazali mu nekdaj šibo, ko smo ga prijateljsko svarili, mora biti to po volji, 'Pavlihi' je za solidarnost manj nego nam, ki bi negledé na vse drugo nikdar ne mogli simpatizirati z listom, ki je včeraj – ne politikarja – ampak človeka Tomana na smrtni postelji zgrabil in konkuriral z mrzlico in kostenim možem, in ki denes v posmeh stavlja dra. Zarnika, od čegar volitve je včeraj odvisno delal usodo našega naroda. Mi vemo ceniti osodo nesrečnega vrednika, ki ima prazno roko in prazen list pred seboj in se zastonj ozira po novi ali ideji nasplah. Ali s tem plaščem se ne dadé pokriti direktne infamije, ktere vrednik napiše ali narisati dá v zadregi. – Lastniki našega lista nam dajó navadno vso svobodo pri rojevanji našega lista: v zadevah 'Pavlihe' so nam naravnost naložili dolžnost, da nasproti stopimo početju, ktero pospešuje v prvi vrsti namene naših nasprotnikov. Trebalo je samo videti vesele nemškutarske obraze, ko so v roke dobili zadnji list 'Pavliha', da je vredništvo brez zatajevanja samega sebe zadostilo želji lastnikov. – Napósled moramo gáz pustiti tudi javnemu mnenju: in v tej zadevi vlada en sam glas, glas nevolje. Če so naši narodnjaki že poprej z glavami odmajevali, so zdaj 'Pavliho' naravnost imenovali slovenskega 'Zvekana', ki kakor stekel pes popade vsacega, kogar sreča na ulicah; poznamo čitalnice, ki bodo in optima forma [lat. v najboljši obliki, kakor se spodobí] sklenile, da se 'Pavl.' ne prejema več v prihodnje, ker si nihče več ni svest, da bi mu jutri 'Pavl.' ne pogazil poštenega imena in osebne časti. Kakor na svetu splah, tako je marsikaj pomanjkljivega v našem narodu, zato pa ne bomo s kanoni*

¹⁸⁹ Tomšičevo pismo Levstiku z dne 27. junija 1870, Levstikova pisma, Ljubljana 1931, str. 342–343.

¹⁹⁰ Po: »Razne stvari«, Slovenski narod, 1870/79.

streljali po lastnih ljudeh, dokler se imamo braniti pred sovražnim napadom in dokler smo – narodnjaki – Mi tem trem razlogom ne bomo pristajali nobenega sveta. Ako zajema 'Pavliha' iz narodnega mnenja, potem bode imel tega dovolj, ako zajema drugod, potem je vsaka beseda zgubljena. Le eno še. Ako 'Pavliha' v narodnih krogih propade, bomo to obžalovali zaradi njegove oblike, kakoršne tako lepe ne bode tako lahko imel kter drug slovensk list, a 'Pavliha' se ne bode smel imenovati narodnega mučenika, kajti premišljeno ali nepremišljeno storil je vse, da je od sebe pahnil zadnjega svojega – prijatelja! Da se resen list v stvarno obravnavanje 'Pavl.' nazorov ne bodo spuščal, umeva se samo po sebi.«¹⁹¹

Tomšiča so lastniki Slovenskega naroda in Zarnik dobesedno prisilili, da je nastopil proti Levstikovemu Pavlihi. V pismu Jurčiču z dne 26. julija 1870 mdr. omenja: »I. On [op. Zarnik] daje Levstiku poročati: 'Ti si imenoval Grmovnika literaričnega 'gaunerja', jaz pa Tebe [op. Levstika] imenujem literaričnega 'buschklepperja' [op. razbojnika].

2. Lastniki so mi striktno naložili, da moram 'Pavl.' desavourirati. To sem moral storiti, ali pa iti zaradi Levstikove neumnosti.

3. Naše občinstvo razdvojeno. Rudež, Trdina etc. imenujejo Levstika izdajalca. Našim ljudem zastoj izgovarjaš, da ne bi Levstik jedel iz dispozicijskih jaslí. ---

5. Jaz pravim, da je samostojno publicistično pero Levstikovo nesreča za narod. Levstik morebiti ni lump ali takta in narodnosti naj se gre učiti k – Alešovcu. ---

Jaz sem se dolgo branil, da ne prinesem nič o 'Pavlihi', moral sem se vdati enoglasni tirjati in sodbi. ---

Prosim Te ne občuj z Levstikom, ki ga imajo za kupljenega izdajalca in tudi Tebe bode L. v ta grdi glas spravil – beži pred njim. ---«¹⁹²

Na Tomšičeve nasvete Levstiku in javno svarilo Slovenskega naroda, ki je sledilo, je vplivala tudi Tomšičeva težnja po spravljenosti. Slovenski narod je v letu 1870 doživljal težko finančno krizo. Tomšič se je zavedal, da bo po izčrpanju ustanovnega kapitala njegovo izhajanje zagotovil samo z večjim številom naročnikov, kar pa naj ne bi bilo mogoče doseči drugače kot s prilagajanjem prvakom.¹⁹³

Slovenski narod je tako rekoč ponovno priklical protislovno natolcevanje o podpori iz dispozicijskega fonda. Levstikov list je primerjal s hrvaškim humoristično-satiričnim listom Zvekan, ki so ga leta 1867 v Zagrebu izdajali starčevičevci.

Glede na takratno mnenje naj bi bil Zvekan naklonjen madžaronskemu režimu bana Raucha, saj je napadal voditelje hrvaške Narodne stranke. Madžaroni so Zvekan podpirali, čeprav med njimi in starčevičevci ni bilo političnih povezav.¹⁹⁴ Ko je urednik Marko Manasteriotti na začetku leta 1867 začel izdajati Zvekan, mu

¹⁹¹ Anton Tomšič, »Pavliha«, Slovenski narod, 1870/86.

¹⁹² Tomšičevo pismo Jurčiču z dne 26. julija 1870, po: Anton Slodnjak, »Ali je Tugomer res Jurčičev? / Iz gradiva za IV. zvezek zbranega dela Frana Levstika«, Življenje in svet, 1931/10, str. 346–347.

¹⁹³ Po: Dušan Kermavner, Političnozgodovinske opombe k: Ivan Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895, Četrta knjiga, Ljubljana 1961, str. 564.

¹⁹⁴ Po: Dušan Kermavner, Političnozgodovinske opombe k: Ivan Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895, Mladoslovenci, Tretja knjiga, Ljubljana 1958, str. 533.

je denarno pomagal bodoči ban baron Rauch.¹⁹⁵ Rauchu so Zvekanovi napadi na Narodno stranko ustrezali, zato je bil do lista toleranten. Uspelo mu je celo pridobiti Manasteriotti za odgovornega urednika Hrvatskih novin, glasila madžaronske narodnoustavne stranke. Nekaj karikatur v Zvekanu naj bi narisal urednik Manasteriotti po zamislih vodje Stranke prava in glavnega urednika satiričnega lista Anteja Starčevića.

Primerjava Pavlihe z Zvekanom bi bila bolj kot glede programske usmeritve upravičena zaradi namena oziroma vzroka nastanka. V obeh primerih gre namreč za satirična lista z izrazitimi političnimi tendencami. Zvekan je bil predvsem strankarski list – list bodoče Stranke prava in s tem celo prvo pravaško glasilo nasploh. Tudi Levstik je s pomočjo Pavlihe skušal uveljaviti svoje politične nazore.

Ker Starčević ni mogel dobiti soglasja za izdajanje glasila, je politične poglede predstavil v Zvekanu, občasniku Hervat (1868–1869), seriji zvezkov Hrvatska (1869–1870) in istoimenskem tedniku (1871). Josip Horvat je v zgodovinskem pregledu hrvaškega novinarstva označil Zvekan za edinstven primer začetka političnega gibanja s satiričnim listom. V Zvekanu naj bi bilo v resnici malo humorja. Prevladovala so satirične glose, ki so neusmiljeno letele na osebe in politične programe, ter filozofsko-zgodovinske in politične razprave.¹⁹⁶

Tarča Zvekana je postal tudi urednik Slovenskega naroda Tomšič.¹⁹⁷ Da je Levstik nemara dobro poznal hrvaški satirični list, priča podobnost podlistka »V Šmidovej kavarni« z Zvekanovima kavarna »Kod Igorova nosa« in pivnica »Kod Filaretove brade«, v kateri so se odvijali namišljeni sestanki hrvaških prvakov.

Obtožbe na Levstikov račun so bile absurdne. Levstik je »V Šmidovej kavarni« z besedami, položenimi v usta enega najhujših sovražnikov med prvaki dr. Etbina Henrika Coste, pojasnil bistvo Svetčevega oziroma prvaškega očitka: »*To je krepek pripomoček, četudi lažniv.*«¹⁹⁸ Očitek o podpori, ki naj bi jo prejel Pavliha iz dispozicijskega fonda, je bil sicer učinkovit, vendar lažen.

Mladoslovensko paktiranje s staroslovenci je razočaralo kranjske ustavo-verce, ki so celo namigovali, da se jim Zarnik nemara pridruži, kar je ta odločno zanimal.¹⁹⁹ Če so se še nedavno morda zanašali na sorodno liberalno prepričanje in celo razmišljali o sodelovanju in političnih povezavah, ko bi mladoslovenci namesto naroda na prvo mesto postavili svobodo (t. j. liberalen političen program), je Laibacher Tagblatt začel pisati o mladoslovencih kot o »*blodni luči*« v kranjski »*politični omračenosti*«, kljub vročerkvnosti in neuresničljivosti mladoslovenske politike so jih nekoč pozdravili z veseljem v prepričanju, da bo mala lučka postala svetel plamen, še zlasti ko so »*voditelji ljudskega poneumljanja*« sami predlagali vodjo slovenskega svobodnjaškega stremljenja za deželnega poslanca. Koncesi-

¹⁹⁵ Po: Mirjana Gross & Agneza Szabo, »Nacionalne ideologije i jugoslavensko pitanje u politici i kulturi«, Prema hrvatskome građanskom društvu / društveni razvoj u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji šestdesetih i sedamdesetih godina 19. stoljeća, Zagreb 1992, str. 259.

¹⁹⁶ Po: Josip Horvat, »Stranačko novinstvo (1860–1903)«, Povijest novinstva Hrvatske 1771–1939, Zagreb 2003 (prirejena izdaja iz 1962), str. 199 in 201.

¹⁹⁷ »Rauchova poezija«, Slovenski narod, 1870/130.

¹⁹⁸ Fran Levstik, »V Šmidovej kavarni«, Pavliha, 1870/1.

¹⁹⁹ Po: Valentin Zarnik, »Poslano«, Slovenski narod, 1870/78.

ja naj bi bila dokaz, da prvaki nameravajo mladoslovenecem prepustiti vsaj eno predstaviško mesto. Mladoslovenska »*blodna luč*« se je po deželnozborskih volitvah razblinila v prazen nič. »*Nobenih mladoslovencev ni!*« Posamezni mladi ljudje obžalujejo, da slovenski narod držijo farji na povodcu, tisti, v katere so polagali največje upe, pa so se izkazali za navadne slugе duhovščine. Tudi mladoslovenski časnik Slovenski narod je slepilo v rokah klera. »*Želeli so nas slepiti, da je Zarnik ljubljenec ljudstva, da je olje v kolesju slovenskega državnega voza, ki zastaja – to je bila ponovna prevara.*«²⁰⁰

Zaradi neizprosne in netaktne satirične kritike in Zarnikove karikature je Levstik izgubil podporo vodstva štajerskih mladoslovencev in Slovenskega naroda. Tako kot naj bi bila složna slovenska narodna stranka, so tudi mladoslovinci želeli navzven nastopati enotno. Podtaknjenemu priročnemu staroslovenskemu očitku, da je Levstika podkupila vlada, da je skratka izdajalec svojega naroda,²⁰¹ so se pridružili glasovi nezadovoljstva v mladoslovenskem političnem glasilu, zato so mu nasedli vsi. Levstik naj bi postal vladni agent, »*vladni podkupljenec*«²⁰² – le tako si je bilo mogoče razlagati njegovo neselektivno popadljivost v Pavlihi. Dotedanje mladoslovensko navdušenje nad Levstikovim satiričnim listom je nadomestilo omalovaževanje. Pavliha je čez noč prišel na slab glas.

Slovenski narod je med bralci užival neomajno zaupanje. Na komersu v čitalnični restavraciji po študentovskem shodu septembra 1869 v Ljubljani, ki mu je predsedoval Zarnik, so namenili napitnice napredni duhovščini na Štajerskem, Dominkušu, Levstiku, Stritarju in Jurčiču, Husu in Strossmajerju, predvsem pa so poudarjali, »*da nam je 'Slov. Narod' v vseh ozirih naš organ, on nas zastopa, za njim stojimo mi vsi in za idejo, katero zastopa 'Slov. Narod' borili se bomo vsi, na vso moč in vselej!*«²⁰³

Le redki so odobravali Levstikovo kritiziranje Zarnika. Sodelavec Pavlihe, študent klasične filologije in slavistike na dunajski univerzi Štefan Širok (1849–1890) je avgusta 1870 pisal Levstiku: »*Vi morate biti pač nevoljni, odkar je 'Sl. Narod' Vaš sovražnik. Nekoliko Vam bo gotovo to škodovalo, na drugej strani pa koristilo.*«²⁰⁴

Poskus diskreditiranja Levstika in bojkotiranja Pavlihe je uspel. Mladoslovinci so se čez noč odrekli neformalnemu duhovnemu vodniku in vzorniku, naročniki so začeli množično vračati satirični list in odpovedovati naročnino. Levstikov namen, da bi s Pavlihom spodbudil radikalno opozicijo znotraj mladoslovenskega tabora in spametoval mladoslovenskega prvaka Zarnika,²⁰⁵ se je izjalovil.

²⁰⁰ Po: »Politische Irrlichter«, Laibacher Tagblatt, 1870/134.

Levstik je naslov rokopisnega lista Dobrodejno olje izbral po prispodobi, ki jo je oktobra 1869 uporabil v zaupnici Zarniku zaradi njegovih prizadevanj za Zedinjeno Slovenijo.

²⁰¹ Fran Levstik, »Gospodom naročnikom 'Pavlihe'«, Zvon, Dunaj, 1870/17, str. 270–272.

²⁰² Po: Fran Levstik, »Gospodom naročnikom 'Pavlihe'«, Zvon, Dunaj, 1870/17, str. 270.

²⁰³ Po: »Študentovski shod. Iz Ljubljane 5. sept. (Izv. dop.)«, Slovenski narod, 1869/105.

²⁰⁴ Širokovo pismo Levstiku z dne 11. avgusta 1870, po: Branko Marušič, »Iz korespondence Štefana Široka«, Primorski čas pretekli / Prispevki za zgodovino Primorske, Koper 1985, str. 352.

²⁰⁵ Po: Dušan Kermavner, Političnogodovinske opombe k: Ivan Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895, Četrta knjiga, Ljubljana 1961, str. 566.

Akademsko društvo Slovenija je 23. junija 1870 z brzojavko pozdravilo slovenske štajerske poslance kot prvoboritelje za Zedinjeno Slovenijo, nasprotno pa poslancu dr. Zarniku dva tedna pozneje večina dunajskih študentov ni hotela dati zaupnice, ker je bil v zadnjem času »premalo liberalen«.²⁰⁶ »Dunajski slovenski mladeniči« so kmalu zatem zapustili Levstika, ki je moral spoznati, da se politično razpoloženje hitro spreminja.

Nekdanja prijateljstva so se razblinila, nekako tako kot je z besedami junaka drame Doktor Dragan (1895) ministra grofa Beringa (v njem je moč videti Beusta) zapisal Josip Vošnjak: »Politika ne pozna doslednosti. Kar se danes puli med seboj v divjem sovraštvu, objema se jutri v gorki ljubezni. Današnji prijatelji so si jutri najhujši sovražniki.«²⁰⁷

Nekateri nekdanji Levstikovi prijatelji naj bi znance svarili, naj se ne družijo z urednikom Pavlihe. Ogorčeni Zarnik in Tomšič, ki na začetku leta 1869 kljub grožnji težke kazni ni hotel izdati Levstika kot pisca članka »Tujčeva peta«, za kar je bil obtožen zaradi tiskovnega delikta zanemarjenja dolžnostne paznosti,²⁰⁸ naj bi celo čitalnicam pošiljala tiskane pozive, naj odpovejo Pavliho.²⁰⁹

Levstik je pisal tržaškemu trgovcu in rodoljubi Matiji Žvanutu (+1881), sodelavcu tržaškega Jurija s pušo in Pavlihovemu poverjeniku v Trstu: »*Nekaj zelo resnega bi Te rad vprašal. Ali je tržška čitalnica iz Maribora od Tomšiča in Zarnika dobila kaj natisnjenega, naj se dalje ne naroča na 'Pavliho'? To sem na Dunaju zvedel baš na Preširnove svečanosti dan od necega človeka, ki je moj znanec, in je bil v Mariboru takrat, ko je 'Narod' najhuje divjal ná-me. To mi je tako hudo delalo, da uže teden dnij nobeno noč nijsem zaspal! Tomšič, moj nekdanji prijatelj, kateremu sem toliko pisal za 'Narod', in kateri me pozná, ako hoče, kakor me Ti poznaš, bil me je zgrabil prvi ter edini izmej vseh slovenskih novín. A bodi si to, ker je bilo javno, mit 'offenem Visier'* [op. z odprtim vizirjem, t. j. odkrito, Levstik je polemični zapis »O šentpeterskeji zaupnici g. dr. Zarniku« podpisal kot »Der mann mit geschlossenem visir«, Slovenski narod, 1869, št. 132 in 133], *kakor se govori, nego če je delal res tudi zavratno, to je žalostno! Da je bil dr. Zarnik zelo razkačen, to rad verujem, in vedel je tudi zakaj ter v skrivnem kotu svojega srca čutil, da je zaslužil. Pripoveduje se, da je plakal, ko je videl karikaturu svoje podobe. Njemu torej vse in rad oproščam. Drugače je s Tomšičem! Ko so me novine poslednjič najhuje trgale in dunajski slovenski mladeniči me srečevali, gledáje v tla – toliko, da nijso pred menoj pljevali – takrat jaz nijsem imel ob čem živeti. Sapienti sat!*«²¹⁰

²⁰⁶ Po: Janko Vencajz, Spomenica o petindvajsetletnici akad. društva 'Slovenija' na Dunaji, Ljubljana 1894, str. 54–55.

²⁰⁷ Josip Vošnjak, Doktor Dragan, Ljubljana 1996, str. 32.

²⁰⁸ Po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, Zbrano delo, Deveta knjiga, Ljubljana 1962, str. 469–480.

²⁰⁹ Po: Janez Logar, »Pavliha / Levstik v boju s prvaki«, Levstikov zbornik, Ljubljana 1933, str. 260.

²¹⁰ Levstikovo pismo Matiji Žvanutu z dne 9. decembra 1870, po: Fran Levstik, Zbrano delo, Enajsta knjiga, Pisma, Ljubljana 1980, str. 181–182.

Sapienti sat!, lat. »za pametnega je dovolj«.

Levstik je bolj kot Zarniku zameril Tomšiču, ki je bil pri ponesrečenem poskusu preusmeritve mladoslovenske politike ključna oseba. Javno grajo Pavlihe so resda naročili lastniki Slovenskega naroda, vendar jo je Tomšič izrekel tudi iz lastnega nagiba. Levstik je sicer preslišal Tomšičeva in Jurčičeva opozorila. Prepričan je bil, da ne tvega javnega mladoslovenskega nasprotovanja in ga bo Slovenski narod branil pred morebitnim, četudi najširšim nerazumevanjem v mladoslovenskih vrstah.²¹¹ V odločilnem trenutku je idealistično pričakoval podporo Slovenskega naroda. Z njo bi dobil oporo za opozicijo proti oportunističnemu Zarnikovemu ravnanju, kar bi streznilo mladoslovence, da ne bi več bili pripravljeni popuščati prvakom. V zmotno prepričanje ga je najbrž zavedlo Tomšičevo v pismih izraženo nasprotovanje prvakom in zagotavljanje, da se Slovenski narod ne namerava porediti prvaški politiki.

Iz korespondence med Levstikom in Tomšičem z začetka leta 1869 lahko razberemo, da je bil slednji precej nezadovoljen z Zarnikom. Tomšič je marca 1868 pisal Jurčiču: *»Mož je šobo obesil, da ga niso vzeli v Maribor.«*²¹² Jurčič, ki je bil v skrbih zaradi morebitne negativne Zarnikove kritike Mladike (1868, urednika in založnika Jurčič in Stritar), pa je oktobra 1868 sporočil Levstiku: *»Naj Ti še povem, da sem si v dr. Zarniku najhujšega sovražnika naredil po svoji neumnosti. govoril sem namreč Tebi in še dvema družima človekoma, da se mi Zarnik, ki je v 'Novicah' tako za 'farje' pisal, drugé v družbi pa drugači govoril zdi sumljiv, kot človek, ki mu ima Slovenija pomoči da visoko pripleza, n. pr. vsaj do poslanstva.«*²¹³ Jurčič je menil, da Zarnikova negativna sodba o Mladiki izvira iz sovraštva do njega in Stritarja.²¹⁴

Ob polemiki zaradi šentpeterske zaupnice Zarniku med Slovenskim narodom in Novicami je Tomšič pisal Levstiku: *»Zarnika nikar ne razvadite s preveliko hvalo, on itak nekoliko inklinira k slavohlepu. Ne 'frdirbajmo' ga sami. Jaz za svojo osebo mu sicer delam 'korajžo', ali ne zatajim mu nikdar nobene. Delaj tako tudi ti. Tvoja beseda pri njem mnogo izda, sama na sebi, meni sicer ne zaupa toliko, a boji se, da bi mu kje ktere javno ne zasolil. Prazen strah. Samo hvaliti ga jaz ne mislim, hvala korumpira! Kakor iz ljubljanskih časnikov vidim, je Zarnik po Ljubljani trosil vero, kakor da bi on ves 'Narod' pisal. To je škandal!! Leben & leben lassen!«*

Tomšič je mdr. potožil Levstiku, da je govorjenje o mladoslovenski stranki velika iluzija, kajti stranka na obstaja, na Slovenskem sploh ni nobene stranke ali povezanosti, *»ampak pri najboljih ljudeh nekoliko meglenih želj, pri drugih pa lumparija ali apatija!«* Levstiku je sporočil, da bi ga na Notranjskem želeli za kandidata na prihodnjih volitvah. *»Pobiraj niti in ne pehaj zaupanja od sebe! Sploh bomo morali pri prihodnjih volitvah postaviti svoje kandidate in če pri tem tudi zgubimo narodno večino. Bolje je, da nas tepe tujec ali potujčenec, kakor da*

²¹¹ Po: Dušan Kermavner, Političnozgodovinske opombe k: Ivan Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895, Četrta knjiga, Ljubljana 1961, str. 565–566.

²¹² Po: Jaroslav Dolar, »Anton Tomšič v Mariboru«, Kronika slovenskih mest, 1936, str. 39.

²¹³ Po: Josip Jurčič, Zbrano delo. Enajsta knjiga, Ljubljana 1984, str. 237.

²¹⁴ Jurčičevo pismo Levstiku iz decembra 1868 (po: Avgust Žigon, »Prispevek k petdesetletnici«, Ljubljanski zvon, 1919, str. 719).

bi domači lumpje molzli izstradano narodno kravo. Če mene postaviš pred alternativo: voli Dežmana ali Svetca, volil bom brez pomisleka Dežmana ... Enako sem pisal tudi Zarniku.«²¹⁵

Kakor je razbrati iz Tomšičevih pisem Jurčiču, je Tomšič v skrbeh za Slovenski narod in lasten uredniški položaj brez omahovanja *»prelomil palico nad Pavliho in nad Levstikom«*. *»Nehal je biti 'radikalec', ko je dozorel v meščanskega politika.*«²¹⁶

»Tomšič je bil blagega srca, energičen, pogumen in duhovit,« je menil Josip Serbec (1844–1925). *»Združena je bila v njem duhovitost, delavnost, dobrosrčnost, zdrav humor in neskončna ljubezen do naroda.*«²¹⁷ Tudi Vošnjak poudarja veliko Tomšičevo rahločutnost: če je slišal grajo o Slovenskem narodu, je hotel takoj vse pustiti, urejanja Slovenskega naroda se je polotil z navdušenjem in idealizmom, naročnike in bralce je želel pridobiti z mirno, prepričevalno besedo. *»V polemiko se je spuščal le, če je k temu bil prisiljen, in se je tudi v polemiki izogibal vsakega osebnega napadanja in preprostega psovanja, kakršno se je pozneje sploh vgnezdilo v časnike.*«²¹⁸

Jurčič piše, da je bil Tomšič *»z neko literarno-očetovsko ljubeznijo navezan«* na Slovenski narod. Ko je po dolgem premisleku odvetniško pero zamenjal za publicistično, se je časnikarskega dela lotil z ognjeno odločnostjo; *»za stvar vnet, ni prizanašal nikomur.*«²¹⁹

»Zato je umolknil tudi 'Pavliha', ker legati neče, a resnice govoriti ne sme ...«

Levstik je pohitel s pripravo 7. številke, ki je izšla z datumom 31. julij (9 dni po 6. št.) z aktualno Klíčevo karikaturu najhujšega zunanjega sovražnika monarhije, pruskega ministrskega predsednika Bismarcka, ki je Prusijo povedel v vojno s Francijo. Levstiku ni zmanjkalo fotografskih predlog za karikature domačih politikov. S karikaturu tujega državnika na naslovnici je najbrž želel dokazati za upravičeno kritiko nezreli slovenski javnosti, da tudi največjim političnim osebnostim ni potrebno prizanašati, če delajo napake. *»Tudi naši voditelji se mnogo ne razlikujejo od prostega naroda; torej bi jih zastonj opominjali, da satirični listi drugih jezikov prinašajo samo obraze visocih glav na pr. Napoleona, Bismarcka, Viktorja Emanuvela, Beusta itd., kateri so morebiti še malo večji od dr. Zarnika; a vendar njihove slave nič ne manjša to mušje zbadanje begočih novin, katere so denes v rokah, jutri bog védi kje.*«²²⁰

²¹⁵ Po: Janez Logar, »Levstik v boju s prvaki«, Levstikov zbornik, Ljubljana 1933, str. 225.

²¹⁶ Po: Dušan Kermavner, Političnozgodovinske opombe k: Ivan Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895, Četrta knjiga, Ljubljana 1961, str. 565.

²¹⁷ Josip Serbec, »Moja mladost in študijska doba«, Spomini, Ljubljana 1927 (ponatis Celje 2003), str. 15 in 22.

²¹⁸ Po: Josip Vošnjak, »Anton Tomšič«, Spomini, Ljubljana 1982, str. 227–228.

²¹⁹ Po: »J-č.« (Josip Jurčič), »Anton Tomšič«, Slovenski narod, 1871/63.

²²⁰ Fran Levstik, »Grof Bismarck-Schönhausen«, Pavliha, 1870/7.

Sedma številka je vsebovala celostransko Levstikovo pojasnilo oziroma zagovor spornih objav, ki pa je izzvenel predvsem v grajo kompromisnega Zarnikovega delovanja, kajti njegova edina modra in častna odločitev bi bila, vztrajati pri prvotnem programu in samostojni kandidaturi. Ko so ljubljanski prvaki od Zarnika leta 1869 zahtevali program, bi jim moral odgovoriti: *»moj program je dozdanje moje javno življenje in delovanje; na ta program me ali za kandidata postavite, ali ne postavite; drugega programa vam ne morem niti ne smem dati, ker od mene zahtevate, česar ne zahtevate od nobenega kandidata, o čegar zvestobi ne dvomite«*. Vendar je Zarnik razglasil program, ki prča, da mu je bilo samo do tega, da pride v kranjski deželni zbor, *»a ne do tega, skozi katera vrata«*. Vse to pa je sijajno popravil v deželnem zboru, za kar si je na glavo nakopal sovraštvo ljubljanskih prvakov.

Zarnikova izjava proti duhovščini v Cerknici je bila nepremišljena. Pred volitvami pa je Zarnik *»ponižno hodil«* okrog duhovščine, kateri je v Cerknici grozil, da na Kranjskem ne bo več odločala. Ni znano, ali bi si duhovnike vnovič pridobil, vendar bi bil najbrž zopet izvoljen, delno zaradi dotedanjega poslanskega delovanja in delno zaradi slabih protikandidatov. To so čutili tudi v Ljubljani, zato so poslali Razlaga in Poklukarja agitirat zoper Zarnika. Ko sta ugotovila, da utegne Zarnik uspeli *»vsemu odrivanju vprek«*, sta mu ponudila v podpis *»zavezo«*, v kateri je *»slovesno obétal, mahoma stopiti iz zbora, če ne bode večina z njim zadovoljna«*. Nato sta začela z agitacijo v Zarnikov prid.

Zarnik je tako rekoč sredi zmage *»od sebe vrgel orožje«*. Na voljo pa je imel samo dve možnosti, *»da ali sam zmaga ali slavno propade«*, vendar mu je bilo tudi tokrat samo do tega, da bo izvoljen v kranjski deželni zbor ne glede na način. Letošnji Zarnikov podpis ni nič drugega kot ponovljena, še bolj čudna oblika lanskega programa. *»Tak mož ne more voditi nobene stranke, in zato ga je 'Pavliha' prenesel mej dvema stoloma, namreč mej stolom ljubljanskih gospodov, o katerih se zeló moti, če misli, da ga zdaj spoštujejo ali morebit ljubijo, in mej stolom tiste stranke [op. mladoslovenske opozicije], katere voditelja so ga imenoval nemške novine; kajti zvezanega voditelja nobena stranka ne more za svojega pripoznati. /.../*

Očita se dalje za pregreho, da je 'Pavliha' prinesel podobo osebnega prijatelja. – To je res žal, da je res; a nikakor se nij bilo tega ogniti, kajti tukaj gre za slovenski narod, kateri je še zmirom več vréden nego sam dr. Zarnik. Podoba se je torej po neizprosnej dolžnosti našega programa prinesla edino zato, ker je gotovo bridko grajo zaslužil mož, ki je bil še lani po pravici tako sloveč, in ki je letos tako sam sebe ponižal, da v zboru, na prvaških verigah radovoljno priklenen, imel bode samo ta nálog, da včasih plane tja, kamor z njim zaščuje dr. Bleiveis ali dr. Kosta. Osebnosti pri tej stvari nij torej bilo nobene. Celó ako bi se 'Pavliha' domislil, da morebiti kdaj prinese obraz 'Narodovega' urednika, ki zdaj nad njegovo glavo z ubijalnim kolom tako kolegijalno stoji, – tudi takrat bi se držal nepristranskega načéla, kakor je prav in potrebno ...«²²¹

Levstikov bojeviti zagovor se je nadaljeval v pesmi *»Pri 'Slovenskem Narodu'«* (katerega kavalirska roka s kolom je Slovencem pripravila *»krepek priporočni*

²²¹ Fran Levstik, »Pavlihi 'Slovenski Narod' očita ...«, Pavliha 1870/7.

list« za Pavliho). Zarniku, ki je najbrž v neohranjenem pismu protestiral zoper karikaturu,²²² je bilo namenjeno tudi »Skrivno razodenje«: »*Da imaš vnénje stene svoje hiše z razkovim peskom na debelo ometáne, to je bilo znano; a da je v njenih notranjih prostorih tako zeló umazano, tega se svet nij nadejal, dokler sam nijsi razodél.*«²²³

V »Listnici« je Levstik na vprašanje, kdo naj bi podkupil Pavliho, odgovarjal s spiskom imen in omembo visokega zneska, s katerima je opozoril na korupcijsko afero ob gradnji gorenjske železnice. Koncesijo za železnico je dobil dr. Lovro Toman, domnevno v zameno za podpiranje vladne politike.

Razkritje afere z gorenjsko železnico Levstiku ni pomagalo. Znašel se je v navzkrižnem ognju, proti njemu je nastopila celotna narodna stranka. Pavliho je doletel organiziran bojkot, njegova verodostojnost je bila temeljito omajana. Sedma številka je bila zadnja, kajti naročniki so začeli Pavliho množično puščati na cedilu.

»Število naročnikov vedno mi rase – / Pavliha opira se nanje in náse,« je v 2. številki Pavlihe pisal Levstik.²²⁴ Zaželeno naklada 1.500 izvodov ni bila skromna, saj je imel Slovenski narod ob začetku izhajanja samo 300 naročnikov, leta 1870 pa še vedno komaj 800, v okrog 800 izvodih je izhajal tudi Laibacher Tagblatt. Novice so imele čez 2.000 naročnikov, Zvon več kot 1.000, tudi Brenclaj naj bi izhajal v več kot 1.000 izvodih.

Iz korespondence med Levstikom in Žvanutom se je ohranilo Žvanutovo pismo, ki priča o Pavlihovi priljubljenosti: »*V nedeljo sem bil zopet v Ljubljani, i opazil, da je dohod 'Pavlihe' v našej Ateni pravi dogodjaj, naj uže bodo sodbe o njegovej vrednosti i zadržaji še tako različne.*«²²⁵

Levstik je izgubil na Dunaju »z drugim delom pošteno pridobljeno« vsoto skoraj 200 goldinarjev, ki jo je vložil v Pavliho. Denar od prodanih izvodov in naročnine je prenehal pritekati. Sedma številka Pavlihe je izšla s primanjkljajem. Levstik je ostal dolžan za papir in tisk.²²⁶ Čeprav je »bridko čutil«, da bi bilo spodobno izdati še eno številko Pavlihe, mu tega stroški niso dopuščali. Septembra 1870 je v Stritarjevem Zvonu objavil članek »Gospodom naročnikom 'Pavlihe'«, v katerem je pojasnil, zakaj je po njegovem prenehal izhajati umolknil Pavliha.

»*Ker se je svojta ljubljanskih prvakov bala, da bi ga drugače ne mogla ubiti, začela se je bila précej iz početka bojevati nanj, podtikáje mu, da ga vlada z novci podpira. Očém, katere ne miže nalašč, bilo je iz lista samega dovolj jasno, da vlada ne more plačevati novin, katere tako pišejo, kakor je 'Pavliha' pisal, in gojili smo upanje, da napósled mora slovenski svet sam razumeti, kako ležnjivo, kako perfidno je vse to očitanje! Zmotili smo se. /.../*

²²² Po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, Zbrano delo, Deseta knjiga, Ljubljana 1978, str. 495.

²²³ Fran Levstik, »Skrivno razodenje«, Pavliha, 1870/7.

²²⁴ Fran Levstik, »Pavliha svojim prijateljem«, Pavliha, 1870/2.

²²⁵ »Nekaj literarne korespondence (objavil dr. G. Čremošnik)«, Ljubljanski zvon, 1916, str. 377.

²²⁶ Po: Levstikovo pismo Žvanutu z dne 9. decembra 1870, Fran Levstik, Zbrano delo, Enajsta knjiga, Ljubljana 1980, str. 181.

Dokler je to načelo ostalo samo v besedah brez dejanske resnice, nikdo nij kričal nánje; a ko je za besedami nastopilo djanje, začelo se je sumničenje opirati posebno baš na to, ker je 'Pavliha' tudi narodnjake mahal. Sum je s Kranjskega lezel počasi na Štajersko, kjer se je potem celó javno z veliko nesramnostjo glasil. Stvar je bila napósled prišla tako daleč, da je vrednik zadnje čase slišal iz ust in pisem raznih Slovencev, tudi svojih prijateljev: 'svet soglasno terdi, da je 'Pavliha' podkupljen! /.../

Pošten človek vse laže pretrpi nego očitane, da je izdajalec svojega naroda! Ko je torej uredništvo od toliko raznih krajev zvedelo stvar, o kateri je poprej menilo – in tako je kazal tudi začetek naročevanja – da jo samo nekateri nesramneži hudobno a zastonj raztrošajo, ker je pametnejši svet ne verjame, kaj mu je drugega ostalo nego iz rok vreči list, kateri je uredniku tako po krivici na čast in poštenje nakopal tako grd madež? Kdor poprej ni hotel videti, vsaj zdaj lahko vidi, koliko je 'Pavliha' od vlade imel podpore. /.../

Slovenci naše dobe so z ene strani še res preotročji, a z druge strani že preveč pokvarjeni, zlasti politično. Boreč se z nepoštenimi nasprotniki se sami več ne bojé nepoštenega orožja, – in žalibog da jim je često celo do resnice ubogo malo! Pri nas gospoduje najbolj videz, torej hinavstvo in laž, ter vse naše veličanstvo je, kakor pobéljeni grobje v evangeliju. Zaničuje se znanje in prava izobraženost, ker je nima še niti narod niti njegovi prvaki. Med Slovenci vsak misli, da vse ve, ker skoraj nobeden nič ne ve. /.../ A gorje človeku, kateri si upa zoper to ziniti! Kajti kdor hoče med nami dobro živeti in srečo imeti, ni mu treba očeta in matere spoštovati, kakor uči pismo, nego spoštovati mu je samo prvake, ali vsaj molčati vsemu njih početju, ako ga hvaliti ne more: izrasti mu je iz prvaške dlani. Kar pri Slovencih ne rodi prvak, to ne velja; če je tudi samo na sebi tem bolje, tem pošteneje, vendar naj se ubije!

Navideznemu velikačenju in brezobzirnemu absolutizmu se druží najkosmatejši materializem; torej vse dere samo za novci, kateri edini vladata; a kdor teh nima, molčati mu je v okrožju narodne modrosti.

Da bi slovenski ubogi narodič imel kdaj svojo zgodovino, denašnji časi bi v njej bili značajno risani, ako bi se našel risáč, kateremu bi strupeni serd ne mogel do živega priti, A kakor so razmere zdaj, tudi zanamci ne zvedo resnice, ker se resnica zatira, predno more priti na dan, ter zastonj je s čelom ob zid tolči.

Zato je umolknil tudi 'Pavliha', ker legati neče, a resnice govoriti ne sme; zato on svari vsacega, kdor bi v današnjih časih namenjal Slovencev odkrito govoriti, naj tega ne izkuša, ako neče izkušnje drago plačati!»²²⁷

Ker je Levstikov nagovor naročnikov Pavlihe vznejevoljil domačo javnost, je Stritar znova prevzel odgovorno uredništvo Zvona, ki ga je zaradi selitve izven kraja izhajanja julija 1870 prepustil študentu filologije Francu Peršiču. Levstik se je s Stritarjem dogovoril, da bodo redki zvesti naročniki namesto Pavlihe prejeli Zvon, pomagal je tudi pri razpošiljanju revije.²²⁸ Stritar je namesto Literarnih

²²⁷ Fran Levstik, »Gospodom naročnikom 'Pavlihe'«, Zvon, Dunaj, 1870/17, str. 270–272.

²²⁸ Pismu Janka Kersnika očetu z dne 14. decembra 1870, po: Ivan Prijatelj, Janka Kersnika

pogovorov objavil Triglavana s Posavja in Pasje pogovore, v katere so bili vpleteni portreti prvakov. Levstik je v Zvonu pisal o Vodnikovem rokopisu in objavil »pobožno pripovedko« Doktor Bežanec v Tožbanji vasi, posvečeno smešenju narodne in verske spreobrnitve dr. E. H. Coste, ki naj bi se zgodila iz koristoljubja in častihlepnosti.

Stritar je ob prihodu Levstika na Dunaj v Literarnih pogovorih zapisal: »Iz Levstikovih pesmi diha neka veselost, zdravost, zadovoljnost, neka mladost in genialna neskerbnost, katera nas tolikanj bolj veseli na drugih, če jo pogrešamo sami na sebi.«²²⁹ 20. decembra 1878 je Levstik pisal Stritarju: »Dunaj mi je perutnice zlomil, in da bi mi zopet ozdravéle, temu je zdaj prepozno. Z Dunaja sem tudi na telesi prišel toli pohabljen, da sem debelih treh let potreboval, predno sem zopet malo k sebi prišel.«²³⁰

Levstik je bil zaradi Pavlihe gmotno in politično uničen. Zdelo se je, da je izgubil ugledno mesto, ki ga je imel v javnem življenju. Namesto Zarnika se je sam znašel brez stolčka. V Ljubljani ga je čakala tožba odbora Slovenske matice zaradi Vodnikovega rokopisa. Konec leta 1871 je po Stritarjevi zaslugi dobil zaposlitev kot kontrolni urednik slovenskega prevoda državnega zakonika.

Spor glede Zarnikove kandidature ni pomenil dokončnega razkola s Slovenskim narodom, s katerim je Levstik obnovil stike na začetku leta 1871 (njegov zadnji dopis je bil objavljen 26. julija 1870), vendar je zaradi odločnega protiprvaškega in radikalnega pisanja prišel z opreznim in bolehnim Tomšičem kmalu navzkriž.²³¹ Sodelovanja je bilo konec že marca 1871. Po Tomšičevi nenadni smrti maja 1871 je tri mesece urejal Slovenski narod Ivan Železnikar, nato je postal njegov urednik Jurčič. Leta 1872 sta Levstik in Stritar postala častna člana dunajskega akademskega društva Slovenija.²³²

Avgusta 1872 je Levstik na priporočilo nemškega liberalca, ravnatelja ljubljanske licejske knjižnice, zgodovinarja in filologa dr. Gottfrieda Muysa in slavista Frana Miklošiča dobil zaposlitev kot skriptor v licejski knjižnici. V Ljubljano se je vrnil septembra 1872 »precej ohol in nezaupen«, kot je 24. septembra Jurčič pisal Vošnjaku.²³³ »Levstik je bil po toliko in tako vihnih bojih, književnih, političnih in osebnih, telesno potrt, duševno ubit. Ko sem se poleti 1871, odhajajoč z Dunaja, v mali prijateljski družbi poslavljaj od njega, je bil poprej vedno dovtipni in veseli Levstik tako nekako čuden in malobeseden, da se mi je smilil v dno srca,« se je spominjal Fran Levec.²³⁴

zbrani spisi, VI. zvezek, Ljubljana, 1910, str. 148.

²²⁹ Josip Stritar, »Literarni pogovori / V. Fr. Levstik«, Zvon, 1870, str. 76.

²³⁰ Po: opombe k Josip Stritar, Zbrano delo, Šesta knjiga. Prešeren / Kritična pisma / Pogovori 1870–79 / Zona / Polemika / Popotna pisma, Ljubljana 1955, str. 504.

²³¹ Po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, Zbrano delo, Deveta knjiga, Ljubljana 1962, str. 524.

²³² Po: Janko Vencajz, »Imenik doslejšnjih članov 'Slovenije'«, Spomenica o petindvajsetletnici akad. društva 'Slovenija' na Dunaji, Ljubljana 1894, str. 54.

²³³ Po: Josip Jurčič, Zbrano delo, Enajsta knjiga, Ljubljana 1984, str. 275.

²³⁴ Fran Levec, »Fran Levstik«, Eseji, študije in potopisi, Ljubljana 1965, str. 209 (prvič objavljeno v: Levstikovi zbrani spisi, V. zvezek, Ljubljana 1895).

Ob prihodu v Ljubljano je Levstika pričakalo več prijateljev in častilcev, »ki so zasluženega, toliko tuge pretrpelega moža, srčno pozdravili«. »Nijsmo sicer videli v vrsti pozdravljajočih nobene 'prvaške' glave, ali sprejem nij bil zaradi tega nič manj srčen in prijazen.«²³⁵

»L. 1870 sem na Dunaju urejal slovenski ilustrirani humoristični list Pavliha, ki pa je kmalu prenehal, ker je urednik, sledeč svojemu prepričanju, bičal razmere v domovini in je zato moral prestati vse mogoča obrekovanja,« je Levstik napisal v avtobiografiji (gre najbrž za prilogo pismu dr. Muysu z dne 3. avgusta 1872).²³⁶ V enem od Levstikovih pisem predstojniku dr. Muysu se je ohranilo naslednje zagotovilo: »S časnikarstvom, ki ga nisem imel nikdar za posebno častivreden poklic, sem se ukvarjal vedno samo, kadar me je moj položaj prisilil k temu, nikoli pa z veseljem. Zdaj nisem že dlje pisal nič za časopise, niti za slovenske niti za nemške in sem vesel, da lahko živim bolj častno, četudi skromneje.«²³⁷

Da bi se izognil kronični bedi, za skromno uradniško službico v licejski knjižnici, ki je bila na voljo človeku brez dokončane izobrazbe in lastnega premoženja, a je bila daleč pod njegovim intelektualnim nivojem, je Levstik moral obljubiti, da se ne bo več ukvarjal s politično publicistiko in aktivno posegal v domače politično življenje. Epilog zapletom s Pavliho je bila Levstikova odpoved javnemu, časopisnemu in političnemu delovanju. Umaknil se je iz javnosti in zaprl vase, ni pa ustvarjalno umolknil. Leta 1873 je začel sodelovati z Vrtcem, v sedemdesetih letih je z otroškimi pesmimi položil temelje slovenski mladinski književnosti, prirejal je poljudnoznanstvene spise, prevajal zakone, poučeval slovenščino, leta 1876 je predelal Jurčičevega Tugomerja, pripravljal je izdajo svojih pesmi in kritično izdajo Prešerna, Franu Erjavcu je pomagal pri urejanju zbirke narodnih besed Iz popotne torbe, z Levcem je napisal polemično brošuro Pravda o slovenskem šestomeru, uredil je prvi letnik Ljubljanskega zvona, v njem objavil več jezikoslovnih razprav in kritičnih spisov, morda je sodeloval s satiričnim listom Škrat (1883–1885), Josipu Cimpermanu je priskočil na pomoč pri predelavi Mandelčevega prevoda Fausta ...²³⁸

Zarnik se je julija 1874 na posvetovanju glede nadaljnjih priprav Wolfovega slovarja edini zavzel za Levstika: »Samo po njem je mogoče, da dobimo znanstveni slovar, ki bi bil dika slovenske in v obče slovanske jezikoslovne literature. /.../ V kolikor jaz g. Levstika poznam, vem, da on toliko do časti in poštenja drži, da bi se gotovo v izdavanju slovenskega slovarja točno držal sklenene pogodbe. To mnenje jaz tukaj izrazim ne le v svojem imenu, nego tudi v imenu mnogih prijateljev, slovenskih pisateljev, kakor na priliko dr. Vošnjaka, Stritarja, Jurčiča, dr. Celestina, prof. Šukljeja, Levca itd.« Na seji so bili prisotni Costa, Dežman, Murnik, Poklukar,

²³⁵ »Pričakalo je slavnega pisatelja ...«, Slovenski narod, 1872/111.

²³⁶ Levstikova avtobiografija (slovenski prevod), v: Fran Levstik, Zbrano delo, Enajsta knjiga, Ljubljana 1980, str. 221.

²³⁷ Iz Levstikovega pisma Muysu z dne 10. avgusta 1872, po: Fran Levstik, Zbrano delo, Deseta knjiga, Ljubljana 1978, str. 223–224.

²³⁸ Po: Anton Slodnjak, »Levstik Fran«, Slovenski biografski leksikon, IV. zvezek, Ljubljana 1932, str. 658.

Razlag, deželni glavar Kaltenegger, profesorji Marn, Pleteršnik, Tušek, Vavru in Žakelj, samo Zarnik je govoril slovensko.²³⁹

Zarnik je v kranjskem deželnem zboru nadaljeval z odločnim delovanjem. Na 5. seji leta 1870 so sprejeli Zarnikov predlog, naj pošljejo cesarju prošnjo obsojenec zaradi Janško-Vevških dogodkov. 30. avgusta 1870 se je v »adresni debati« (debati o federalistični adresi proti decembrski ustavi) zavzel za enakopravnost slovenščine v javnem življenju in Zedinjeno Slovenijo.²⁴⁰ Ob tej priložnosti je bila Zedinjena Slovenija prvič formalno omenjena v kranjskem deželnem zboru. Novice so napovedale, da bo Zarnik napisal Tomanov življenjepis.²⁴¹

Leta 1872 se je Zarnik sprl s prvaki in naslednje leto pogorel na volitvah. Bleiweis je pred volitvami škodoželjno zapisal, da se bo Zarniku »izpolnilo v rancem 'Pavlihi' ilustrirano prerokovanje«.²⁴²

SUMMARY

“You Can Keep Your Two Chairs!” Levstik’s Satirical Newspaper *Pavliha* Damir Globočnik

It may well be said that *Pavliha*, published between April and July 1870 by Fran Levstik (1831–1887), was the most remarkable Slovene satirical newspaper. Preparations for its publication, undertaken by Levstik, its initial success and Levstik’s dispute with his friend, politician, and satirical author Valentin Zarnik (1835–1888) have all attracted attention of scholars interested in political and cultural history.

The article is based primarily on articles in Slovene newspapers, notably *Slovenski narod*, *Triglav*, and *Laibacher Tagblatt*, Levstik’s correspondence, and studies from the field of history and literary history. It examines a number of factors and events from that period: political circumstances; causes for *Pavliha*’s termination; circumstances of Zarnik’s election into the Provincial Assembly in 1869 and 1870; position of the liberal political option (*mladoslovenci*) on national concord, radical political activities, and critical views on the clergy; and Levstik’s motivation for his actions.

Since Levstik was regarded as the most consistent critic of linguistic and political circumstances of his time the arrival of his satirical newspaper was eagerly awaited. Even before its publication Levstik had to endure fabricated allegations from the conservative political option (*staroslovenci*) stating that his newspaper was to be receiving financial support from the government. These assertions were spread around by, among others, Jakob Alešovec, editor of *Triglav* newspaper and of *Brencelj* satirical newspaper. The Conservatives also disclosed the fact that Levstik had received a private loan from Siegmund Conrad von Eybesfeld, head of the regional administration of Carniola. In spite of these difficulties *Pavliha* was well received and was steadily gaining a wider readership. Levstik’s objects of ridicule were not only Austrian statesmen and domestic national and political renegades but also members of the conservative party, particularly L. Svetec and J. Poklukar; at the same time, however, he made a peace offer-

²³⁹ Po: »Razgovor o slovensko-nemškem rečniku«, *Slovenski narod*, 1874/161 in 162.

²⁴⁰ Po: »Adresna debata v deželnem zboru kranjskem 30. avgusta 1870. leta«, *Novice*, 1870/44–48, in »Iz deželnih zborov / Deželni zbor kranjski«, *Slovenski narod*, 1870/103.

²⁴¹ Po: »Življenjepis dr. Tomanov«, *Novice*, 1870/36.

²⁴² Po: Janez Bleiweis, »Gospod dr. Zarnik!«, *Novice*, 1873/33.

ring to the Conservatives. This strategy proved beneficial since it gave them no reason to further intensify their attacks upon him. Zarnik, Vošnjak, and Jurčič advised him to leave the Party well alone, to steer away from clerical matters, and to remain neutral.

Illustrations on the front pages of *Pavliha* were drawn free of charge by Karel Václav Klíč (1841–1926). An acquaintance of Josip Stritar and Czech by birth, Klíč was one of the most prominent cartoonists of the 19th century, also known as an inventor in the field of printing. Between 1869 and 1871 he was the cartoonist and editor of *Der Floh*, a satirical newspaper in Vienna. The format and the layout of *Der Floh* served as an example for *Pavliha*.

Slovene political public had been divided by the voting of parliament members for the 1867 dualistic address. This is why the withdrawal of Slovene parliament members from the Viennese State Assembly in the March of 1870 seemed a convenient opportunity to restore good relations between the Štajersko faction of the liberal party and the Conservatives from Kranj. *Slovenski narod*, a liberal newspaper published in Maribor, appealed for concord and national unity, and the liberally-oriented politicians from Štajersko started to strive for reconciliation with the Conservatives. In April and May they met on the railway platform in Maribor with Lovro Toman, one of conservative politicians. They were certain that the concord would prove advantageous to Zarnik who was a candidate for the Provincial Assembly in the constituency of Trebnje. Since *Slovenia*, a national political association, had refused to accept him as a candidate Zarnik decided to run as an independent candidate. However, during a banquet following a rally in Cerknica he made a considerable political mistake by making a statement against the clergy. Wishing to rectify this and to win over conservative voters he made an agreement on Election Day with two delegates of the *Slovenija* association, making a promise to act in accordance with other national parliament members.

In spite of the fierce opposition of the Conservatives led by Janez Bleiweis Zarnik was elected for the first time to the Provincial Assembly of Carniola in 1869 and received the first liberal mandate in the Assembly.

Levstik gradually lost faith in the principles and radical orientation of Valentin Zarnik and Anton Tomšič (1842–1871). Initially wishing to help Zarnik and champion his candidacy later on he wanted to provoke the Liberals to act against what he saw as Zarnik's compromising behavior and activities. Josip Jurčič, who helped Tomšič as assistant editor of *Slovenski narod*, finally remained the only one among Levstik's friends who still defended *Pavliha*'s orientation. The front page of *Pavliha*'s issue No. 6 featured a cartoon depicting Zarnik sitting on the floor between two chairs, one belonging to the Liberals and the other to the Conservatives, with a caption openly criticizing Zarnik. This was a departure from the previous policy of *Pavliha* whose caricatures usually depicted national apostates.

Zarnik was indignant. Submitting to the will of subscribers of *Slovenski narod*, Anton Tomšič publicly condemned *Pavliha*. *Pavliha*'s readers started to send issue No. 6 back to its editor and to cancel their subscription. Levstik also lost the support of Slovene students in Vienna. In issue No. 7, which had resulted in deficit, he once again criticized Zarnik, stating that Zarnik should have stuck to his original platform and independent candidacy. This was the last issue of *Pavliha*.

Levstik had arranged with Stritar that the subscribers of *Pavliha* who had remained faithful to it should receive *Zvon Magazine* instead of *Pavliha*. In September of 1870 Levstik gave an explanation as to why *Pavliha* was no longer published. At the beginning of the following year he renewed his contacts with *Slovenski narod*, but soon terminated them again. In August, 1872 Levstik started to work as *scriptor* in the lyceum library in Ljubljana. After 1870 he largely abandoned journalism and political themes, concentrating on literature and linguistics instead.